

KASVATUS

**KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA**

Nr. 2

15. AASTAKÄIK. — 1933. A.

Kust saab õpetaja kiiret ja asjalikku informatsiooni?

Praegusel suurte ümberhindamiste ajajärgul vajab õpetaja rohkem ja kiiremini informatsiooni kui harilikul ajal. Politiline ajakirjandus ei suuda õpetajat rahuldada. Õpetajaskonna huvisid kaitseb ja tema teenistuses seisab kutseteadliku õpetajaskonna erapooletu ja progressiivne häälkandja

„Õpetajate Leht“

Ilmub nädallehena igal reedel.

Tellida saab igast postiasutisest.

„Õpetajate Leht“ on iga õpetaja parim nõuandja ja juht.

„Õpetajate Leht“ valgustab kõiki hariduselu ja koolipolitika küsimusi.

„Õpetajate Leht“ selgitab õpetajaskonna kutsealaseid küsimusi ja kaitseb õpetajate teenistuslikke huve.

„Õpetajate Leht“ maksab: 3 kuuks — 1 kr., poolaastaks — 2 krooni, aastaks — 4 krooni.

Toimetuse ja talituse aadr.: **Tallinna, Tatari 3-4,**
tel. 458-52.

Kas Teie koolile on tellitud juba

ÕPILASLEHT JA **VIKERKAAR**

„Õpilaslehe“ tellimishind:

1 aastaks 1 kr. 50 s.

1/2 „ 1 kr.

1/4 „ 50 s.

„Vikerkaare“ tellimishind:

1 aastaks 2 kr. 50 s.

1/2 „ 1 „ 25 „

K. K. Ü. „TÖÖKOOL“

V. Roosikrantsi 3.

telef. 462-56.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 2

1933. a.

15. aastakäik

SISU: Ovide Decroly ja tema meetod — *mag. A. Elango*. Kooli puistu — *J. Port*. Rahva-
hariduse süsteem ja kooli polütehnikasioon Nõukogude Venes — *S. Kljavin*. Tartu
Linna Pedagoogiline Muuseum — *M. Vellema*. Kooliuuendusnurk: Tööviise ja
-võlteid kirjutamise elustamiseks emakeele õpetamisel — *Marta Sakk*; Kuidas töö-
tame individuaalse tööviisi põhimõttel füüsikas — *H. Stamm*. Kirjanduse arvustisi
ja ülevaateid: Jaan Ainelo — *Henrik Visnapuu*, Poeetika põhijooni — *Bernh. Linde*;
J. Kivisaar, Tartu Eesti vallakooliõpetajate (Hollmanni) seminar 1873.—1887. — *Aug.
Raud*; A. H. Tammsaare, Tõde ja õigus IV — *P. Hamburg*; Mõni sõna E. Mesiäi-
neni „Seletavate märkmete“ puhul — *Joh. Lohk*. Organisatsioonide teateid ja
kroonika: Reaalkooli korraldamise kava; Õpetajate II karskuspäev. Välismaalt.
Uusi raamatuid.

Ovide Decroly ja tema meetod.

Mag. A. Elango.

Möödunud aasta novembris kaotas Euroopa kooliuuendusliikumine ühe oma silmapaistvaimatest juhtidest — Ovide Decroly. Asjaolu, et see sündmus Eesti pedagoogilistes ringkondades ei leidnud mingisugust vastukaja (enamikule jäi üldse teadmatuks), on üheks lisatõenduseks meie välissuhete puudulikkusest ja osalisest ühekülgisusest. Kuigi D. surmast möödunud juba ligi 3 kuud, arvan, et ei ole siiski veel hilja seda imposantset kuju ja tema elutööd üsna põgusates joontes eesti õpetajaskonna teadvusse tõsta*.

Ovid Jean Decroly sündis 1871. a. Ta õppis arstiteadust, süvenedes eriti psühhiaatriasse. Pärast Genti ülikooli arstiteaduskonna lõpetamist täiendas ta oma teadmusi Berliinis ja Pariisis ning asus Brüsseli polükliinikus assistendina tööle. Koondades järjest enam tähele-

panu lapseea vaimlistele anormaalsus-tele, jõudis ta peagi pedagoogika ja lastepsühholoogia valdkonda. 1901. a. asutas ta Brüsseli ligidal normaalsete (nõdramõistuslikkude) laste kasvatus-asutise. See kujunes tema „pedagoogi-
lise tegevuse hüppelauaks. Ta töötas siin välja uued meetodid anormalsete laste õpetamiseks, mis võimaldasid saavutada palju paremaid tagajärgi kui senised. Ühtlasi julgustasid need tulemused teda asuma ka normaalsete laste juures tarvitata-
vate õppemeetodite uuen-damisele, peamiselt algkooli esimesil õppeaastail. 1907. a. läks tal korda Brüsseli haritlaskonnas seevõrra usal-
dust ja poolehoidu võita, et leidis kogu inimesi, kes nõus olid tema püüdeid toetama ja valmis olid oma lapsi tema meetodite kohaselt õpetada laskma. Sel teel tekkis väike katsekool, alguses 15 lapsega, mida tema asukoha järgi hakati kutsuma Ermitaaži-kooliks, või „kool elu jaoks — elu kaudu“, missuguse nimetusega püütakse tähistada tema metoodilist suunda. Kuna see kool kogu Decroly-meetodi arengus etendab

* Decroly ja tema meetodi kohta on ilmunud pikem kirjutis dr. J. Rabinovič'ilt (Läti) E. Martinsoni toimetatud koguteoses „Kooliuuenduse päevaküsimusi“ (1930). Käesoleva kirjutise aluleks on olnud A. Hamaide'i teos „La méthode Decroly“ (1922) ja sama autori kirjutis ajakirjas „L' Education“ nr. 4, 1932.

keskset osa, tuleme selle juurde hiljem tagasi.

Kuna D. huvi niiviisi järjest enam suundus puht-pedagoogilistele küsimustele, nimetati ta 1913. a. Bulls-Tempelsi õpetajateseminari õppejõuks, kust ta 1920. a. kutsuti Brüsseli ülikooli lastepsühholoogia ja -tervishoiu professoriks; viimases ametis ta ka suri.

D. oli küll tõsiselt võetav teadlane, kuid mitte kitsas spetsialist. Tema huvi keskkohaks olid alati praktilis-pedagoogilised küsimused ja just sel alal on ta saavutanud maailmakuulsuse. Ta püüdis teadlikult hoiduda uute spekulatiivsete, teoreetilis-filosoofiliste või maailmavaatelistel süsteemide loomisest; ta lähtus alati konkreetseist tõsiasiust. Samuti ei meeldinud talle, kui kõneldi „Decroly-meetodist“, sest ta ei tahtnud, et üks või teine kasvatuslik edusamm seotakse üksiku isiku nimega, kuna tõsiselt neid edusamme põhjustamas on hulk inimesi (lapsevanemad, õpetajad, meetodi looja jt.). Kuigi selles on omajagu tõtt, ei saa salata, et D. kõigist oma kaastöölisist seisis peajao kõrgemal, mis õigustab seda meetodit, mille sünnikohaks on varemmainitud Ermitaaži-kool, siiski siduma tema nimega.

Decroly-meetod on levinud eriti romaani kultuuriga maades. Alguses võeti ta mõningates Brüsseli avalikkudes algkoolides katseks tarvitusele ja praegu on ta seal rakendatud 53-s algkooliklassis. Mõningates teistes kooliringkondades on ta pandud maksma algõpetuse üldise meetodilise lähtekohana. Samuti võib D.-meetodi mõju selgesti tunda prantsuse keelkonna pedagoogilises teoorias, jällegi peaaesjalikult algkooli osas (vrd. näit. A. Ferrière: L'École active 1922, saksa k. „Die Tatschule“ 1928). Viimasel ajal on ta tunginud ka Ameerikasse, peamiselt Lõuna- ja Kesk-Ameerika ladina kultuuriga riikidesse. Mõningate sealsete riikide ametlikud eeskirjad teevad D.-meetodi rakendamise otse üldiselt soovitatavaks, mis on võib-olla koguni liialdus, kuna selle meetodi otstarbekohane tarvitamine eeldab igal juhul tõsist ettevalmistust. Meie ligematest naabritest on D.-meetod leidnud poolehoidu eriti Lätis, kus sealse õpetajate liidu juures teotseb koguni eriline Dec-

roly-sektsioon; samuti on Riia katsekool, mille töö m. s. kajastus hiljutisel Läti kooliuuenduse näitusel Tallinnas, juhitud enamvähem Decroly-süsteemi vaimus.

Decroly-meetod mudugi on ainult üks suund kaasaegses mitmepalgelises kooliuuendusliikumises. Tal on palju ühist teiste nn. kompleks-meetoditega, mis algõpetuse piirides mitmel pool laialt tarvitusel. Kuigi tema lähtekohad on teised kui anglo-saksi mail (ja osalt ka Eestis) levinud Dalton-plaanil (individuaalsel tööviisil), ei ole nad isekeskis ometi mitte vastuolus, vaid täiendavad teineteist, haarates ühe ja sama asja teine teist külge.

Arvan, et paremini, kui teoreetilised arutlused või kokkuvõtted, suudab D.-meetodi olemust meile selgitada sellesuunalise katsekooli tegevusega tutvumine, mispärast katsun anda lühikese ülevaate Ermitaaži-kooli elust (peamiselt A. Hamaide'i andmeil, kuna vist ühelgi eestlasel seni pole olnud võimalik tutvuda mainitud kooliga vahetumalt).

Ermitaaži-kool Brüsselis.

See kool on ühelt poolt Decroly ja tema kaastöölise (viimaste hulgas paistab eriti silma A. Hamaide) pedagoogilise geenius, teiselt poolt lastevanemate ohvrimeelsuse koosmõju tulemus. Ta algas tööd 25 a. eest 15 lapsega linna keskel väikeses vaeses majas, mille D. loovutas koolile; praegu õpib seal aga 240 last ja tal on linna ligidal omad otstarbekohased hooned ja ajakohane sisseaste. „Õnneks meil ei ole kunagi raha olnud“, ütleb D. ise. „See on võib-olla ainuke tee tagajärgede saavutamiseks, sest siis on vaja andumist, initsiatiivi ja ideaale.“

Pärast Helsingõri kongressi kooli tegelaskonda valdas uus entusiastlik liikumine ning otsustati Ermitaaži-kooli täiendada ka keskkooli-klassidega. 15 päeva jooksul oli selleks tarvilik summa koos, ning praegu võtab mainitud kool õpilasi vastu 3½ aastastelt ja võimaldab neile hariduse saamist kuni ülikooli astumiseni.

Õppekava aluseks on D.-meetodi tuntud huvikeskused. Sel teel tahetakse ületada koordinatsiooni puudust tavaliste

koolide õppetöös, mis ei lase lapsel küllaldase huvi ja andumusega ühessegi õppeainesse süveneda. Huvikeskuste valik põhjeneb lapse hingeelu tundmisel. Decroly arvates sobivad seesugusteks huvikeskusteks kõige paremini lapse 4 põhitarvet: toitumine, tarve end kaitsta ilmastiku mõjude vastu, tarve end kaitsta üldiste ohtude ja vaenlaste vastu, tarve koos teistega töötada. Olgu kõne all mistahes probleem, seda püütakse siduda ühega neist neljast huvikeskusest. Isikud, kes ei ole harjunud käsitama huvikeskusi ja nende järgi töötama, on kindlasti umbusklikud tagajärgede suhtes. Kui võtta terveks aastaks üks ja sama huvikeskus, kas see ei tekita lastes igavust ja huvipuudust? Kogemus näitab, et see siiski nii ei ole. Asjaolu, et iga aasta kõikides klassides õpitakse tundma üht ja sama huvikeskust, loob koolis tugeva ühisvaimu: õpetaja, koolijuhataja ja laste huvi keskkohas on üks ja sama küsimus. Need huvikeskused ei ole muidugi kõigi üksikasjadeni kindlaks määratud — Ermitaazi-koolis on maksev raamõppekava, mis jätab õpetajale ja õpilastele küllaldast vabadust. Kui esitatakse üht ja sama huvikeskust 8- ja 16-aastastele, siis muidugi kummalgi täiesti eri kujul.

Õppematerjali jaotamine eriainete järgi on E.-koolis umbes samasugune kui tavalisteski koolides, samuti õppematerjali hulk: E.-kooli lõpetaja peab omama vähemalt kõiki samu teadmisi ja oskusi, mis teiste Brüsseli algkoolide lõpetajad, võimalikult aga veel enam. Õpetuse käik D.-meetodi juures baseerub kolmel põhilisel mõtlemisprotsessil: vaatlus, assotsiatsioon, väljendus*. Ükski aine ega teema ei tule enne käsitlemisele, kui õpilased pole selle eset hoolikalt vaadeldud. Läbitöötamisel (assotsiatsioon) tutvutakse tema asendiga ajas (ajalugu) ja ruumis (geograafia). Ajalugu ei õpetata algklassides ja vanemates klassideski on peamiselt kuutuuri-ajalugu. Väljendus

* Allakirjutanu isiklik arvamus on, et see Herbarti formaal-astmete kaudne kopeerimine on ebaõnnestunuimaid katseid niihästi D.-meetodi kui ka mõningate teiste töökooli suunade (näit. E. Burgeri) juures. Selle jaotuse aluseks olevad psühholoogilised teooriad on uemate uurimuste poolt tugevasti kõigutatud.

sisaldab niihästi konkreetse kui ka abstraktse väljenduse. Kõige lähtekohaks on vaatlus; läbitöötamine (assotsiats.) ja väljendus ainult täiendavad seda. Tavalistes koolides vastab vaatlusele asiõpetus (kodulugu), assotsiatsioonile — ajalugu ja geograafia, väljendusele — lugemine, ümberjutustamine, kirjandid ja käsitöö. E.-koolist on kõik õpperaamatud, peale käsiraamatute, kõrvaldatud. Õpilased juhatakse alg-allikate juurde, olgu need siis konkreetse esemed või vastavad käsiraamatud. Suurem muudatus on võetud ette lugemisõpetuses. E.-kooli juhid on arvanud, et lastel ei ole huvi õppida lugema liiga vara, ning nad teevad sellega algust alles 7—8-aastastega. Enne kui lugeda ja raamatuist teiste mõtteid ammutada, laps peab kujundama oma isiklikud kujutelmad vaadeldes, teetsedes ja oma ümbrust tähele pannes. Lugemisõpetust ennast teostatakse globalisatsiooni-meetodi teel, kuna see on ainus lugemisõpetuse meetod, mis on kooskõlas huvikeskuste põhimõttega. Sama meetodit on asunud rakendama ka matemaatika-õpetuses. On välja jäetud kõik päheõpitav ning arvutaminegi üsna väikeste juures muudetud vaatluseks, mõõtmiseks. Mis puutub mehhanisatsiooni, siis harrastatakse seda küll ka E.-koolis, kuid peamiselt kasvatuslikkude mängude kaudu, mis alal D. on teerajajaid.

Üsna väikeste laste juures (E.-kooli tüllakse juba 3½ aastasel), s. o. lasteaia-astmel, on süstemaatilised huvikeskused asendatud laste momentaanse huviga: lähtutakse sellest, mis last antud momendil parajasti huvitab. Alles kolmandast õppeaastast alates algab süstemaatiline huvikeskuste käsitus, kusjuures üht ja sama keskust käsitletakse kogu aasta.

Lastele on jäetud väga suur vabadus. Neid tahetakse kujundada elava elu kaudu. Selleks vajab kool aga rikkalikku ja mitmekesist ümbrust. Kõikides koolides ei ole see teostatav; maal on kergem loodust kooliellu tuua, ent seal puudub jälle linnalise miljööga tutvumise võimalus. E.-kool on selle poolest õnnelikus erandseisukorras, et ta, asudes linna ligidal suure pargi keskel, saab õpilasi vahetumalt tutvustada niihästi ühe kui teise keskkonnaga. Peale taimede,

mida nad nii rikkalikus mitmekesisuses on istutanud oma aeda, on neil kooli juures tõeline väike loomaaed, kus kasvatatakse hulk loomi. See nõuab palju vaeva ja pingutust niihästi lastelt kui ka õpetajailt, sest loomade eest hoolitsemine on täiesti laste õlul. Paar nädalat teevad nad seda meeleldi, kuid siis jahtub nende vaimustus ja neid on vaja ergutada ning kontrollida, et loomad hooletsusse ei jääks. Selles loomaaias on koeri, kasse, kitsi, jäneseid, kanu, tuvisid jne. Nende toitmine ja nende eest hoolitsemine pakub lastele mitte ainult lugematul hulgal väärtuslikke tähelepanekuid, vaid kasvatab nende vastutustunnet ja huvi kooli vastu. M. s. on seesugune ümberkäimine loomadega isegi seksuaalpedagoogiliselt tähtis. Selle loodusliku keskkonna kõrval valitseb kooli sisemuses täielik lihtsus. Ollakse rahul lihtsete pinkide ja laudadega, mida võib ise parandada ja värvida.

Lapsed jagunevad gruppidesse andekuse järgi. Iga aasta alul testitakse lapsed läbi ja moodustatakse igas klassis põhi- ja järeleaitamisgrupid. Seesuguseid gruppe on kokku 14 ja nende vahel on jagatud kõik koolkonna ühiskondlikus elus tarvilikud ülesanded, nii et üks grupp on vastutav ühe, teine teise ala eest.

Kuna kool on linnast väljas, lõunastavad ligi 200 õpilast koolis. Selleks on olemas ainult 2 teenijat — suurema osa tööst teevad lapsed ise. See on hea just seepärast, et koolis on hulk lapsi jõukamaist ringkonnist, kes kodus seesuguse tööga eales kokku ei puutuks. Hommikul katavad nooremad vanematele õpilastele laua; see on nende ülesanne. Puhtuse eest hoolitseb puhastajate klubi, kuhu kuulub ka vanemaid õpilasi. Nende peal lasub vastutus puhtuse eest kogu majas. Arvepidamise eest, mis on kaubanduslike ainete õpetamise teenistuses ja moodustab selle õppeaine lähtekoha, hoolitseb kaubandusklass. Koolil on oma koolitarvete kooperatiiv, mida samuti õpilased juhivad. Õpilaste endi toimetusel ilmub juba kooli algusest saadik kooli ajakiri „Le Courier de l'École“, samuti on pidude ja kooli üldkoosolekute korraldus õpilaste käes. Vastutus korra eest on õpilaste käes

ja nad saavad sellega hästi hakkama. Harilikult on iga kuu õpilaste üldkoosolek, kus õpilasvanem annab teada laste ja gruppide nimed, kes oma ülesandeid pole täitnud nii kuidas tarvis, ja see on mõjuv vahend laste korralekutsumiseks. Kuid ka õpetajad koolis tunnevad hästi oma ülesandeid. Nad teavad, et lapsed vajavad täiskasvanuid, kes neid juhiks. E.-kool on nagu suur perekond, kelle ühistes kätes on vastutus kõigi hüvangu eest.

Käsitöötunde kasutatakse kõiksugusteks parandusteks, värvimisteks ja õppevahendite valmistamiseks. Loomulikult ei ole tulemused igakord just luksuslikud, mõnigi asi ei õnnestu, kuid selle eest on see kooli kollektiivse töö tulemus ja seesugusena seda armsam. Isegi raha värvide ostmiseks näit. mõne ruumi kordaseadmisel koguvad lapsed ise oma tööga, näit. ülejääkide näol, mida kooli trükikoda saavutab. Lapsed on alati valmis andma, mis nad ise oma tööga kogunud, kooli käsutusse sisseseades ja õppevahenditekoogu täiendamiseks.

Mis puutub õpetajaisse, siis eelistab E.-kool seesuguseid õppejõude, kes pole käinud õpetajateseminaris, vaid lõpetanud kõrgema kursuse loodusteaduste alal. Brüsselis on ainult üks eriline naisõpetajate ettevalmistusasutus, kus lisaks tavalisele algkooliõpetajaid ettevalmistavale osale on 3-aastane erikursus loodusteaduste ja keelteõpetajate haruga. Selle esimesest harust on tulnudki enamik E.-kooli õpetajaid. Eksamite ajal pöörduakse selle kooli juhataja poole palvega, et ta soovitaks mõningaid oma õpilasi, kes omavad initsiatiivi, armastavad tööd ja on huvitatud lastest. Ei ole tähtis, et nad omaksid tingimata parimaid diplomeid kuna just need D.-meetodi tarvitamiseks on kõige saamatamad. Niiviisi valitud kandidaadid võetakse esialgu lühemaks ajaks E.-kooli praktikale, ja kui on lootusi neist asja saada, siis võimaldatakse neil vanemate õpetajate tunde pealt kuulata, mitmesuguseid abiülesandeid täita ja niiviisi endid kooli õhkkonda sisse elada. Umbes aasta pärast võib neid juba omal käel tööle rakendada. Kes korra E.-kooli õhkkonnaga kodunevad, need jäävad sinna harilikult õige kauaks, kuigi töötingimused on rasked. Ollakse kiin-

dunud kooli ja kõigepealt laste rõõmuse ning sesse vabadusse, mis valitseb E.-koolis. Praegu on koolil 12 määralist õpetajat, kes seal töötanud juba üle 10 aasta. Nii kujuneb kooli juhtkond, „Meie ei taha,“ ütleb A. Hamaide, „et meie meetod leviks väga ruttu; meie teame, et meetod, mis nõuab isiklikku intelligentsi, initsiatiivi ja andumust, võib anda väga halbu tagajärgi, kui seda rakendav isik neid omadusi küllaldaselt ei oma või ei ole meetodist hästi aru saanud. Sellepärast meie oleme päris rahutud tuleviku pärast, sest et pole ühtki asutist, ühtki kooli, kus õpetajaid meie vaimus ette valmistataks.“

Kuigi E.-kooli tegelik juhtimine oli ja on prl. A. Hamaide'i hoolet, oli D. kuni surmani kooliga tihedas kontaktis. Ta tuli iga esmaspäev kooli, viibis tundidel ja kogus pärast tunde õpetajad enda ümber, et nendega koos esilekerkinud raskusi läbi arutada. Nüüd ei ole teda enam, kuid tema vaim elab edasi, elab edasi enne kõike Ermitaazi-koolis, selles Decroly meetodi tõelises laboratooriumis, elab edasi aga ka selles lugematus õpetajate hulgas, kes kadunu vaadetega kas isiklikult või tema teoste kaudu tutvunud. Kes kord tee Decroly juurde leidnud, see ei pöördu sealt niipea ära.

Kooli puistu.

J. Port.

Ülesanded. Esijoones puistu peab kaitsma koolimaja tuulte ja tuiskude vastu ja muutma kooli ligema ümburuse vaikseks ning koduseks. Tervishoidlikkude nõuete kohaselt tuleb piirata koolimaja, mänguplatse ja kooliaeda tuulekindlalt kaitsepuudega, et õpilased soojast klassist välja joostes aga ka mänguplatsil ja aias töötades higistena endid ei külmetaks tõmbetuule käes.

Teiseks: kooli puistu peab kaunistama kooli ümbrust ja muutma selle meeldivaks. Ilunõuete kohaselt rajatud puistu elustab koolimaja ümbrust ja pakub aastaegade muutudes rohkesti kauneid vaatepilte, tõstab seega õpilaste ja õpetajate meeleolu, arendab nende ilutundeid ja peasi — muudab neile koolimaja armsamaks, koduseks. Oudne on elada õpetajal lagedal asuvas üksikus koolimajas, mis talvel lumetuiskude keerises, sügisel — tormide ja vihmasadude võimuses. Õpilased tulevad sellisesse majja ainult koolikohustuse nõudel; neid ei tõmba siia mingisugused soojemad tunded. Seetõttu võib tekkida koolitöös — nii õpilastes kui õpetajais — teatud jahedus ja kiuvus, kuna puudub seesmine rahuloluline tunne, see, mis toob rõõmu, hingelist soojust ja südamlikkust.

Lõppeks kooli puistul tuleb täita

veel ülesandeid õppevahendina koolitöös. Kuna siia on koondatud hulk kodumaa — aga ka võõramaa puid ja ilupõõsaid, siis on võimalik nende kaudu tundma õppida nii kodumaa loodust kui ka tähtsaid võõramaa taimi. Puistu all võib kasvatada rohttaimi; puude otsas ja põõsastes elutseb ja pesitseb rohkesti linde. Aastaegade järjekorralises muutuvuses pakub selline puistu rikkalikke vaatlusvõimalusi õpilastele. Kuna ta asub koolimaja juures, siis võib teda käepäraselt kasutada õppetundidel.

Ülesannete teostamine.

Missuguste puudega ja mil viisil tuleb kaitsta koolimaja tuulte vastu?

Paljudel juhtudel asuvad koolimajad metsa ääres või vanades mõisaparkides ja on seal tuulte eest enam-vähem rahuldavalt kaitstud. Enamail juhtudel on aga koolimajade tuulekaitse kas nõrk või ta puudub üldse. Kuna meie koolitegevus toimub peamiselt talvel, siis tuleb koolimaja enne kõike kaitsta talviste ohtlikkude põhja- ja kirdetuulte vastu. Sellist tuulekaitset pakuvad kõige enam okaspuud: tiheda okka- ja oksalised kuused, aabiesed ja siberi männid. Kodumaa mänd on liiga hõre ja ta tuleb

arvesse ainult häda korral, s. o. kuivaldel ja liivastel pinnastel, kus teised puud ei kasva.

Parima ning odavaima tuulekaitse saame kuuskedest. Neid võime tarvitada kas vabalt kasvava tihedareana või siis põetava elusaiana. Kuna elus-aiad alalise piiramise tõttu kasvavad pikkamisi ja neid pügamise hõlbustamiseks ei või lasta kasvada liiga kõrgeks, vahest kõigest 4—6 m, siis selline aed pakub võrdlemisi nõrka tuulekaitset; teda võib tarvitada madalamate, ühekordsete, koolimajade juures, või siis kaitsena maantee poolt küljest, kuna ta on nägus. Kõrgemate koolimajade kaitseks tuleb aga tarvitada vabalt kasvavaid kuuski. Kaitsekuused istutatakse ridamisi. Kindlama tuulekaitse moodustab kahekordne kuuskede rida, kus puud mõlemas reas asetatud vastastikku 1.5—2.0 m-se kaugusega üksteistest ridades; ridade vahe 2.0—2.5 m. Istutatavad kuused võivad olla siin juba vanemad ja ca 2 m kõrged. Enne istutamist tuleb märkida iga puu jaoks tema koht ja kaevata mullasse istutamisaugud 1.20 m läbimõdduga ja 50—60 cm sügavusega; tarbe korral, kui muld on viletsavõitu ja kuuskede kasvamiseks mitte päris kohane, tuleb auke täita enne istutamist vastava mullaga (s. o. savikas mustmuld, millele lisandada soo- või turbamulda). Kuused ise tuleb valida istutamiseks lagedaill ja päikesepaistelisel kohtadel, üles võtta terve juurestikuga ja terve mulla-palliga ning toimetada istutamise kohale ettevaatlikult, et muld juurte küljest lahti ei põruks ja et ei rikutaks peenemaid juuri ning juurekarvu. Parem istutamise aeg on varakevad, enne pungade puhkemist; kuid seda võib toimetada ka sügisel augustikuus.

Elus-aedadeks tuleb valida noori 6—8-aastasi ühevanuseid ja puukoolis ette kasvatatud kuuski; ülesvõtmist ja kohaletoomist tuleb siin toimetada samuti, nagu eespool kirjeldatud. Taimed tuleb istutada kahelt realt, vahega ridade ja üksikpuude vahel 50 cm. Vastavalt nendele mõõtudele tuleb arvutada ja muretseda tarviline hulk istutusmaterjali. Enne istutamist on aegsasti (ke-

vadise puudeistutamise puhul parem juba sügisel!) tarvis valmis kaevata 1.0—1.20 m laiune ja 50 cm sügavune istutamise kraav ja täita see, kui tarvis, istutamise eel vastava savika ja huumusriikka mullaga. Puude istutamist toimetada täpsate mõõtude ja nõõri abil. Hoolitseda, et taimed pärast vajumist jääksid just sama sügavalt mullasse, nagu nad kasvasid varemalt. Peale istutamist tuleb puud tugevasti läbi valada ja istutamise augu või kraavipind katta kas toore samblaga või niiske turbapuruga, mis hoiab mulla niiske ja takistab umbrohu kasvamist.

Suuremate kuuskede istutamisel on soovitatav puud paigutada uuel kohal okstega samade ilmakaarte suunas, nagu nad olid varem; vastasel korral, näit. kui põhjapoolsed oksad satuvad äkki vastu päikest, hakkab puu põdema ja võib ära kuivada.

Edaspidine hool seisab esimesel aastal kuivade ilmade puhul puude valamises, perioodilises mulla kõblastamises ja umbrohu puhastamises. Samuti tuleb valvata, et ühtki oksa kuuskedel ei murtaks ja et kõik oksad alal püsiks mullapinnast saadik.

Noort elus-aeda tuleb esimest korda pügada alles siis, kui kuused tugevasti kasvama hakanud ja nende aastased ladvakasvud ulatuvad 20 cm pikkuseni. Siis võib neil umb. augustikuu keskel $\frac{2}{3}$ kasvupikkusest maha lõigata. Esimest lõikust toimetada individuaalselt ja mitte ühtlase sirgjoonena. Alles järgmised lõikamised on vormipärased ja tasased.

Läänest ja idast võib koolimaja kaitsta tuulte eest lehtpuude abil, sest siit puhuvad tuuled peamiselt suvisel poolaastal. Valida tuleb selleks tiheda lehestikuga puud, nagu pärnad, jalakad, kastanid, vahtrad, või ka kiirekasvulisi pappeid. Kuna lehtpuude võrad on laiemad, tuleb jätta vahemaa puude vahele suurem, s. o. 3—4 m. Istutada kas ühelt või kahelt realt, ridade vahega umbes 4 m. Materjali valikul on tarvis silmas pida, et puudel algaksid oksad võimalikult maapinna lähedalt ja et kaitsepuude tüved ei jääks alt lagedaks. Istutamise eel kaevata umbes 1.50 m läbimõdduga ja 60 cm sügavad istutamisaugud, mil-

lesse asetada tarbe korral rammusat mulda ja mille põhja lüüa enne istutamist tugevad tugivaiad. Istutamise aeg on siin samuti varakevad enne puude lehtimist, või siis sügis — lehtede langemise ajal. Muud istutamise reeglid on üldised. Pärast istutamist tuleb puud pajuvitstega vaiade külge siduda. Juhul, kui kooliümbrus on liiga niiske, võib kaitsepuudeks tarvitada eelmainitute asemel pappleid, sangleppi ja suurekasvulisi pajusid, nagu hõbepaju, remmelgas ja nende hübriidid.

Lõuna poolt pole tarvis koolimaja tuulte eest kaitsta. Piirdeks võib siin tarvitada elus-aeda.

Kaitsepuudega tuleb piirata koolimaja, mänguvälju ja õpilaste ning õpetajate aeda. Et seda teha otstarbekohaselt, tuleb kooli maa-ala enne kaitsepuude istutamist planeerida ja kindlaks määrata tarvilikud kooliaia osad.

Missuguste puudega ja kuidas tuleb kaunistada koolimaja ümbrust?

Kaitsepuude tihedad ja ühtlased read pakuvad võrdlemisi vähest vahelduvust ega kaunist kooliümbrust küllaldaselt. Selle kaitseraamiga piiratud maa-alale tuleb esteetiliste nõuete kohaselt paigutada veel ilupuud ja -põõsad.

Ilupuistu asutamisel meie peame hästi tundma puude kasvutingimusi ja neid arvestama. Kui puud kiratsevad ja hästi ei kasva, siis muutuvad nad inetuiks ja kaotavad ilupuu väärtuse. Korralikult võivad aga ilupuud kasvada ainult sel juhul, kui on tarvilisel määral rahuldatud nende nõuded muldkonna, niiskuse, valguse ja soojuse suhtes.

Nii tuleb ilupuistu asutamisel silmas pidada kahesuguseid nõudeid: ilunõudeid ja taime elunõudeid; nendele lisaks aga ka veel tervis- hoidlikke ja praktilisi — kooli kui õppeasutise — nõudeid.

Missuguseid tähtsamaid ilunõudeid on tarvis tähele panna puistu korraldamisel?

a. Puistus peavad avanema meeldivad ja avarad vaated üksikpuudele, puude rühmadele või eemale, kaugematele

vaatepunktidele. Selles mõttes ei saa puistu pindala katta ilupuudega ühtlaselt, vaid tuleb siin ette näha meeldivad vabad vaated koolimaja akendest, trepilt, rõdult, ja vastavalt sellele paigutada üksikpuud, põõsad ja puude rühmad.

b. Puistu peab kaunistama koolimaja eemalt vaadates. Tuleb ilupuid valida maja ligidale kooskõllaliselt maja ilmega ja paigutada neid nii, et nad nägusalt raamiks koolimaja ja tõstaksid selle ilu.

c. Puistu olgu vaheldusrikas, kuid omagu seejuures rahulikku ja tervikulist ilmet. Vahelduvust saame sel teel, kui tarvitame mitmesuguseid ilupuid ja põõsaid. Selles peitub aga ühtlasi ka hädaoht: puistu võib muutuda liiga kirjukuks ja rahutuks. Tuleb seepärast leida siin paras mõõt. Rahutu on aga puistu ka sel juhul, kui siin esinevad kõrvuti liiga erinevad (kontrastsed) puude rühmad. Ei sobi väikestes rühmitustes hästi kokku tiheda lehestikuga (varjusallijad) ja hõreda lehestikuga (valgusenõudlikud) puud, samuti kui püstakad teravatipulised okaspuud ja lamedavõralised lehtpuud. Tuleb leida ülemineku-vorme, mille abil on võimalik järske kontraste pehmedada.

Ei saa unustada ka ilupuude lehestiku väärtust (lehtede kuju, suurust, läiget ja sügisvärvust), nende õisi ja nägusaid vilju; kõiki neid omadusi tuleb tõsta mõjuvalt esile. Nii tuleb koondada võimalikult eri rühma valgete karvaste lehtedega nn. hõbelehelised puud (hõbepappel, -paju, poop-puu, tuhkpihlakas), maja või teede ligemale õitsevad puud ja põõsad (kastan, viirpuu, sirel, jasmiin), nägusad värvilised viljad tõsta esile vastava tausta abil (näit. punased pihlakamarjad tumerohelisel okaspuude taustal) jne.

d. Kiirekasvulised ja suuremad puud paigutada tagaplaanile, väiksemad ja eriti väärtuslikud puud aga vaatevälja esiplaanile. Ainult sel teel on võimalik saavutada ühtlust ja ülevaatlikkust; ka võimaldab selline paigutus puudele paremaid valgustuse tingimusi.

Need on elementaarsemaid ilunõudeid puistu korraldamisel, millele tulevad lisaks veel mitmesugused peensused, millel siin ei tarvitse peatuda.

Kuidas arvestada puude elunõudeid puistu rajamisel?

Üldnõue on siin: paigutada iga puu vastavalt tema elunõuetele võimalikult soodsaisse kasvutingimustesse. Seda nõuet võime täita aga ainult siis, kui tunneme ühelt poolt puude nõudeid muldkonna, niiskuse, valguse ja soojuse suhtes ja teiselt poolt — muldkonna ja kliima omadusi antud kohal: siis võime valida ja paigutada istutamismaterjali õieti. Nii siis tuleb enne puistu asutamist üksikasjalikult tutvuda antud maa-ala muldkonna kihtidega, nende keemilise koosseisuga, sõmerate suuruse ja adsorptsiooni võimetega, põhjavee seisundiga, samuti aga ka kohaliku kliima iseärasustega. Tarbe korral peame parandama muldkonna omadusi: alandama või tõstma põhjavee seisundit, lisandama mullale lupja, savi või huumusrikkaid aineid, väetusaimeid jne. Seega võime tunduvalt soodustada puude kasvu. Taimede elunõudeid tuleb tundma õppida vastava taimeökoloogilise ja -geograafilise kirjanduse kaudu. Üksikasjalikumalt sel küsimusel peatuda ei luba praegu ruum. Tulusad võivad olla selle küsimuse lahendamisel aga järgmised puude reastused.

Puude järjekord mullas peituvate toiteainete suhtes, alates enam nõudlikest (Turski järgi): jalakas > saar > vaher > õunapuu > pիր-nipuu > tamm > pärn > sanglepp > paju > aabies > toomingas > sarapuu > kuusk > harilik lepp > siberi aabies > pappel > pihlakas > kask > lehis > kadakas > mänd. Puud, mis kiiremini kasvavad ja mille põlemisel jääb järele rohkem tuhka, vajavad harilikult rammusat mulda.

Puude järjekord niiskuse suhtes oleneb auravast lehepinnast ja juurestiku ulatusest. Üldiselt lepivad väiksema-lehelised ja sügavamale tungiva juurestikuga puud kuivema mullaga, laialehelised ja pinnalise juurestikuga puud aga nõuavad enam niiskust. Mulla niiskuse hulk ise on jälle

tihedas seoses muldkonna füüsikaalsete omadustega, seepärast pole ülevaate saamine siin kerge.

Üldiselt võime järjestada tavalisi puud niiskuse-nõudlikkuse järgi järgmiselt, alates enam-nõudlikest: saar > kask > haab > pärn > kuusk > tamm > vaher > mänd.

Puude järjekord — alates enam-nõudlikest — valguse suhtes (Turski järgi): lehis > kask > mänd > haab > paju > tamm > saar > vaher > lepp > pärn > kuusk > pöök > siberi mänd (*Pinus cembra*).

Mis puutub puude soojuse nõudeisse, siis omamaa puud ei valmista siin küsimuse otsustamisel mingit raskust, küll aga võõramaa puud; viimastest tuleb valida ainult selliseid, mis meil talvekülma all ei kannata (Põhja-Aasia ja Põhja-Ameerika puud).

Missuguseid tervishoidlikke nõudeid peame pidama silmas koolipuistu asutamisel?

Kõigepealt seda, et ilupuud ei tohi takistada valguse pääsu klassidesse ja eluruumidesse. Nad võivad ulatuda koolimaja ligidale ainult põhjapoolsest küljest. Seepärast ongi kõige otstarbekohasem rajada puistu koolimajast põhja poole. Teistest külgedest võivad koolimaja ligidale ulatuda ainult ilupõõsad ja mõned üksikud madalamad ilupuud (kerasaar, viirpuud, tüvisirelid jne.). Päikesepoolsetes külgedes võime koolimaja ligemat ümbrust kaunistada peamiselt lilledega, muruga ja madalamate ilupõõsastega. Tervisehoiu mõttes on puistul ja ilupuudel veel ka see tähtsus, et nad teatud määral samuti kui kaitsepuudki kaitsevad koolimaja, kooliaeda ja mänguplatse tuulte vastu.

Kooli puistu õppevahendina.

Puistul õppevahendina on laiaulatuselised ja mitmekülgsed ülesanded. Teda tuleb enne kõike kasustada kodumaa looduse (taime- ja loomariigi) tundmaõppimisel — mitte üksi loodusloo, vaid ka emakeele tundidel, siis aga veel võõramaa loodusega tutvumisel maateaduse tundidel, üldmorfoloogiliste ja bioloogiliste mõistete selgitamisel, ilumõistete — vormi ja värvuste — tundmaõppimisel joonistamise tun-

didel, looduskaitse põhjustesse ja nähtustesse süvenemisel jne. Vastavalt neile ülesandele tuleb puistut muudugi sisustada.

a. Kodumaa looduse tundmaõppimiseks peaks siin leiduma tarbe korral, kui kooli ligikonnas puudub mets või mõni muu puistu, kõik kodumaa puud ja põõsad. Okaspuudest: kuusk, mänd, lehis, kadakas, võimaluse korral ka jugapuu. Lehtpuudest: kask — aru- ja soo-k., vaher, pärn — laia- ja kitsaleheline, tamm, jalakas, künnapuu, saar, haab, sanglepp, mõni paju, pihlakas; põõsaskujulistest puudest — toomingas, halllepp, sarapuu. Pärnis põõsastest: kuslapuu, lodjapuu, läätspuu, paakspuu, magesõstar, näsiniin ja mõned põõsaspajud. Teised põõsad, nagu vaarikad, lillakad, põldmari, kitsemari, maavits, kibuvits, samuti kui kõik soopõõsad (madal- ja vaevakask, mustikad, sinikad, palukad, leesikad, kukemari, kanarbik, porss, küüvits, hanevits, — tuleb paigutada õppeaeda vastavatesse kohtadesse. On koolimaja ligidal mets, siis tuleb puistusse koondada seda, mida metsas ei leidu.

b. Võõramaa puudest võib esijoones soovitada järgmisi: Okaspuudest: mägimänd (*Pinus montana*) — tüüpiline kõrgmägede taim Euroopa Alpides. Siberi mänd (*Pinus cembra*) — Siberist, söödavate seemnetega; teda kutsutakse ka seeder-männiks. Kasvab peale P.-Aasia veel Alpides. Elupuu (*Thuja occidentalis*) P.-Ameerikast, üldiselt tuntud ilupuu. Aabiesed: siberi aabies (*Abies sibirica*) — Siberist; palsamaabies (*A. balsamea*) P.-Ameerikast. Kõik need puud väärivad — peale geograafilise päritolu — tähelepanu ilupuudena, samuti aga ka okaspuude mõiste laiendamiseks. Lehtpuudest: pöökpuu (*Fagus silvatica*) — tähtis metsapuu L.-Euroopas, haruldaselt tiheda lehestikuga (varjusallija) ja väärtusliku puiduga. Mooruspuu (*Morus nigra*) — Ida-Aasiast, lehed tuntud siidiusside toiduna. Pähklipuud — mandšuuria p.-p. (*Juglans mandschurica*) ja hall p.-p. (*J. cinerea*) P.-Ameerikast;

mõlemad pähklipuud on väärtusliku puiduga ja ühtlasi toredad ilupuud. Saarvaher (*Acer Negundo*) P.-Ameerikast, väga kiire kasvuga, kahekojaline. Mõni külmakindel viinapuu jne. Liaani (s. o. puitunud-tüveliste väänkasvude) mõiste selgitamiseks: tobiväät (*Aristolochia Siphon*) ja mets-viinapuu (*Parthenocissus quinquefolia*) — mõlemad P.-Ameerikast. Ka kodumaa luuderohi (*Hedera helix*), mis maapinnal roomates lume all kenasti ületalve elab, võiks tulla arvesse.

c. Puht-ilupuudena on tähelepanavamad: Pähklipuud (*Juglans*), mandšuuria vaher (*Acer mandschuricum*), punaleheline pöökpuu (*Fagus silvatica* var. *purpurea*), hõbepappel (*Populus alba*); püramiidpuud — p.-tamm (*Quercus robur* var. *fastigiata*), püramiidpappel (*Populus nigra* var. *italica*); kera-saar (*Fraxinus excelsior* var. *globosa*), leina ehk hala vormid. nagu l.-paju, l.-jalakas, l.-saar (var. *pendula*) ja lõhisleheline lepp või kask (var. *laciniata*). Okaspuudest ilupuudena on kaunimad ilukuusk (*Picea pungens* var. *glauca*) lehis, aabiesed, ilupuud ja siberi mänd. Mainitud puude liikide ja vormide kaudu on võimalik selgitada õpilastele tähtsamaid kultuur-ilupuude omadusi: suuri elegantseid lehti ja kaunit võra (pähklipuu), lehtede suvivärvuse iseärasusi (hõbe- ja punased lehed), lehestiku meeldivat sügisvärvust (mandš. vaher, metsviinapuu), erinevat võra kuju (püramiid, kera- ja leinavormid), lõhistunud-leheliste puude lehestiku kergust jne. Sellised tähelepanekud arendavad õpilastes maitset ja ilutundeid. Kaunioielistest ilupõõsastest — (peale ilupuude — kastani ja toominga) on tähtsamad: vääristatud tüvisirelid, roosad täidisõielised viirpuud ja hästilõhnavad jasmiinid. Nende ilupõõsaste esindajad ei tohiks puududa ühestki kooliaia ja puistust. Igihaljastest lehtpõõsastest on huvitavad: pukspuu (*Buxus sempervirens*) igihaljas kukerpuu (*Berberis aquifolia*) ja igihali (*Vinca minor*).

d. Looduskaitse küsimuse selgitamiseks tuleb puistusse — õigem küll selle eriossa — koondada kodumaa haruldasi puid ja põõsaid, nagu — poop-puu, tuhkipihlakas, jugapu, laukapuu, tuhkpuu, taevassinine kusalapuu, põõsamaran ja luuderohi; rohttaimest — kãpalisi, nagu kuldking, kãrbesõis, jumala- ja kuradikãpp, lõhnav kãoraamat jt., aga ka teisi rohttaimi (kuukress, kuu-tõverohi, kuremõök jne.), mis kooli ümb-ruskonnas kas iseloomulikud või haruldased. Looduskaitse mõttes tuleb veel asetada lindude pesituskaste puude otsa ja istutada tihedaid põõsaid põõsaslindudele pesitsemiseks, samuti teosta talvist lindude toitmist. Kõiki ülalloodatud taimematerjali suudame vaevalt koguda ühte kooliaeda, või olgu siis ainult erandjuhtudel. Tavaliselt aga tuleb toimetada materjali valikut olude ja nõuete kohaselt, kusjuures võimaluste piirides tuleb silmas pidada ülalloodud pedagoogilisi põhimõtteid.

Raskem ülesanne puistu korraldusel seisab selles, kuidas esteetilisi, bioloogilisi ja pedagoogilisi nõudeid liita üheks tervikuks, nii et puistu mõjukuks esteetiliselt, taimed oleksid paigutatud bioloogiliste nõuete kohaselt ja seejuures taimematerjal oleks pedagoogilisel käsitlusel kãpãrane, s. t. — et teatud ühe põhimõltele selgitamiseks vajaline materjal oleks võimalikult lähestikku, kergesti leitav ja võrreldav.

Erakorraliste olude kohaselt peame puistut mõnikord õige tunduvalt lihtsustama. Nii näit., kui koolimaja asub kuival liivakõnkal, võime tarvitada nii kaitseks kui kaunistuseks ainult mändi, liivapaju, maapõranduse puhul ka vahtrat, sara-puud ja läätspuud. Kuid nendest võime moodustada maitseka materjali paigutuse kaudu üsna nõgusa ja kasvutingimusilt vägagi loomutruu ühiku.

Niiskel pinnal tuleksid samas mõttes arvesse: kuusk, kask, saar, pajud, paplid ja lepad.

Liiga pisikesele pindalale

pole soovitatav koondada paljusid puuliike, vaid ümberpõõrdult — püüda üles-andeid lahendada 1—2 puuliigiga.

Lõppeks tuleks pöörata tähelepanu ka teele, mis viib koolimaja juurde maanteelt, kui koolimaja asub maanteest eemal. Pole kaugeltki ükskõik, missuguses meeleolus õpilased seda teed käivad. Enne kõike see tee peaks olema kuiv ja tasane. Peale selle aga ka tuulte eest kaitstud. Mõnusat tuulevarju, ühes sellega aga ka kaunistust, pakuvad põetud elusaiad. Need oleksid eeskãtt mõeldavad küll lühema-ulatuseliste teede äärde. Kergemal ja kuival mullapinnal võiks neid moodustada kiirekasvulistest läätspuudest, keskpãraseil — viirpuust, mailaselehelisest põõsasenelast (*Spiraea chamaedryfolia*), aga ka kuuskedest.

On mainitud tee aga pikem, siis on parem teda kaitsta ja kaunistada ilupuudega, mida tuleb istutada kahele poole teed ning moodustada sel viisil puiestee. Puiestee avaldab juba eemalt vaadatuna suurt mõju ja juhib vaate koolimajale. Ta pakub aastaaegade vaheldustel palju kõitvaid vaatepilte ja teeb õpilastele viimase osa teest koolimaja juurde hoopis kergeks, lühikeseks ja mõnusaks, nii et ununeb kõik pika koolitee vaev. Kooli puiestee peaks jãtma õpilastesse alati rõõmsa meeleolu, ja teda ei või seepãrast moodustada ükskõik missugustest puudest. Kõige soovitamamad selles mõttes on valguse-nõudlikud, hõreda oksa- ja lehestikuga puud, mis ei heida teele liiga tugevat varju, s. o. kased ja lehised. Esimesed oma rõõmsa valge tüvekoorega, vãrske kevadise rohelisuse ja lõhnaga, vanemas eas — toredasti rippuvate okstega (arukask!) ja rõõmsalt kollase sãgisvãrvusega on üldiselt armastatuid kodumaa puid. Lehis on kevadel tore oma erksa rohelise ja sãgisel — pronkskollase (kuldse!) okaste vãrvuse poolest. Sãgisesed teed — lehiste okastekullaga ülepuistatuina — on otse muinasjutuliselt ilusad. Peale nende kahe puu võiks tarvitada veel vahtraid, millest puiestee on samuti sãgisel vãrvusrikas ja mõjuv.

Puistu praktiline kasustamine õppetegevuses.

Vaatlusi õpetaja juhatusel.

Ke v a d e l:

1. Esimesed varakevadel õitsevad puud — paju, sarapuu, lepp.
2. Ühe- ja kahekojalised puud.
3. Okaspuude õied.
4. Pungade vaigukatte sulamine sooja päikese käes.
6. Pungade puhkemine.
7. Lehtede tekkimise järjekord üksikutel puudel.
8. Noorte kastanilehtede seisak päikese käes.
9. Lehe- ja õiepungad (sirel, kastan, jalakas).
10. Noorte lehtede värske roheline värvus (kask, lehis, põõsad).
11. Noorte lehtede punakas värvus (antotsüaniin) (vaher, haab, metsviinapuu).
12. Õitsevad puud: jalakas, vaher, kastan.
13. Puude kasvu kiirus (kuusk, saarvaher).

S u v e l:

14. Valguse-nõudlikkude puude lehestiku iseärasusi (lehtede, okaste suurus ja tihedus, valguse pääs läbi lehestiku, taimestik puude all).
15. Varju-sallivate puude lehestiku iseärasusi (samuti kui eelmisel).
16. Tuule ja valguse mõju okste (võra) kasvule.
17. Puude lehestiku värvus eri liikidel ja variantidel.
18. Puude koore värvus.
19. Kaitsevõrusega putukaid puutüvedel.
20. Pärnade õitsemine, õite meerikkus.
21. Vaik — okaspuude enesekaitse vahend.
22. Varahommikused lindude vaatlused puistus.
23. Puude lehestiku vihmavee juhtivus ja vihma kinnipidamine.

S ü g i s e l:

24. Puude viljad ja nende levimine.
25. Lehtede värvuse muutumine.
26. Puude haigusi (seeni).

27. Lehtede varisemine: mitmesugused lehtede jäljed (murdepinnad).
28. Igi- ja suvihaljad lehtpuud ja põõsad.
29. Igi- ja suvihaljad okaspuud ja põõsad.
30. Puistus leiduvaid linde.

T a l v e l:

31. Puude oksastiku areng ja võra kuju (püramiidsed, kerajad ja halavormid).
32. Puude pungad, nende asend, kuju, ehitus.
33. Härmatud puud.
34. Puud ja põõsad lumikatte all.
35. Vana kuuse okste seisund.
36. Putukaid puukoore pragudes.
37. Talvkülalisi puude otsas.
38. Külmapraod puutüvedes.

Õpilaste iseseisvaid vaatlusi.

1. Puude ja põõsaste lehtimise järjekord.
2. Pungade puhkemine ja lehtede areng.
3. Puude ja põõsaste õitsemise aeg ja järjekord.
4. Õitsevaid puid ja põõsaid külastavad putukad.
5. Parimaid meetaimi.
6. Puistus ilmuvad rändlinnud.
7. Kasulikke ja kahjulikke linde.
8. Missugused puud annavad parimat vihma- ja päikese-varju?
9. Liht- ja liitlehelised lehtpuud ja põõsad.
10. Meeldivamad ilupuud ja põõsad.
11. Lehtede värvuse muutumise järjekord.
12. Lehtede varisemise järjekord.
13. Tähelepanekuid rähnide, tihaste, kuldnokkade ja leevikeste elust.
14. Põõsastiku elanikke (siil, võsalinnud, konn jt.).

Praktilisi töid ja harjutusi õpetaja juhatusel.

1. Pungade ehitus.
2. Puude määramine pungade järgi.
3. Puude ja põõsaste määramine õite järgi.
4. Puude ja põõsaste määramine lehtede järgi.

5. Puude ja põõsaste kasvatamine seemnetest.

6. Puude ja põõsaste paljundamine pistokstest (paju, pappel, sõstar, kontpuu jne.).

7. Ilupuude ja -põõsaste vääristamine (leina-, kera- ja püramiidvormid, sirelid, roosid).

8. Puude vanuse määramine.

9. Puude eluloo määramine.

10. Puude kõrguse mõõtmine.

11. Puude kõrgus- ja jämedus-kasvu määramine.

12. Puidu tehnilise väärtuse määramine ja hindamine.

13. Lindude pesituskastide ehitamine ja ülesseadmine.

14. Lindude määramine laulu järgi.

15. Lindude toitmine talvel.

Iseseisvaid töid ja kollektioone.

1. Puude ja põõsaste lehtede kogu.

2. Puude ja põõsaste õite kogu.

3. Puude ja põõsaste viljade kogu.

4. Lehe soonestiku eraldamine.

5. Paju ja sarapuu isas- ja emasõied.

6. Pungade puhkemine ja lehtede arenemiskäik mõnel põõsal.

7. Mida saame männist?

8. Mida saame kasest, pärnast?

9. Lehe värvuse muutumine sügisel.

10. Kollaseks, pruuniks ja punaseks muutuvad lehed.

11. Kaitsevõlvusega putukaid puutüvedelt.

12. Puude all varjus kasvavaid taimi.

13. Puutüvedel esinevaid samblikke.

14. Lindude pesitus- ja toitkastide valmistamine.

Rahvahariduse süsteem ja kooli polütehnikatsioon Nõukogude Venes.

S. Kljavin,

end. 28. eeskujuliku kooli (SONO, Moskva) õpetaja.

Mille poolest on meie rahvahariduse süsteem karakterne ja missugused on tema põhiprintsiibid?

Meie süsteemi ühtlus seisab selles, et tal on proletarse klassi iseloom. See süsteem peab lahendama proletarlaste ja kõigi töötajate elulis-vajalikke küsimusi igas maakonnas kui ka natsionaalsetes vabariikides.

Esiteks: meie süsteem on ühtlussüsteem, kuna ta sisuliselt on sotsialistlik rahvahariduse süsteem.

Teiseks: ta on ühtlane, kuna ta on tingitud meie rahvamajanduse tarvetest, on kujunenud temaga ühisest plaanist ja taotleb temaga ühiseid sihte.

Kolmandaks: ta on ühtlane, kuna ta arvestab ühesugusel määral kõikide rahvuste kultuuri erisusi ja omapära, kes elutsevad Nõukogude Venes. On küllalt tõestavast faktist, et õpetamist teostatakse siin 70 keeles.

Neljandaks: ta on ühtlane, kuna kõigis meie vabariikides ja maa-alades on ühine valitsussüsteem.

Viiendaks: meie süsteem on ühtlane, kuna ta on väljaspool ametkonda, sest masside ümberkasvatamist ei juhi üks asutis — Narkomprosom (Hariduskomissariaat), vaid ametkonnad ja asutised erikanalite kaudu, kuid ühisplaani ja -sisuga.

Rahvahariduse süsteemi koondunud asutiste põhitüübid.

1930. a. on Nõukogude valitsus moodustanud järgmised asutiste tüübid:

1. Vabrikutööstuse seitseaastak linnale ja kolhooside noorsookoolid küladele. Sellele tüübile tuleb vaadata kui üldharidusliku kooli esialgsele miinimumile kõigile tehnikumidesse astujaile, nii ka vabrikutööstuse õppeasutistesse, kutseliste ja kõigile alaealistele, kes tootlusest osa hakkavad võtma.

1930.-31. aastast on seitseaastak kohuslik tööstuslinnades ja tööliste raioonides.

2. Vabrikutööstuse õppekoolid. Sellest aastast peavad need raja-

nema seitseaastakule kui alusele. Nende koolide kursus kestab 3—4 aastat.

3. Tehnikumid. Kuni 1930.-31. aastani oli meil seitseaastakute juures 8—9 spetsialiseerumise gruppi, need on nüüd ümber korraldatud tehnikumideks. Teiste sõnadega, siin teostatakse kutseline põhimõte, mis viiakse meil praegu läbi kõrgemais õppeasutistes. See tähendab, et meie ei valmista spetsialiste „üldse“, vaid spetsialiste kitsalt piiritud alal.

4. Sidemena kõrgema kooli ja täiskasvanute haridusüksuste vahel on paevane ja õhtune tööliste fakulteed (rabfak).

5. Ja lõppeks kirjalik õppeviis, millele viimasel ajal pööratakse rohkem tähelepanu ja millest haaratud suur hulk noorsugu.

6. Enne kooliaega lastekodud (jasli) kuni 3 aastani, lasteaed 4—6 aastani ja nullgrupid seitseaastakute juures seitsme-aastasile.

Nii fikseerib uus süsteem kaks rahvahariduse juhtivat kanalit: 1) massiline tööliste haridus ja masside kaadri ettevalmistamine ja 2) üldhariduslik polütehniline kool eelkooliaegse kasvatusena lastele.

Kõrgema professionaal-tehnilise hariduse alal rahvahariduse süsteem tõi kõrgema kooli ümberkujundamise kutsehariduse tunnuste järgi ja andis kõrgemad tehnilised koolid ning tehnikumid majanduslike rahvakomissariaatide valdamisele, kuna meetodiline korraldamine jäi norkomprosomile; majanduslikud komisariaadid on vastutavad kaadrite ettevalmistamises.

See süsteem ei lahenda küllaldaselt kaadrite ettevalmistamist kõrgemasse kooli, kuna pole otest kanalit kõrgemasse õppeasutisse. Seni olid selleks kanaliks tööliste fakulteedid, kust päästi eksamita edasi, need andsid ainult 25%, kuna 75% oli väga erineva ettevalmistusega. Kas seitseaastaku lõpetajad vastava eksamiga või tehnikumi lõpetajad, kes pääsid vastava kõrgema õppeasutise 2. või 3. kursusele.

Meie ülesehitav töö nõuab selle süsteemi täiendamist püsivama sideme loomisega igasuguste kultuuri-avaldiste astete

vahel. Sellepärast iga uus ajajärk meie ülesehituses nõuab rahvahariduse süsteemi uut läbikaalumist ja muutmist.

Järjest laienev materiaalne baas ja meie majanduselu täielise tehnilise rekonstrueerimise ülesande teostamine nõuavad uute kaadrite loomist, nõuavad oma intelligentsi tööliste ja talupoegade hulgast. Seetõttu on 1932. a. alates sunduslik seitseaastaku asemel kümmeaastak, selleks avatakse täiendavad grupid, kas kolm kõrgemat või üks alamale — nullgrupp ja kaks liidetakse vanemate gruppide juurde. Praegu avatakse kõrgemad grupid seitseaastakute juures tööstuslinnades ja -raioonides. Sel teel saame otsese kanali noorsoo ettevalmistamiseks kõrgemasse õppeasutisse.

Niisugune on üldjoonis meie haridussüsteem.

Nüüd lubatagu mõni rida meie koolipoliitika tagajärgedest.

Nagu teada, sai Nõukogude valitsus tsaristlikult Venemaalt pärandina kultuuri-lageduse, harimatuse ja kirjaoskamatus. Toon vaid üksikud tõestavad arvud: 90 miljonit inimest s. o. $\frac{2}{3}$ elanikest oli tsaarivalitsuse ajal kirjaoskamatu. Üksikute rahvaste juures kirjaoskamatus tõusis isegi 99,8%. Üldine kirjaoskus 1897. a. oli 22,3%, 1920—31,19% ja 1932. a. tõusis meil 93%-ni.

Nõukogude valitsusel polnud mingit võimalust esimesil kodusõja, nälja ja laastamise aastail rõhutada neid küsimusi; alles 1923. aastast alates antakse esimehe määrus 10-aastase üldhariduse andmise kohta. Aga suurend ülesanded lagunenud tööstuse ülesehitamise perioodil rakendasid töötajate jõu ja võimalused, selletõttu ei saanud see külg arenemises tarvilikku kiirust, kuni viieaastase ekonoomilise ja kultuurilise arendamise plaani koostamiseni. Kultuuri arendamise kava esimeses viieaastakus oli väga tagasihoidlik. Tegelik elu suurendas seda mitmel alal. Esialgse kava järgi kavatseti üldise alghariduse võrku laiendada täies ulatuses alles 1937. a., aga meie teostasime selle juba 1930/31. õppeaastal.

Et näidata selle kultuurielu hoogu, toon vaid mõned arvud. Praegu kulutame rahvahariduse peale 7 korda rohkem kui enne sõda. Üldine õpilaste ja kasvandikude arv 1932. a. oli 45 milj. (kaasa

arvatud lapsed ja täiskasvanud), kavatsetud oli haarata esialgse kava järgi ainult 12 milj. See tähendab, et meil õpib iga kolmas inimene.

Kirjaoskamatus e likvideerimiseks organiseeris vabatahtlik ühing „Kadugu kirjaoskamatus“, kes juhtimise oma kätte võttis. Kuulutati välja kult-armeelaste vabatahtlikkude mobilisatsioon, kes ühiskonna tööde korras tasuta alustasid kirjaoskamatusete õpetamist. Vabrikute, asutiste ja uus-ehitiste (novostroi) administratsioonid pidid võimaldama töötajale vabul tundidel käia kirjaoskamatusete likvideerimise ringides, andma hinnata selleks ruume, õppevahendeid, raamatuid ja kirjarbeid.

Selle võitluse tulemusena saime nii suuri tagajärgi, et meil on ainult 7% kirjaoskamatusi.

Veel mõned arvud üldise õpetuse andmisest lastele: 1914. a. oli alg- ja keskkoolides 7,2 milj., 1920/21. a. — 9,2 milj. ja 1931/32. a. 19 milj., kuna aga 1932/33. a. loodetakse 24 milj.

Nii on haaranud meie kool praegu 4 korda suuremat hulka kui enne ilma sõda.

Uued kavad ja meetodid linnakoolides.

Tahan lühidalt peatuda linnakoolide uutel kavadel ja töömeetodeil polütehnilises koolis.

1931. kooliaasta alul meie valitsus andis erimääruse kesk- ja algkooli kohta, kus konstateeriti, et kool selles ulatuses ei vasta meie majanduselu nõuetele. Hiigla ülesehitamine ja ka juba sajad valmisolevad vabrikud ja tööstused nõuavad sadutuhandeid kõrgema haridusega spetsialiste. Nende kaadrite ettevalmistamiseks keskkoolid pidid erilist rõhku panema teadmiste andmisele, mis vajalikud kõrgema hariduse saamiseks. Vanad kavad ei rahuldanud uue ajajärgu nõudeid.

Vanad kavad olid korraldatud kompleks-ainetena. Nende puudused olid selles, et kompleksi tõttu jäeti kõrvale üksikud eriteadused. Neil kavadel puudus järjekindel materjali läbitöötamine, mis ei andnud õpilasele ümmarikke süstemaatilisi teadmisi põhiaineis. Suureks puudu-

seks oli ka see, et polnud arvestatud õppijate vanuse vahet, mis avaldus kava ülekoormatuses.

Kompleks-süsteemi juures üksikud alad killustati ja viidi kunstlikult kompleksi alla. Kompleks muutus õppetöö aluseks. Selles süsteemis kasutati nn. projekt-meetodit, nii kujunes kompleksprojekt-süsteem. Kui kompleks-süsteem painutas teooria üksikute praktiliste ülesannete alla, siis taotles projekt-meetod seda veelgi enam, asetades esiplaanile teo, teadmused sõrkisid sabas, — nad olid alustatud teole. Teadmiste arendamiseks üldse polnud kohta.

Uute kavade koostamisel püüti vältida neid vigu. Vanadest kavadest võeti kõik, mis lähendab teooriat praktikale (koolitöö seos tootluse ja ühiskondlikult kasuliku tööga), ja jäeti välja põhimõttelised seisukohad, mis lähenesid kompleksprojekt-süsteemile.

Nüüd juhitakse tööd mitte komplekside vaid üksikute ainete, distsipliinide kaudu. Iga aine on arendatud süstemaatiliseks teadmuseliseks, mis jagatud kursuse omandamise kergendamiseks ja plaanikindluse läbiviimiseks alajaotustesse. See on esimesena karakterne uuele kavale.

Teiseks: ainet üksikult ei piirata „hiina müüri“ teisest ainetest, vaid ta on tihedalt seotud, komplekteeritud, sejuures side ei tohi olla välja mõeldud, vaid täiesti loomulik ja orgaaniline.

Kolmandaks: kogu kooli sisu peab seoses olema meie elu, meie uue sotsiaalse ühiskonna ülesehitamisega ja võitlusega meie viisaastaku eest.

Neljandaks: õppekavad peavad sisaldama süstemaatiliste teadmiste ringi. Siin peavad teadmused ja oskused igas distsipliinis järjestatud olema nii, et edasimineku oleks järjekindel, hüpeteta.

Viiendaks: ainekikku peab küllastama ja kohandama materjaliga, s. o. käsitlema seda, mis lähem lapsele ja mis kättesaadavam õppimiseks.

Need oleksid nõuded, mis tegelikult elu püstitas meie kavadele.

Nende kavade koostamiseks kutsuti igast maa-alast pedagoogiliselt aktiivne element ja osa võtsid sellest 100 tegelikku pedagoogi.

Kas vastavad kavad kõigile neile nõudeile?

Ja, kavad vastavad neile nõudeile ning üksikuid puudusi, mida näitas praktika, ongi kõrvaldatud. Need kavad on püsinud stabiilsetena juba rea aastaid ja seetõttu on asutud stabiilsete õpperaamatute väljatöötamisele üksikute distsipliinide kohaselt.

Uuele kavale ülemineku tõttu on tulnud pedagoogidele nende töö kergendamiseks abiks rea korraldustega. Niisugust abi antakse koolis endas ja ka raioonidest. Raaionides on loodud eeskujulikkude koolide võrk, kus töötavad valitud pedagoogid ja kus loodud materiaalne baas pedagoogilise protsessi läbiviimiseks. On avatud igas raionis kursused instruktoreile-metoodikuile. Instruktor on kohustatud andma konsulteerimisi ja eeskuju-tunde kohal, kusjuures erilist tähelepanu selles töös pööratakse noorte pedagoogidele.

Konsulteerimisi, massilisi ja individuaalseid, annavad veel poliitilis-pedagoogilised jaamad (linnades). Nende jaamade juures on organiseeritud kabinetid eridistsipliinide jaoks, nende juures asub metoodiline büroo, mis läbi töötab üksikud metoodilised küsimused aktiivse elemendi juurdekutsumisega kohalt. Peale selle on suuremad linnad endale ülesandeks teinud anda õpetajale esimese astme kõrgem haridus ilma ära kutsumata teda töö juurest. Selleks on avatud õhtused instituudid, kus õppetöö on kümne päeva jooksul 5 korda.

Koolides endas pedagoogi abistamine on korraldatud järgmiselt.

Igas koondises, s. o. 1-se ja 2-se astme juures on loodud metoodilised bürood, mille eesotsas antud õppe-ala juhataja. See büroo lahendab rea metoodilisi küsimusi selles koolis, kuid alati jääb võimalus nõuküsimiseks spetsialistilt väljastpoolt kooli.

Noorile õpetajaile annavad nõu kogunud seltsimehed plaani koostamisel, üksikute küsimuste lahendamisel ja tunni käsitamises. Noored pedagoogid võtavad paralleelgruppide tööst osa jne.

Peale selle on suurte koolide juures pedagoogilised kabinetid, mis ühtlustavad kogu kooli katsetusi, sealt saab samuti nõu ja abimaterjali tööks.

Muidugi ei suuda loendada kõiki liiki nõuandevõimalusi, aga ka sellest lühikest ülevaatest võite järeldada, missugust loovat tööd tehakse sel alal. Meie kooli külastanud välismaa pedagoogid ei nimeta teda asjatult pedagoogilise loomingu laboratooriumiks.

Nüüd õppemeetodeist.

Esimene nõue aineõpetajale, mida tingib uus kava, on järjekindel ja süstemaatiline aine käsitlemine. Ta peab õpetama last töötama raamatu abil, kooli kabinetis, laboratooriumis ja õppetöökojas. Õppetööks peab ta kasutama iga-suguseid katseid ja aparate, korraldama ekskursioone vabrikuisse, muuseumesse, metsa, põllule jne.

Õppetöö põhivorm on tund teatud grupiga kindlalt piiritletud tunnikava järgi. See vorm peab sisaldama üldgrupilise ehk nagu nimetame meie — frontaalse (brigaadina) ja individuaalse töö õpetaja juhatusel. — Need oleksid põhinõuded töömeetodite kohta.

See nõue tingib hulga meetodeid, missuguseid peab tundma õpetaja, nõuab pedagoogilist meisterlikkust, mida saavutatakse enda kvalifikatsiooni tõstmisega ja põhjaliku süvenenud tööga enda kallal.

Katsed leida ühine universaalmeetod on jäetud kõrvale. Meetod peab vastama meie õppetöö sisule ja ülesandele. Kui-võrt erinevad on sisuliselt teaduse distsipliinid ja mitmekesised kasvatused küsimused, niivõrt mitmekesised peavad olema ka meetodid. Nii peab kõnelema mitte ühest universaal-, vaid õppemeetodite süsteemist. Peame omama tervet süsteemi, et osata igas olukorras valida selle grupi metoodilisi võtteid, mis vastaksid õppematerjali sisule ja üldisile kasvatused ülesandele.

Meetod on sisust eraldamatu. Nii võib vajalik olla ühel juhul klassis kõnelused, iseseisev töö raamatust, kaardid, skeemid, õpetaja jutustus, õpilase ettekanne, kinofilm kasustamine, ekskursioonid, laboratoorne töö jne.

Ükski meetod ei või lahendada pedagoogilise protsessi mitmekülgsust ja kogu õpetuseandmise keerukust. Süstemaatiliste teadmiste hankimine ei või sündida tuupimise teel, vaid teadliku distsipliinina, meie kooli kogemuste varal tõestatud ak-

tiivsete töömeetodite kaudu, mis peavad meie õpilast varustama ka edaspidiseks iseseisvaks tööks.

Nii siis peavad meie koolis tarvitatavad meetodid olema aktiivsed, et valmistada ette õpilasi kui igakülgset arenenud sotsiaalse ühiskonna ülesehitajaid, kes suudavad ühendada teooria praktikaga ja ühtlasi valdavad tehnilisi oskusi.

Tähtsamad kasutatavad meetodid polütehnilistes koolides on järgmised: vaatlus, uurimus — sõnaline, laboratoorne — ja ekskursioonide korraldamine.

Polütehnikiseerimine.

Nõukogude Vene kooli polütehnikiseerimine on neid küsimusi, millest peamiselt huvituvad välismaa pedagoogid. Sellel tahan põhjalikumalt peatuda.

Mida tuleb selle sõna all mõista?

Sõna ise tähendab — polü-üld, tehnism - tehnika — üldtehnika. Oleks vale arvata, et sõna polütehnikiseerimise all on mõeldud mingi uue aine käsitlemine koolis.

Missugustest elementidest koosneb meie kooli polütehnikiseerimine?

Ta koosneb järgmistest elementidest:

1. Tööprotsessi sissetoomisega kooli, alates null-gruppidega; sellega seotult käsitöö töökoja organiseerimine teisele astmele ja töötubade korraldamine esimesele astmele.

2. Sideme loomine ühe linnasoleva tööstusega ning maal masinate- ja traktori-jaamade või kolhooside ja sovhoosidega nendega tutvumiseks.

3. Kooli-maa korraldamine katsete tegemiseks.

4. Sideme loomine teiste distsipliinidega — matemaatikaga, looduslooga, maateadusega, ühiskonnateadusega ja teistega, praktika ja teooria ühendamise mõttes.

Põhjalikumalt nende momentide süst eespool.

See on kooskõlas meie kasvatus ja õppetöö põhiprintsiipidega. Sest: „pole võimalik kujutella tuleviku ühiskonna ideaali ühendamata noorsoo õppetööd ja tootlusprotsessi: ei saa kujutella õppetööd tootluseta, ja tootlus ilma paralleelse õpingu ja hariduseta ei või jõuda sellele kõrgusele, mida nõuab praeguse tehnikatase ja teaduse seisukord.“ (Lenin)

„Kogu ühiskonna plaanikindlalt ühiskonna huvides juhitud tööstus vajab igakülgset arenenud võimete inimesi, kes oskavad orienteeruda terves tootlussüsteemis.“ (Lenin)

„Üldse mõistame meie hariduse all kolme asja: 1) mõistuslik arenemine, 2) füüsiline arenemine ja 3) polütehniline kasvatus, mis tutvustab kõigi tootlusprotsesside üldise teadusliku printsiibiga ja mis ühtlasi annab lapsele ja kasvandikule praktilisi kogemusi kõigi tootlusalade elementaarsete instrumentide käsitlemisel.“ (Marx)

Polütehnikismi ei tohi aga mõista kui universaalsust, sest polütehniline printsiip ei nõua kõige õpetamist, vaid ainult praeguse tööstuse aluste selgitamist. Ka ei või seda mõista kui varast spetsialiseerumist ega ka spetsialiseerumise eitamist. Kutseline ettevalmistus omandatakse üldiste polütehniliste teadmiste alusel ja nendega seotult, et kasvandik võiks hiljem valida selle elukutse, milles võib paremini avaldada oma võimeid. Polütehnilise ettevalmistusega meie kergendame iga ameti õppimist, ka keerukate spetsiaalalade. Aga polütehnikismi ei tohi olla eraldatud üldharidusest, sellega meie moonutaksime ära polütehnilise kooli idee.

Kuidas rakendatakse neid printsiipe praktikas.

Selleks peab vaatlema polütehnilise töö programmi ja töömeetodeid.

Kõigepealt peab ütleva mõne sõna meie programmi kohta sel alal. Mis on temas olulist? Anda materjali raskuse järjekorras kergemalt raskemale ja väikesest instrumentide arvust järjest suurema arvu ja raskemate instrumentideni ja oskusteni. Ei pea oskuste arendamist muutma treenerimiseks, sest töö meie koolis pole siht iseendas, vaid ta alistub õppe- ja kasvatus sihtidele. Ka ei või eraldada tööoskusi teaduse õppimisest — mõlemad peavad olema seotud. Lastele käsitöö õpetamine peab arenema tootluse uurimiseni, kusjuures tööoskuse arendamine peab lapsi viima teadmisele ja äratundmisele, et tehnika valdamine on vajalik uue sotsiaalse ühiskonna loomiseks.

Vastavalt neile nõudeile on koostatud polütehnilise töö kava õppeaastate kohaselt.

Näitena vaatleme I aastat põhjalikumalt.

Esimeses grupis töötatakse järgmistel aladel: paber, ehitustöö (savi), tekstiil, puu, masinad ja tutvumine tootlusega, teisiti nimetame seda kavas — töö ja tootluse organiseerimine ja taime-teadus.

Arutlusel esimene alajaotus — paber. Missuguseid oskusi omandavad lapsed selle alajaotuse läbitöötamisel? Kääriride ja liimi tarvitamine; korralikkus töötamisel; töökoha õige organiseerimine.

Teadmused. Välised paberi tunnused: värv, läige, paksus, siledus ja konarikkus. Paberi liigid (kirja-, pakkimise-, paberossi-, kuivatuspaber jne.) ja omadused. Hea paberi omadus.

Tootlusega lähendamine. Õpetaja jutustus sellest, millest valmistatakse paber: puu- ja riidekaltsude masinast.

Missuguste esemete abil omandavad nad oskusi ja teadmusi? Paberist õppetarvete valmistamine (karbikesed sulgedele jne., ümbrikud, tähed plakati jaoks, loto-tähestik, omatehtud vihud, raamid, mänguasjad papist nool, paat jne.).

Teiseks alajaotuseks I aastal on tekstiil.

Oskused. Õmblemine eel- ja tagapistega; nõõripunumine, vöö; tripi kinnitamine, nõõbi õmblemine, palistamine; sulepuhastaja valmistamine.

Teadmused. Tutvumine (nimetusel) tekstiil-materjali saadustega (niit, nõõr, vatt, vilt, riie). Teatud riiete otsarve (pesu, pealis- ja alusrõivad, talv- ja suvirõivad).

Tootlusele lähendamine. Õpetaja jutustus, kus ja kuidas valmistatakse riie riivaste jaoks.

Kolmandaks alajaotuseks I aastal on ehitustöö.

Ehitustööd grupis käsitletakse mänguna ehitusmaterjaliga platsil. Mänguehitised looduslikest ehitusmaterjalidest: savi, oksad, kivid, lauad, vineer jne. Majakese, katusealuse, onni, silla ehitamine. Savi segust telliskivide valmistamine, nende põletamine.

Oskused. Osata telliskivide segu valmistada, segada liivaga, valmistada telliskivi; osata laduda kive telliskivimüüriks.

Teadmused. Laboratoorsed tööd tehnoloogiliste algteadmuste saamiseks liivast, kivist, nende omadustest, nende suhe veega, tulega.

Tootlusele lähendamine. Ekskursioon ehitusraiooni, kus saavad teada, kes ehitab maja (puu-, kivitööline, katusetegija) millest ehitatakse maja (puu, kivi, telliskivi, raud, klaas jne.); mida valmistatakse puust (maja, mööbel, liiklemisvahendid); missuguste instrumentidega (loendus) töötab puutööline, luku-sepp jne.

Neljas alajaotus — puu.

Oskused. Osata naela sisse lüüa ja välja tõmmata, saagida, puurida, siluda raspliga, värvida aniliinvärviga puud ja savi.

Teadmused. Teada vähemalt viit põhi-instrumenti puu ümbertöötamiseks: raspel, saag, nuga, haamer, puur.

Viies alajaotus — masinaõpetus.

Esimesel õppeaastal masinaõpetust võetakse läbi tegelikult konstruktoriga nr. 1 (puu ja metall), kusjuures lapsed teevad oma valiku kohaselt loovat tööd.

Aasta lõpul — kevadel — korraldatakse ekskursioone põllule, kus lapsed näitlikult tutvuvad masinaga (traktor) ja saavad üldise kujutluse masinast ja tema tööst.

6-daks alajaotuseks on taimeteadus.

Oskused. Kergitada ja siluda pinda, teha külviks vagu, osata külvata ridapidi, istutada kartuleid ja sibulaid; osata külvata ja istutada vähenõudlikke lilli ja nende eest hoolitseda; osata eristada lilletaimi juurviljataimist ja umbrohost; osata kasustada lilli elamu, koolimaa ja grupi nurgakese kaunistamiseks. Mulla valmistamine lillepottidesse ja kasvukastidesse. Ümber istutada taimi, kasta neid ja paljundada seemnete kaudu. Lillede kasvatamine kastides ja hoolitsemine nende eest, seemnete kogumine. Vaatlusi istutatud taimede arenemisest.

Teadmused. Seeme idanemiseks on vaja soojust ja niiskust; taimede kasvamiseks — valgust. Kastmise ja kaeva-

mise tähtsus, kerge väetisega mulla tarvitamine kastikülville.

Viimse alajaotusena esimeses grupis on tutvumine tootlusega.

Kujutus sellest, kuidas tooresaine muutub saaduseks, läbi tehes rea ümber-töötuse astmeid (kalts — paberimass — paber; savi, segu — telliskivi; seeme — jahu — leib; lina — kudumine — riie — särk). Kes töötab leiva valmistamisel, mida me sööme (põllutöölised, mölder, pagar). Kujutus ühiskondlikult kasulikust tööst, elukutsete mitmekesisus ja nende ühistöö (näidete varal, mida toovad õpilased ise ja õpetaja. Missuguseid ühiskondlikult kasulikke asju meie juba oskame teha).

Kuidas inimesed töötavad (üksikult ja kollektiivselt, kas kõik teevad üht ja sama või jagavad tööd, käsitsi ja masinatega). Kollektiivne töö on produktiivsem, tööjaotus suurendab tootlust. Masin kergendab ja kiirendab vaeva (kõigis selles katsetada laste arusaadavalt näidetele). Ekskursioonid töökohtadele (põllul, töökodades, vabrikus jne.). Kujutus vabrikust kui kohast, kus mitmesuguste erialadega töölised töötavad masinal, ja nende ühistööst — vabrikusaadused.

Teiste gruppide õppetöö kava ma siin üksikasjalikult tooma ei hakka, toon vaid uued momendid.

Teises grupis lisatakse paberile raskem materjal — papp. Algab põhjalikum masinatootluse tundmaõppimine. 2. grupi lapsed peavad eristama masinas kolm põhiosa: töötaja osa, liikuma panija, ülekannet; ja oskama lihtseil masinail leida need osad.

3. grupis tähelepanu koondatakse järgmistele jaotustele: puu ja uus ala — metall. Eelmistest ainejaotustest jääb — tekstiil, ehitustöö, masinaõpetus, põllutöö ja töö ning tootluse organisatsioon.

Kõigis neis osades lisanduvad uued instrumendid, uued operatsioonid ja järelilikult saadakse ka uusi oskusi tööriistade käsitlemisel. Samuti laienevad teadmused materjalide tehnoloogias. Uus tähelepanu vääriv moment selles grupis on — osata koostada tööjoonis ja seda kasutada.

4. grupis võetakse läbi: puu, metall, elekter, masinaõpetus, töö ja toot-

luse organisatsioon ja põllutöö. Uus jaotus — elekter; ära jääb tekstiil.

Vastav poliütehnilise töö kava on ka 2-sele astmele.

Nagu näete, on kava koostamisel silmas peetud printsiipi — järkjärgult kergemalt raskemale. Seda näeme hästi 1-se grupi kavas. Alul antakse seal kerged materjalid — paber, savi, tekstiil. Nende materjalidega töötamisel areneb lapse käsi, kusjuures arenemine käib käest sõrmedeni. Pikkamööda kogunevad uued oskused ja materjali ja tööriistade tundmised ning alles aasta keskel antakse raske materjal — puu.

See materjali kava paindub õppe- ja kasvatusel sihtidele: 1) lapsed omandavad rea oskusi ja kogemusi; 2) õpivad tundma mitmesuguste materjalide omadusi, 3) saavad kujutluse kollektiivtööst tootluses ja õpivad oma töökojas töötama mitte ükski, vaid kollektiivselt, 4) teevad ühiskondlikult kasulikke töid klassi huvides, mänguasju väikestele õdedele, vendadele, lasteaedadele ja ka endale.

Nüüd peatume praktilisel küljel — nende nelja elemendi vaatlusel, millest kõnelesin eespool.

Kuidas teostatakse poliütehnilist tööd meie koolis?

Meie koolis jäetakse 105 tundi poliütehnilise töö jaoks ehk 4 tundi 10 päeva jooksul poolgrupile.

Töö õppimiseks grupp jagatakse kahte ossa, mõlemas 20—22 inimest. Ühed teotsevad raskete tööliikidega — puu ja metall, teised kergete — paberi ja tekstiiliga, või töötavad laboratoorsete katsetega. Kuidas selleks sisustatud toad, sellest hiljem.

Puud, metalli, elektrit käsitleb spetsiaalse ettevalmistusega pedagoog, teist grupi poolt juhivad pedagoog, kes saanud praktilisi ja meetoodilisi näpunäiteid spetsialistilt.

Esimeseks tähtsaks momendiks poliütehnilise töö käsitlemisel on töö plaanikindlus ja töö hinnang.

Juba esimeses grupis õpetame lapsi arvestama ja töötama plaanikindlalt. Millele siin on pööratud tähelepanu? Et laps jõuaks selgusele, mida ta hakkab tegema — missugust asja. Peale selle ta peab tegema asja joonise, et oleks näha, kui-võrt selgesti ta kujutleb ja märkab üksik-

asju. Alamais gruppides nõuame ainult asja joonist, vanemais juba tehnilist joonist. Planeerimise juures püstitatakse järgmised küsimused: asja nimi, tema joonis, millal algas tööga, missuguseid materjale ja instrumente vajab tööks ning mis otstarbeks ta seda teeb. Igal esemel peab olema otstarve. Esimeses grupis plaani koostamine on suuline, teisest grupist alates kirjalikult; märkmed tehakse vastavasse töövihku, kus märgitud kõneluste põhjal materjali tehnoloogia ja instrumentide joonised.

Eseme valmissaamisel tuleb töö hinnang. Hindamisel püstitatakse küsimusi: millal lõpetasid asja? kuidas teotsesid? missuguseid instrumente kasustasid ja kas oled rahul oma tööga? missuguseid puudusi leiad? milleks kasutate oma tööd? Pärast sellist hinnangut antakse asi vastuvõtu-komisjonile, mille moodustavad muudugi jälle lapsed. Lapsed on alati väga valjud arvustajad ja et vältida vaidlusi, peab õpetaja juures olema ja hinnangut suundama õieti. Lõppotsuse tegemine hindamises kuulub õpetajale. Laste oma vastuvõtu-komisjoni sisseseadmisega saavutatakse seda, et lapsed ise hindavad tööd ja teistel selle mõjul kaob ükskõiksus oma töö väärtuse vastu. Selles on tingimata tarvilik pedagoogiline taktitunne, et seda suunata õieti ja saavutada ülesseatud sihte.

Plaanikindlus ja arvestus teostatakse frontaalselt kõigi lastega, pärastpoole igaüks iseseisvalt õpetaja juhtimisel. Vanemates gruppides planeerimine läheb keerukamaks asja tööjoonise ja üksikute osade suuruse näitamiseks. Nagu öeldud eespool, märgitakse kõik eri vihkudesse, mis on õpetaja käes; nii võib aasta lõpuks saada ülevaate teatud grupi aasta jooksul tehtud tööst.

Töövõtted ja instrueerimise viisid.

Töö toimub frontaalselt, brigaadidega, konveierina ja individuaalselt. Need töövõtted olenevad tööobjektist ja laste vanusest. Nooremis gruppides tehakse tööd frontaalselt, s. o. kõik teevad koos üht ja sama asja. Aga juba esimeses grupis näidatakse, kuidas tuleb töötada brigaadiga ja konveierina.

Asja valmistamine frontaalselt taotleb järgmisi sihte: kindlaksmääratud õi-

gete töötamisvõtete omandamine, õige tööriistade hoid, õige seisak töö juures, õige töö haaramine, õige ühe või teise materjali kasustamine. Seda töötamise viisi võib igal õppeaastal harjutada, kuigi on üleminek uuele materjalile ja uutele töötamisvõtetele.

Siin võib instrueerimine olla järgmine: valmis asja näitamine, — see ergutab lapsi tööle, nad tahavad alati järelle teha asja, mida näevad. Pärast asja näitamist, kui see pole liiga keerukas, võib jutustada, kuidas seda valmistada; pärast seda tuleb asi laste silma all valmis teha, et lapsed näeksid töötamise järjekindlust, ja siis alles asuvad lapsed ise tööle. Siin jäetakse muudugi lapsele loomise võimalus, laps võib mõnda muuta ja uut lisada. Et saada töös paremaid tagajärgi ja anda õigeid oskusi, peab pärast asja valmistamise kirjeldust ja näitamist, töö järkjärgult ja ülevaatlikult läbi tegema. See võtab palju aega, aga tasub pärastises ajakulu. Sel viisil kõiki tööesemeid valmistada oleks igav ja ei annaks mahti lapse oma loomingule. See oleks oluline ainult teatud momentidel ülesseatud sihtide saavutamiseks.

Konveierina töötamisel võib lastele anda tuttavaid esemeid või neid, millel vähe uusi operatsioone eelnevatega võrreldes. Olulisem selles on laste teadmine, et nad võivad töötada kui täiskasvanud töölised vabrikus, see annab neile õige kujutluse tööjaotusest suurtes ettevõtetes ja ühe töö sõltuvusest teiste tööst. Kui peatub üks töötamisel, jääb seisma kogu töötajate kett. Siin ei või lasta üht last kogu aeg täita üht operatsiooni, vaid kõik peavad järjekindlalt läbi tegema kõik operatsioonid algusest lõpuni.

Andes töö brigaadile, on tarvilik arvestada, et brigaad oleks töövõimeline, sellepärast tuleb ta koostada vaid kahest-kolmest inimesest.

Olulisem tööandmisel brigaadile on — planeerimine. Siin on vajalik õpetaja abi. Peab jagama asja nii, et igaühel oleks iseseisev ala.

Seejuures võib kasustada instrueerimist — näidata valmistatava asja valmis mudelit või vanemaile ja andekamaile pilti, tehnilist joonist kirjeldusega, kuidas seda teha, ja lõppeks instruksiooni kaarti. Instruktor koostab instruksiooni

kaardi enam levinud asjadele, mida valmistab enamus lapsi. Algab ta üldvaatega, joonisega, siis näidatakse tarvilikud tööriistad, materjal, operatsioonide järjekindel kirjeldus ja tähtsamate momentide tehniline joonis. Asja valmistamine jaguneb 3 ossa: materjali ettevalmistamine, töötamine ja valmis-osade kokkupanemine. Sama instrueerimist kasustatakse ka õpilasele individuaalse töö andmisel. Võimalus jääb tõkenduste korral töötamisel nõu küsida õpetajalt-instruktorilt. Muidugi kogu töö kestel jälgib õpetaja igat õpilast, tema töövõtteid ja kontrollib üksik-osade täitmist.

Väga palju rõhku peab pedagoog panema ka töötamiskoha organiseerimisele. Õpilane, alates esimesest grupist, enne tööleasumist peab kaaluma otstarbekohast tööriistade ja materjali paigutamist oma töökohal, et töö ajal poleks tarvis riistu otsida. See õpetab lapsi korrale ja kiirele tööle.

Töoesemed.

Kuna lapsed tahavad näha oma töö tulemusi, peab oskuste arendamine teostatama nende asjade valmistamisega, mis oleksid ühiskondlikult kasulikud. Peale selle peab valima asju, mis ärataksid lapses tehnilise meelega, kuna polütehniline kool pole mõeldav leidlikkuse ja ratsionaalsuse kasvatamiseta. Meetodit, kus lapsed asjade valmistamisega omandavad oskusi, võib nimetada asjalis-operatiivseks. Lapsele on ta asjaline, õpetajale operatiivne.

Soovitavate valmistamisele antavate asjade liigid jagunevad 4 ossa:

Põllutöö alalt: lindude ja kodujäneste joogianumad, linnupuur, labidas, kuldnokapuur, reha, kabl'i jne.

Majapidamise alalt: kapikesed, riiulid, nagid, kirjaskastid, roop, tangid, triikraua alus, püksid, särk, kleit, igasugused võrgud.

Õppevahendid: statiivid puust, traadist, katseklaasi jalad, tuulelipud jne.

Liikuvad mudelid: vee ja tuule pump ja lihtsaim aurumasin. Transmissiooni mudel, lihtsed masinad, lennukid jne.

Avasin teile vaid ühe poole, nimelt töötoa töö — tööprotsessi enda õpetamise. See poleks küllaldane meie koolile,

kui jätaksime nimetamata teoreetilise osa, s. o. instrumentide ja materjalide tehnoloogia õpetamise.

Eeskujulikkudes koolides praegu hakatakse looma laboratooriumeid, et neis teaduslikult läheneda materjalide tundmaõppimisele. Niisugune ruum harilikult korraldatakse kergeliigiliste töökodade ruumis. Neis õpilased õpetaja juhtimisel õpivad materjale tundma, teevad vastavaid katseid ja uurimusi. Läbitöötatud alast koostavad kollektioone, diagramme ja teevad oma vihkudes vastavaid märkmeid, jooniseid, tulemuste kirjeldusi. Need katsed lähendavad teooriat praktikaga.

Laste organiseerimine töö ajal töötoas.

Meie töömeetodid peavad äratama lastes aktiivsust ja teadlikku distsipliini, selleks aga on vajalik, et lapsed ise võtaksid osa töö organiseerimisest. Töötund erineb palju tavalisest klassitunnist, seltpärast peab põhjalikult ette nägema kõik organiseerimise momendid. Peame arvestama, et tegu tuleb tööriistade ja materjali jagamisega, poolikute tööde käteteandmisega, töö kestel uute riistade väljaandmisega ja hulka muud, millele võib halva organisatsiooni juures kuluda pool aega. Sellest lähtudes peab pedagoog hästi täpsalt ja kiirelt organiseerima instrumentide hoiu, jagamise jne. Kõige selle korraldamisest töötoas võtavad osa ka lapsed, pärast paigutatakse koostatud määrused töötoa seinale. Instrumentide hoidmiseks jagamise aja kokkuhoidmise mõttes on brigaadide kapid, kuhu iga brigaad paigutab oma tarbed. Peale selle on veel ühine kapp, kus hoitakse tagavara ja üldiseks tarvituseks olevad instrumendid. Poolikute tööde hoidmiseks igal grupil on oma panipaik. Siit kujunebki laste organiseerimine.

Lapsed valivad endi hulgast ühe vastutava instrumentide korrashoidja. Poolgrupid jagunevad 3 brigaadi, kes endi keskelt valivad brigadiiri nende kapi korrashoidjaks. Poolikute tööde eest hoolitsejaks valitakse laohoidja. Vanemais gruppides valitakse veel materjalide väljaandja, nooremis teeb seda õpetaja. Veel valitakse sanitar ja üldkorrapidaja, viimane annab nimestiku järgi üldisest instrumentide kapist riistu ja aitab õpetajat valmistada liimi, kliistrit jne.

Olen ise töötanud nii ja tulemused laste korrale õpetamises, vastutustunde kasvatamises ja aja ökonoomia mõttes on olnud täiesti rahuldavad.

Seadeldise organiseerimine.

Missugused oleksid töötoa seadeldise nõuded?

Kõigepealt seadeldis peab vastama õppetööle, füsioloogiale ja tervishoiu nõuetele. Konstruktsioon peab arvestama laste kasvu, peab olema tugev, vastupidav ja kantav. Instrumentide kaal ja suurus peab samuti vastama lapse käe ja sõrmede suurusele. Põrandapind peab olema raskemate tööliikide juures minimaalselt 2 m² inimesele ja kergemate tööliikide juures 1½ m².

Suuremates koolides on 2 töötuba: ühes vastav seadeldis kergemat liiki ja laboratorsete tööde jaoks, teine metalli ja puutöö jaoks. Kus see võimatu, on teiseks töötoaks klassiruum.

Kergemateks töödeks määratud tuba varustatakse laudade, taburettide, riistade hoiu kappidega ja riiulitega tööde jaoks. Teises töötoas peab olema tislripingid kas tõstetavate istetega või taburettidega, sest töötamise ajal õpilane täidab seadust: tööta püsti — puhka istudes. Tarbekapid jäänuuste jaoks, mida veel kasustada saab, et õpetada lapsele kokkuhoidu. Metallis — pihid. Tislripinkide arv peab vastama õpilaste arvule. Samuti peavad olema teoreetiliseks tööks lauad. Eeskujulikus koolis peale hariliku seadeldise tarvitatakse ka mehaanilisi vahendeid teatud tööprotsesside kergendamiseks: näiteks, eri papilõikenuga, ringi saag, kudumisteljed jne. Et seadeldis vastaks laste vanusele ja kasvule, tehakse kõik ülestõstetavad. Sellel alal on palju ratsionaliseeritud kavasid. Paljusid tööpetajaid ei rahulda treipingid ja nad on töötanud välja vastavalt kombineeritud töölaua kava, mis vastaks mitmele otstarbele, seesugusel laual on osad lahtivõetavad.

Side tootlusega.

Teine sama oluline polütehnikatsioonimoment on side tootlusega selle tundmaõppimiseks.

Meil kuulub iga seitseaastak mõne ettevõtte juurde. See tähendab, et ette-

võte on vastutav kaadrite kasvatus ja ettevalmistuse eest nii materiaalselt kui ka ideoloogiliselt. Iga kool sõlmib vastava ettevõttega lepingu, mille järgi mõlemad vastastikku kohuslikus vahekorras. Vabrik annab osa ainelist toetust töökodade ja töötubade seadelduseks, annab oma spetsialiste nõuandeks; et aidata kooli polütehnikatsioonimist viia vajalikule tasemele, teostab selle kooli pedagoogide tootlustaktikat oma ettevõttes ja võimaldab praktikat õpilastele, alates 6-dast grupist.

Kool oma poolt kohustub rahuldama vabriku kultuurilisi nõudeid.

Vabriku esindajad kuuluvad kooli nõukogusse ja kooli organisatsioonidesse. Nii on vabrik ühiskondlikuks kontrolliks ja jälgib meie laste ideoloogilist suunda.

Kuidas teostatakse õppetöö side ettevõttega?

Esimene aste tutvub tootlusega ekskursioonide kaudu kavas ettenähtud ulatuses ja ühiskondlikkude tööde suunas.

Teises astmes, alates 6-dast grupist, õpilased omandavad tootluspraktika töötuses. Eeskujulikkudes koolides on meetodik-spetsialist tootluspraktika juhtimiseks. Harilikult teotseb sel alal tööpetaja või füüsika õpetaja. Enne tootluspraktika teostamist koostab vastav tööpetaja või tööinstruktor koos vabriku tehniliste jõududega plaani. Iga distsipliini õpetaja seab ülesandeid omal alal. Vahendit praktikat ettevõttes või vabrikus juhib vabriku spetsialist.

Mida õpitakse tööstusettevõttes?

Lähtekohaks on siin see, mis on üldine ja ühine antud tootluses kõigi teiste tootlus-ettevõtetega. Sellest seisukohast leiame kõigis tootlustes ühist, nagu: energeetiline baas, ettevõtte transport, tooresaine-laod, valmissaaduste laod. Et meil enamasti kõiki ettevõtteid kas laiendatakse või ehitatakse ümber, siis võime seal ka ehitustehnikat näha. Edasi on meile kättesaadav antud ettevõtte tehnoloogiline protsess ja tehniline seadeldis, s. o. masinad, samuti tootluse plaanikindlus ja juhtimine ning lõpuks võime selgitada antud tootluse osa raioonis ja tema tähtsust kogu meie tööstuses.

Näiteks võime tehnoloogilise protsessi vaatlusel eristada tema spetsiifilisi omadusi ja ühiseid jooni kõigile: monteerimis-

osakond on sarnane mitmesugustes ettevõtetes masina montaaži üldprintsipis: esiteks kere, võlvid ja keerlevad osad. Üldised ühenduste põhimõtted — jootmine, needimine, kruvid, poldid jne.

Samuti tutvudes masinatega, pole vajadust õppida tundma kõiki masinaid, on tarvis vaid teada algpõhimõtteid: masina töötav osa muutub vastavalt ümber-töötatavale ainele, jõu edasiandmise viisid — hammasrattad, ketid, jõumasinate liigid.

Kõigel põhjalikumalt peatuda pole mul võimalust, kuid see on tähtsaim, mida avastame tootluse õppimisel.

Kõike seda õpitakse põhjalikkudel ekskursioonidel spetsialisti juhatusel. Kuid õpilased mitte ainult ei õpi pealt vaadates, vaid neid juhatakse ka tegelikku töhe. Nad mitte ainult ei pea tundma masinat, vaid ka temal töötama, kusjuures terve tootluspraktika ajal nad ei tööta rohkem kui 2—3 masinal.

Töökohti valib tavalikult praktika juhataja koos vabriku tehniliste jõududega.

Tööõpetuse sidumine teiste ainetega.

Kolmas moment meie koolide polütehnikseerimises on tööõpetuse sidumine teiste ainetega.

Siin on põhitingimuseks, et siduvus ei oleks nii-öelda „karvüpidi tiritud,“ välja mõeldud, kunstlik, vaid loomulikult kasvaks välja läbitöötatud materjalist. Näitena võiks võtta ühe momendi 4-date gruppide tööst.

Ütleme, et võeti läbi loodusteadusest — süsi, nafta, elekter. Selles osas õpilastele antakse teadmisi kõigist energia liikidest, nende osast ja tähtsusest rahvamajanduses. Eriti palju tähelepanu juhitakse elektrile. Eksperimentaalsel teel õpitakse saama elektrit hõõrumisega ja galvanielementide koostamisega, võetakse läbi dünamode põhprintsüübid, elektromagnetism, elektri-mootori printsüübid jne. Elektri rakendamine mitmesugustel aladel.

Kui vaatame sama aasta maateaduse kava, leiame sealt osa: „Nõukogude Vene tähtsamad tööstuslikud raioonid“, kus on teema „Nõukogude Vene elektrofiteerimine.“ Sellest õpilased saavad teada, missugustes raioonides elektrijaamad, missu-

gusel küttel; nende tähtsus tööstuses ja põllumajanduse arenemisel; rakendamine igapäevases elus ja tööstuses.

Võtame polütehnilise töö ja vaatleme, kuidas on koostatud 4-da grupi kava. Seal on samuti peatükk elektrist. Töötoas pedagoog-instruktor juhatab töid juba õpilaste poolt läbivõetud teoreetsete ja uurimustel saavutatud teadmiste põhjal: õpilased seavad sisse elektrikellasid, teevad väikesi elektrimootoreid, vee- ja auruturbiinide mudelid.

Nii on see osa kõikkülgselt läbi võetud ja seotud teiste ainetega. Emakeel on rikastunud uute oskussõnadega. Matemaatika annab materjali ülesanneteks ja arvutusteks elektrofiteerimise alalt. Ühiskonnateadusest on samuti vastav jagu — „metall, süsi ja transport — juhtivad alad rahvamajanduses“, kus on teema „elektrofiteerimise viisaastak“. Seal selgitatakse, missuguse tähtsuse me anname elektrofiteerimisele ja riigi tehnilisele ülesehitamisele, elektrofiteerimise plaan teisel viisaastakul jne.

Arvan, et sellest konkreetsest näitest jätkub aine siduvuse selgitamiseks. See ongi komplekteerimine, millel põhjenevad meie uued kavad ja mis ei eralda meie tööd teistest ainetest, vaid seob teooria praktikaga.

Nüüd viimane moment polütehnikseerimises, see on töö kooli-maail.

Seda tööd tehakse kevadel ja sügisel kooli juurviljaaias. Töö juhatajaks on tavaliselt loodusloo õpetaja. Nooremates 1. astme gruppides juhatab tööd õpetaja-grupijuhataja, kes spetsiaalsetes küsimustes konsulteerib asjatundjaga.

Maakoolides pööratakse väga palju tähelepanu sellele osale kui katselis-näitlikule. Tööd tehakse seal agronoomi järelvalve all.

See on lühidalt kõik, millest tahtsin teile teatada. On võimatu põhjalikult käsitleda käesolevas artiklis kõiki küsimusi, kuid see, keda eriti huvitavad polütehniksi küsimused, võib kasustada vastavat literatuuri.

Põhimõttelist ja praktilist käsitlust leiavad need küsimused ajakirjas „За политехническую школу“. Teistest meetodilistest ajakirjadest võiksin nimetada veel: „Методика политехнической школы“ „На путях к новой школе“,

„За коммунистическое воспитание“, „Коммунистическое просвещение“. Kõrgemate koolide ja tehnikumide jaoks on ajakiri „Методика в Вузах и Техникумах“. Peale selle ajakirjad eriainetekohta, nagu: „Обществоведение, история, география в политехнической школе“ jt. See oleks perioodiline kirjandus.

Üksikutest väljaannetest on saadaval järgmised:

Крупская — „О политехнической школе“, Пистрак — „Новое о политехнизме“, Бельский — „Ленин о школе“, Кингуров — „Пути политехнизации туземных школ Севера“, ГИЗ, Иркутск, Рабичев — „О некоторых извращениях в строительстве

политехнической школы“, Малис — „Изучение среды в целях профконсультации“ под редакцией проф. Болтунова, Ленинградский городской отдел народного образования, Учебно-методический сектор — „Методическое письмо“, Ханч „Организация технической пропаганды среди детей“, Детский заочный университет“, Прозоров — „На борьбу с извращениями в понимании политехнизма“, Волкинд — „На рельсах политехнизма“, Албычев — „К вопросу о преподавании физики в школах Подмосковно-угольного бассейна“, Школьный сектор Наркомпроса РСФСР — „О требованиях к трудовому оборудованию политехнической школы“.

Tartu Linna Pedagoogiline Muuseum.

(Тема 10-aastase tegevuse puhul.)

M. Vellema, Ped. Muuseumi juhataja.

I. Senine arenemiskäik ja ülesanded.

Tartu Pedagoogiline Muuseum on välja kasvanud tegeliku elu nõudeist ja on asutatud Tartu linna koolivalitsuse juurde 1923. a., mil toleaeagne koolivalitsuse juhataja hra A. Reeben omandas Saksamaalt mõningaid õppevahendeid ja diapositiive peaaesjalikult loodusteaduse alalt tarvitamiseks Tartu koolidele. Koolide majanduslik olukord sel ajal ei võimaldanud (ja ei võimalda seda kriisi tõttu praegugi) omandada kõiki vajalikke õppevahendeid; võidakse lubada kõige tarvilikumate ja alatasa tarvisminevate õppevahendite muretsemisi, kuna harvem-vajatavatest aparaatidest ja esemetest tuli loobuda. Nende soetajana ja tarvitamise võimaldajana ongi ellu tõusnud Tartu Pedagoogiline Muuseum.

T. P. M-i esmajärguline ülesanne on õppevahendite laenutamine Tartu koolidele ja kultuurilistele organisatsioonidele (viimastele juhataja erilise loaga ühekordseks tarvitamiseks). Peale laenutamise võimaldab P. Muuseum ka õppevahendite kasutamist kohal, milleks on seatud sisse

nn. õppeklass, praegu küll veel vastavate ruumide puudusel esialgne, aga oma ülesandeid mõningal määral siiski täitev.

Õppeklassi on seatud üles projektisiooni-aparaat, globoskoop, diafilm-aparaat, kapselpump, peegelgalvanomeeter, suurem Rümkorfi induktor ja teisi õppevahendeid, mida välja ei laenutata ja mis on ainult kohal tarvitatavad.

Oma teiseks oluliseks tegevusalaks on P. M. seadnud õppevahendite valmistamise kodumaal, püüdes selle kaudu üheltpoolt arendada kodumaa tööstust ja teiselt poolt saada meie oludele ja nõuetele kõigiti vastavaid õppevahendeid. Muuseumi aparaadistik on näiteks pea eranditult kodumaine töö — valmistatud P. Muuseumi toimkonnalt heakskiidetud kavandite järgi. T. P. M-i korraldusel on ka rida diapositiivide seeriaid valmistamisel ja valmistamisel, näiteks: Eesti tööstused, Soome bioloogia, üldine kunst jm. Kõigi nende seeriade järel on tungiv tarve, ja nende hea külg seisab selles, et nad koostatakse asjatundjate-eriteadlaste poolt ja igale seeriale lisandatakse ka vastav seletusbrosüür.

16. jaan. 1926. a. anti P. Muuseumi varandused Tartu Õpetajate Seltsi valdamisele ja korraldamisele, sest linna koolivalitsusel puudusid vastavad ruumid ning tööjõud, mille tõttu polnud koolivalitsusel võimalik otstarbekohaselt korraldada P. Muuseumi kogusid, mis tunduvalt kitsendas kasutamisevõimalusi.

P. M-i täiendus- ja ülalpidamiskulud kandis Tartu linn eelarve korras, kuna Õp. Selts andis omalt poolt tasuta tööjõud: P. M-i juhataja ja 12-meliikmelise toimkonna. Õp. Selts seadis T. P. M-i ülesandeks eduka ja tulemusriikka õppetöö Tartu koolides, mille teostamiseks on T. P. M.:

1) soetanud eeskujulikke õppevahendeid, eriti neid, mis kõrge hinna tõttu koolidele kättesaadamatud, ja laenutab neid koolidele;

2) sisse seadnud õppeklassi, kus koolid võivad kohal kasustada õppevahendeid;

3) asutanud pedagoogilise raamatukogu, kuhu koondatud väärtuslikum pedagoogiline kirjandus ja käsiraamatud;

4) korraldanud kursusi uuemate õppevahenditega ja õppemeetoditega tutvumiseks;

5) andnud nõu ning juhatust koolidele ja õpetajaile ja virgutanud asjaomaseid isikuid ja tööstusi täiuslikumate õppevahendite valmistamiseks;

6) elustanud kodumaa loodusobjektide ja tööstussaaduste kollektioneerimist õppeotstarbeks.

Kavatsusel oli:

1) asutada lugemislaud, kus võimaldatud ajakirjade ja raamatute kasustamine, mida raamatukogu lugemiseks välja ei anna;

2) korraldada eeskujulikke õppekabinette alg-, kesk- ja kutsekoolidele;

3) korraldada koolitööde alaline näitus, kus leiaksid aset meetoodiliselt õnnestunud õpilastööd;

4) korraldada õppe- ja kooliraamatute näitus õpetajaile ülevaate andmiseks seni-ilmunud vastavast kirjandusest.

Ülalmainitud kavatsuste teostamist takistasid kaks tegurit: väikene eelarve (3000 kr. aastas) ja ruumide puudus,

mille tõttu on tehtud töö teostatud vähe- mas ulatuses, kui asja huvides oli tarvilik.

4. nov. 1931. a. anti Õp. Seltsilt Muuseum tagasi linnakoolivalitsusele, sest viimane soovis laiendada P. M-i tegevust ning võtta oma otsesele valdamisele linnale kuuluvad varandused.

Praegu töötab P. M. Tartu linnavolikogult 30. II 31. vastuvõetud põhikirja alusel, kusjuures ülesanded ja eesmärk on jäänud samuks, mis olid endises põhikirjas kuid korraldus on sootuiselt teistsugune: linnakoolivalitsusel on kavatsus koondada kõik Tartu linna koolide pedagoogiline töö ja selle tööga seotud küsimuste uurimine ning selgitamine ühte keskk kohta — Pedagoogilisse Muuseumi. Sinna on kavatsus asutada pedagoogiline keskraamatukogu (osalalt juba olemas) ja lugemislaud. Kuid suuremaks tegevusalaks on jäänud ikkagi õppevahendite laenutamine.

Uue põhikirja järgi juhivad P. M-i tegevust:

a) seitsmeliikmeline hoolekogu, mis koosneb 2-st linnavolikogu ja 3-st Tartu õpetajakonna esindajast (alg-, kesk ja kutsekoolide poolt), asutise juhatajast ja koolinõunikust.

b) juhataja ja

c) erikomisjonid.

Hoolekogu ülesandeks on:

1) asutise üldjuhtimine, korraldus ja tegevuskavade kindlaksmääramine kordade ja juhtnõõride kinnitamise kaudu;

2) eelarvete läbivaatamine, koostamine ja ettepanekute tegemine koolivalitsusele;

3) eelarvete täitmise järelevalve;

4) tegevusaruannete vastuvõtmine;

5) koolivalitsusele juhataja kandidaadi valimiseks ettepanemine ja

6) asjaajaja ja teenija valimine.

Juhataja kohuseks on tegelik asutise juhtimine põhikirja ja hoolekogult vastuvõetud tegevuskavade ja juhtnõõride alusel. Eriti on juhataja ülesandeks:

1) hool ja vastutus eduka töötamise eest üldse;

2) ettepanekute tegemine hoolekogule kõigis asutisse puutuvais küsimustes (eelarve, tegevuskavad, aruanne jne.);

3) asjaajamise korralikkuse järele valvamine;

4) asutise esindamine läbikäimisel teise asutistega;

5) eelarve teostamine jne.

Erikomisjonid üksikute ülesannete täitmiseks moodustatakse vajaduse järgi hoolekogult vastuvõetud korraldusel. Komisjoni juhatajal on õigus osa võtta hoolekogu koosolekust hääleõigusega selle komisjoni küsimuste otsustamisel. Praegu töötab P. Muuseumi juures 16 erikomisjoni 83 liikmega.

Praegune Pedagoogilise Muuseumi hoolekogu koosseis:

Esimees, koolinõunik J. Lang, Muuseumi juhataja M. Vellema, Tartu linnavolikogu esindajad: J. Šütt ja V. Tammann, keskkooliõpetajate esindaja E. Valdas, kutsekooliõpetajate esindaja M. Puust ja algkooliõpetajate esindaja J. Karma.

2. Inventari (õppevahendite) koostis iga aasta 1. jaanuariks.

Aasta	nr.-te arv	esemete arv	Esemete hind kroonides
1924	187	1568	2715.25
1925	218	1991	3252.63
1926	259	2059	3732.99
1927	298	2721	5547.14
1928	413	3556	8619.12
1929	492	3860	9432.86
1930	690	5689	12 889.48
1931	833	6354	13 817.65
1932	943	6641	14 663.07
1933	982	7433	15 872.94

Peale selle on muretsetud mitmesugust mööblit:apid, lauad, toolid, pingid ja diapositiivide kaste jm. 422 numbrit (440) eset, koguhinnaga 1946 kr.

Suurem osa esemest moodustavad diapositiivid üldarvult ca 6000.

3. Laenutamistegevus.

A a s t a	1923/24	24/25	25/26	26/27	27/28	28/29	29/30	30/31	31/32
Kasutamiskordi	38	52	89	187	203	251	411	393	427
Kasust. esem. arv	102	115	219	395	521	613	1445	1266	1459
Õppekl. ant. tunde	—	—	—	—	49	384	437	223	257

4. Kulude ülevaade.

Tunduvat abi ülalpidamiseks on saanud HSM-ilt, kes iga aasta on toetanud P.M-i sama summaga nagu linngi, ühel aastal isegi rohkem (vt. tabel).

Aasta	HSM-ilt	Tartu linnalt	Kokku
1923	—	1037.68	1037.68
1924	—	503.62	503.62
1925	—	587.33	587.33
1926	—	2974.16	2974.16
1927/28	—	3780.09	3780.09
1928/29	1500.—	1520.89	3020.89
1929/30	3000.—	1538.86	4538.86
1930/31	1500.—	1514.37	3014.37
1931/32	1200.—	1500.—	2700.—
Kokku	7200.—	14957.—	22157.—

5. Tegevus õpetajate edasiharimise alal.

P.M-i juures on korraldatud õpetajate edasiharimiseks mitmesuguseid kur-

susi, mille vajadust on õpetajad ise oma koosolekuil korduvalt rõhutanud ja nende hädatarvilikkust tunnustanud, sest õppe-materjali läbitöötamine uute kavade järgi vähese tundide arv juures nõuab suurt vilumust ning praktilist oskust. Kursustel oli võimalik vilunud lektorite juhatusel ühisel jõul ja nõul materjali otstarbekohaselt jaotada vastavalt tundide arvule. Peale selle valmistasid kursustel õpetajad ise lihtsamaid õppevahendeid füüsika ja loodusloo aladelt koduste abinõudega, mille tõttu oli võimalik varustada algkoole odavate, kuid siiski rahuldavate tagajärgedega töötavate õppeabinõudega.

Kursusi on korraldatud: 1929. a. 20 loengut ühes aparaatide praktilise tutvustamisega füüsika, loodusloo ja matemaatika alalt; 1930. a. 36 loengut: loodusloo, füüsika, keemia, matemaatika ja foto alalt.

1931. a. 60 tundi füüsika, mateemaatika, geoloogia, loodusloo, keemia ja joonistuse alalt.

Viiimastel kursustel on süstemaatiliselt läbi töötatud algkooli 5. ja 6. klassi loodusloo (füüsika, keemia, botaanika ja geoloogia) kava ühes vastavate õppeabinõude valmistamisega.

Kursustest osavõtjaid oli keskmiselt 15 õpetajat, kes töötasid aktiivselt kaasa, tehes katseid ja valmistades õppevahendeid.

Lektoreiks olid ülikooli õppejõud, koolinõunik ja praktilisel alal kogenud õpetajad. Aineliselt toetas kursusi HSM.

6. P. M-i juures moodustatud aine- (eri-) komisjonide ülesandeid.

1. Aine õpetamiseesmärgid: õppe- ja töökavad ning nende sisustamine (aine valik, üksikute osade süürem või väiksem rõhutamine, täiendamine, lühendamise, vastavus kasustada-olevale ajale, ajajaotus jne.). Tööviiside ja töövõtete uurimine, selgitamine ja kogumine. Nende kättesaadavaks tegemine õpetajaskonnale (ettekannete, näituste jne. korraldamine). Töötulemuste hindamis- ja kontrollimisvõtete uurimine.

2. Vastavas koolitüübis tarvisminevate õppevahendite normaalmimistu koostamine, nende soetamise võimaluste selgitamine, P. M-i juures eeskujukabineti loomine. Uute otstarbekohasemate õppevahendite väljatöötamine.

3. Soovitava kirjanduse nimistu koostamine nii õpetajate kui õpilaste jaoks (ajakirjad, raamatud). Algatus sellekohase algupärase kirjanduse soetamiseks.

4. Üldse valvelolek ja kaasaaitamine oma aine või ainerühma edukaks tööks.

7. P. M-i kirjastusfondi kord.

§ 1. P. M-i juures töötavate komisjonide ja teiste P. M-i eesmäärke taotlevate tööde levitamiseks moodustatakse P. M-i juures kirjastusfond (KF).

§ 2. Kirjastusfondi summad moodustuvad toetistest, annetistest, eelarve korras selleks määratud summadest, oma ettevõtete tuludest jne.

§ 3. KF summe ei tohi kasustada P. M-i teiste ülesannete täitmiseks.

§ 4. Kirjastamist KF arvel otsustab P. M-i hoolekogu temale esitatud käsi kirja ja kirjastuseelarve põhjal.

§ 5. P. M. võib ette võtta kirjastamist ainult olevate summade piirides, mitte võlgu.

§ 6. KF summadest kirjastatud tööde eest makstakse honorari ainult sel juhul, kui kirjastatava töö eest on saadud puhastulu, ning saadud puhastulu piirides. Honorari tasus tuleb kokku leppida enne kirjastamist. Komisjoni tööde eest honorari ei maksta.

8. Tuleviku-kavatsusi.

T. P. M. kavatsseb:

1. Ka tulevikus taotella varemalt püstitatud sihte, süvendades ja arendades oma tegevust ning täiendades oma kogusid moodsete õppevahenditega.

2. Ruumide juurdesaamisel korraldada huvitavaimaist ja meetoodiliselt õnnestunumaist õpilastõist alaline süstematiseeritud meetoodiline näitus, mis peegeldaks Tartu koolide tööd ja tegevust; näitus on kasustatav nii õpetajaile kui ka õpilastele.

3. Aja jooksul koostada eeskujulikud õppekabinetid füüsika, loodusloo, keemia ja teistelt aladelt.

4. Nõuandlikul sihil tahab T. P. M. korraldada Eestis valmistatud õppevahendite alalise näituse, kus soovi korral demonstreeriminegi võimaldatud, samuti informatsioon nende valmistaja, hinna, väärtuse ja muu kohta, seda ka välismaalt tellitavate õppevahendite suhtes.

5. Korraldada käsikäes koolivalitsuse ja koolinõunikuga pedagoogilis-meetoodilisi kursusi algkooliõpetajaile, kusjuures lektorid koos kuulajatega detailselt töötaksid läbi algkooli õppekava ja koostaksid vajalikkude õppeabinõude nimistud ja omatehtud õppevahendid.

6. Korda seada ja täiendada Tartu linnalt saadud pedagoogiline raamatukogu.

7. Korraldada õpetajaile lugemislaud, kus võiks kohal tarvitada käsiraamatuid, mida lugemiseks raamatukogust koju ei anta.

8. Koondada ja kooskõlastada Tartu õpetajaskonna pedagoogiline töö.

9. Astuda samme avaramate ruumide saamiseks, sest ainult vastavates ruumides avaneksid võimalused P. M-i iga-külgseks tegevuseks ja ta saaks täismäärselt täita põhikirjas ettenähtud ülesandeid.

P. M. vajab järgmisi ruume:

- 1) auditoorium,
- 2) õpetajate lugemislaud ühes raamatukoguga,
- 3) kantselei diapositiivide kappidega,
- 4) füüsikariistade ruum,
- 5) loodusloo ja maateaduse õppevahendite ruum,
- 6) alalise näituse ruum,
- 7) töökoda,
- 8) ootetuba riiehoiu-ruumina.

9. Kokkuvõte.

Tagasi vaadates 10-aastasele tegevusele, pean tunnustama, et selle aja kestel on P. Muuseum küllaldaselt teinud kasulikku kultuuritööd, jõudu mööda toetades ja arendades rasket ning vastutusrikast pedagoogilist tegevust, olles abiks õpetajale ja koolidele vastavate õppevahendite muretsemises ning pedagoogilis-metoodiliste kursuste korraldamises. Kuna pea kõik see aeg oli P. Muuseum Tartu Õpetajate Seltsi valdamisel ja korraldusel, seepärast on Õp. Seltsil tunnustusväärsed teened M-i kujundamisel ning täiendamisel, sest Seltsi liikmete energilise tegevuse tõttu oligi võimalik saavutada rahuldavaid resultate, vaatamata ainelisele puudusele ning ruumide kitsusele. Loodetavasti ka edaspidi Õp. Selts ei keeldu võtmast osa P. M-i arendustööst, sest suur hulk erikomisjoni liikmeid, samuti hoolekogu 2 liiget ja juhataja on Õp. Seltsi liikmed. Ka Tartu Keskkooliõpetajate Ühingu liikmed on aktiivselt kaasa aidanud P. M-i tööle

P. M-i toimekonna liikmetena, ning ka tulevikus erikomisjonides on loota, et nende väärtuslikke ja asjatundlikke näpunäiteid ning juhatust arvestab P. M-i hoolekogu. Erilise energiaga ning temale omase innuga on alanud töötamist P. M-i arenduse alal P. M-i praegune hoolekogu esimees Tartu linna koolinõunik hra J. Lang: tema koostatud on uus põhikirj, mis Tartu linnavolikogu poolt 30. nov. 1931. a. kinnitati; samuti koostas tema ka erikomisjonide moodustamise ja teotsemise korra. Hra koolinõunikule on selge, et hästi korraldatud Ped. Muuseum oma mitmesuguste õppeabinõudega ja aparatuuridega, auditooriumiga ja laboratooriumiga, alalise õppeabinõude ja õpilastööde näitusega, eeskujulikult sissesetatud pedagoogilise keskraamatukoguga ja lugemislauaga on võimsaks teguriks Tartu õpetajaskonna pedagoogilise töö kooskõlastamises ja juhtimises. Hästi korraldatud Pedagoogiline Muuseum täielikkude õppeabinõude kogudega on suureks abiks koolidele, sest linna eelarve ei luba (eriti praegusel kitsal ajal) muretseda kõigile koolidele kõiki vajalikke õppevahendeid ja raamatuid, mille tõttu kannatab suuresti õppetöö edukus; ka võivad õpetajad külastada P. M-i, et tutvuda uuema pedagoogilise kirjandusega ning mitmesuguste moodsete õppevahenditega ja aparatuuridega.

Lõpuks olgu tähendatud, et Hariduse- ja Sotsiaalministeerium tunnustab seda suurt kasu, mida Ped. Muuseum võib tuua õpetajaskonnale ja koolile ning seetõttu on tema toetanud P. M-i aineliselt, määrates eelarve korras iga aasta suuremaid summasid õppeabinõude muretsemiseks ja pedagoogilis-metoodiliste kursuste korraldamiseks, mille eest Pedagoogilise Muuseumi hoolekogu ja juhataja avaldavad HSM-ile siinkohal oma suurimat tänu.

Kooliuuendusnurk.

Tööviise ja -võtteid kirjutamise elustamiseks emakeele õpetamisel.

Marta Sakk.

(Kiltsi algkool).

Kuigi »Kasvatuses« ilmunud artiklis »Kirjandite praktika algkoolis« R. Reiman käsitleb põhjalikult seda küsimust ja kuigi leian, et klassi- ja kodukirjandite juures on soovitatav toimida selles artiklis esitatud juhtnööride järgi, tahaksin siiski mainida siin mõned lisavõtted kirjutamise elustamiseks, mis mulle on kätte näidanud mõneaastane tööpraktika emakeele õpetamise alal algkooli III—VI kl.

Esmajoones nimetaksin õpilaspäevikuid, missugused võtsime tarvitusele III ja IV klassis juba paari aasta eest, tänavu aga õpilaste endi soovil ka V ja VI klassis.

Pealkirja all »Kirjakast« juhtis J. Käis möödunud aastal »Kooliuuendusnurgas« tähelepanu sellele, et meie harilikud koolikirjandid muutuvad tihti ühetoonilisteks, ebaelulisteks ning igavaiks, ja soovitas vahelduseks ning kirjutamise vastu huvi äratamiseks kirjavahetust õpetaja ja õpilaste vahel, mis toimuks klassisoleva kirjakasti abil.

Kuna aga õpetaja niikuinii kuigi palju vastu ei jõua kirjutada, iseäranis siis, kui ta töötab emakeele õpetamise alal mitmes klassis ja kui klassid on suured, siis leian, et sellise kirjavahetuse otstarvet täidavad võib-olla veel paremini nn. õpilaspäevikud.

Nende päevikute kirjutamise idee võtsid üles paari aasta eest III kl. õpilased sel puhul, kui käsitlesime »Huvitajast« lugemispala »Märkmeid Jaan Ivaski päevikust,« kus päeviku laadis kirjeldatakse sündmusi koolis, kaasõpilasi jne.

Ühenduses sellega vahetati mõtteid päevikute kohta üldse ja arutati, milleks neid peetakse, kes peab, mida sinna võib kirjutada jne. Küsisin lõppeks, kas mõni õpilastest ka peab päevikut. Vastati, et ei pea praegu keegi, aga edaspidi võiks küll üles kirjutada huvitava-

mad sündmused meie koolist umbes niisamuti nagu Jaan Ivask. Arvati, et selliseid päevikuid oleks huvitav lugeda teiste klasside õpilastel, kodustel ja endalgi oleks kas või vanana hea meelde tuletada, kuidas koolis oldi.

Mina kiitsin selle mõtte heaks ja küsisin, et kas nad mulle kui oma klassijuhatajale ja emakeele-õpetajale ei annaks ka lugeda neid oma päevikuid ja kas ei oleks parem, kui ma neid kirjutisi keeleliselt parandaksin, sest siis oleks sellest ka õigekirja harjutamise mõttes kasu. Sellega oldi kohe nõus, aga paluti parandused teha lehtedel, enne päevikusse kirjutamist, sest parandustega päevik ei olevat ilus.

Peale selle otsustati kirjutada päeva-sündmustest mitte ainult koolis, vaid ka kodus, need igal esmaspäeval anda minu kätte parandamiseks ja valiku tegemiseks, kuna kõike ei maksagi päevikusse puhtalt ümber kirjutatuna jäädvustada.

Kuigi jätsin selle töö sunduslikkude klassi- ja kodukirjandite kõrval täiesti vabatahtlikuks, hakkasid selle klassi 29 õpilast kõik innuga tööle ja igal esmaspäeval tuli kokku neid kirjutisi nii palju, et mul oli tegemist nende läbivaatamisega.

Suuremal osal õpilastest paisusid päevik-raamatud suuremaks kui kirjandivihud. On ju teada, et lapsed, iseäranis nooremais klassides, armastavad väga endist ja oma elust kõnelda ja see moodus pakub selle tungi rahuldamiseks väga hea võimaluse. Ühtlasi aga pakuvad need kirjutised, nagu kogemused on näidanud, õpetajaile väga tänuväärt materjali õpilase, tema koduste olude jm. tundma-õppimiseks, kuna õpilased, iseäranis nooremad, kirjutavad avameelselt ka väga intiimseist asjust ja juhtumistest.

Nii kirjutab üks, kuis ta eile sai isalt peksa, nii et sääred punetasid; teine, kuidas isa joobnud peaga viskas lambi puruks ja ajas ema ühes lastega õue jne.

Vanemais klassides on õpilased selles mõttes pisut tagasihoidlikumad, aga siingi leidub küllalt avameelsust. Olgu toodud väike näide siin ühe tänavuse V kl. tütarlapse päevikust. Tunnen selle

tütarlapse ema ja koduseid olusid ning tean, et alljärgnev kirjutis vastab tõsioludele.

31. XI 32.

Hommikul oli kangesti maa külmetanud. Ema ajas mu üles ja ütles: »Viid pörändariided välja?« Ma läksingi, viisin riided välja ja jooksin tuppa. Ema küsis: »Kas pörändariided ära kloppisid?« Ma ütlesin: »Õues on ju külm!« Siis läksin kleidiväel õue ja kloppisin pörändariided ära. Kui tuppa tulin, hakkas ema minuga riidlema, miks ma kohe ei läinud, aga ma ise teadsin, et ma läksin kohe.

Ema võttis kulbi ja hakkas mu selga kulbiga peksma, ta hoidis kulbivarrest kinni ja tagus nii, et kulp läks kõverasse. Siis võttis ta luua ja peksis luual otsad ära, nii et paljas tüugas jäi järele. Mul hakkas selg hirmsasti valutama, pea hakkas ka valutama ja mulle tundus, et parema meelega oleksin ma maa alla vajunud. Ema kutsus mind sööma, aga mu pea valutab ja olin haige — ei tahtnud süüa. Siis läksin pliidi juurde ja mõtlesin: »Kui raske on mul siin elada! Mind pekstakse nagu vana koera, mul ei ole kuhugi minna ega kellelegi kaevata!« Sellest ajast saadik ikka mu selg veel valutab.

Teiselt poolt on aga päevikuis ka palju lõbusaid ja huumoriga võrtsitatud kirjutisi kodusest kui ka koolielust.

V ja VI kl. soovis hakata päevikuid pidama pärast seda, kui olid näinud III ja IV kl. omi väljapanduina koolinäitusel. (Kõige intiimsemad ja piinlikumad üksikasjad ma lasen jätta harilikult päevikuisse sisse kandmata).

V ja VI klassis toimime tänava aga veel lisaks nii, et ma iga õpilase päevikust märgin mõned iseloomulikumad juhtumid ja kirjeldused, mis need õpilased oma käega iga nädal kannavad sisse ühte suurde nn. klassipäevikusse, mille nad oma maitse järgi ka kaunistavad. Kevadel lisame esimesele leheküljele veel klassipildi ja õpilsanimistu ja see päevik jääb koolile mälestusena sellest klassist. See oleks nagu väike kroonika

miniatüüris, nähtud õpilaste prilli läbi. V klassis, kus on 27 õpilast, kõitsime uueks aastaks esimese osa klassipäevikust 120 vihu-lehekülje suuruses, teine osa on juba pooleli. Kui klassis või koolis juhtub midagi, mis on äratanud üldist tähelepanu, siis kirjutavad sellest harilikult kõik õpilased. Suurde klassipäevikusse lasen kirjutada nende hulgast ühe või kaks, kusjuures pean silmas, et poolaasta jooksul iga õpilane vähimalt paar korda saaks üldpäevikus esineda oma kirjutisega. Peale selle aga annavad palju ainet igale õpilasele tema oma elamused, äpardused ja õnnestumised koolis ja kodus.

Kui kord õpilaste huvi selle töö vastu on ärganud, siis kiputakse kirjutama ennem liiga palju kui vähe, nii et pole tarvis mingit sundust õpetaja poolt.

Kokku võttes soovitaksin seda töövõtet järgmistel põhjustel:

1) see äratav õpilastes huvi kirjaliku endaväljenduse, üldse kirjutamise vastu;

2) pakub õpetajaile palju materjali õpilaste tundmaõppimiseks;

3) arendab õpilasi õigekirja ja kirja stiili alal;

4) õpetab lapsi iseennast, kaasõpilasi, koduseid inimesi, välissündmusi j.m. hooliga tähele panema ja oma võimete kohaselt analüüsima ning kirjeldama.

Teise individuaaltööna kirjandite alal oleme tarvitanud vahest vanemais klassides brošüüre teatud pealkirja alla koondatud tööde-tsükliga.

Kord, kui V klassis andsin üles kodukirjandi sügise kohta ja nimetasin terve rea teemasid, mille hulgast igauks vabal valikul pidi kirjutama ühel teemal, küsisid mõned paremad õpilased, et kas nad ei võiks kirjutada sügise kohta mitu tööd ja igauks saaks pärast oma töödest siis kohe ühe „raamatu“ sügise kohta.

(Olime tarvitanud juba ennem oma tehtud kaantega, kaunististega ning piltidega brošüüre, kuhu iga õpilane pärast kirjandi läbivaatamist õpetaja poolt kirjutata vigadeta ja võimalikult ilusasti ning puhtalt talve jooksul 5—6 oma paremini õnnestunud tööd, nii et igaühel jäi oma töist „raamat“ pealkirjaga „Minu jutud“.)

Kuna õpilased aga avaldasid soovi pühendada üks „raamat“ tervele sügi-

sele, ütlesin, et igale on sunduslik üks töö sügise kohta, aga kes soovib, võib kirjutada ka mitu.

Suurem osa õpilasi oli 2 nädala jooksul, mis oli tähtjaks, kirjutanud kahel kuni kolmel teemal sügise kohta, nii näiteks: „Vihmasel sügispäeval karjas“, „Mida jutustas mulle meie kask sügispäeval“, „Kartuleid noppimas“, „Kuidas möödus tänavune mardipäev“ jne.

Arvustasime mõnd neist klassis, ma parandasin vead ja selle järel tegid õpilased, kes soovisid, endile igaüks „raamatu“ pealkirjaga „Mälestusi sügisest“, kuhu kandis sisse ülalmainitud tööd juba võimalikult vigadeta, pannes kirja, illustratsioonide jm. suhtes välja oma parima. Need, kes raamatut teha ei tahtnud, pidid parandama vead hariliku viisi järgi oma kirjandivihkudes, aga ainult 2 õpilast loobus raamatu tegemisest.

Vahetevahel oleme teinud V ja VI klassis veel teisigi selliseid raamatuid, nii näiteks koondasime pealkirja alla „Meie asund“ (küla, alev) järgmisi töid:

„Meie küla (asund, alev) mitmesugustel aastaaegadel“, „Hää (halb) naaber (naabrinna)“ või ühe oma küla elaniku kirjeldus vabalt.

Mõne sündmuse kirjeldus küla minevikust või olevikust jne. Kui sellise tööde-tsükli käsile võtame, olen andnud aega selleks rohkem kui hariliku kirjandi jaoks, kuna nendega, kes kirjutavad ainult ühel teemal ja lühidalt, sooritame vahepeal „mõne lisaülesande. Kogemused on aga näidanud, et 90% õpilastest eelistab „raamatusse“ kirjutamist.

Jääks nimetada veel albumeid, kuhu oleme koondanud kirjutised peasislikult lootusringis läbiarutatud küsimuste alalt ja mis on juba klassidevahelised.

Kui näiteks lootusringi töökoosolekul oleme arutanud alkoholi- või täiskarskuse küsimusi, siis annan rea teemasid, nagu näit.: „Joodik-Juhan jutustas“, „Esimene pits viis allamäge“ jne., mille kohta õpilased kirjutavad lühikesi jutte. Valin neist iseloomulikud, mis kanname ette ja arutame lr. koosolekuil ning mis pärast viimistlemist ja keelelist parandamist kirjutatakse sellekohasesse albumisse. Sinnasamasse kirjutavad nad ka

oma lootusringi huviõhtute jaoks määratud omakirjutatud, näidendikesed, kahekõned jm.

Ka E. Õp. Liidu poolt korraldatavate karskusvõistluskirjutuste ettevalmistamisel tekib hulk teemasid, mis leiavad lahenduse samasugusel viisil.

Mõned neist albumeist saatsime möödunud aastal teiste koolide lootusringidele vastutasuks nende ajakirjade eest, kuna meil ajakirja kui niisugust ei ole.

Üks raskus tekib nende võtete tarvitamisel ja see on emakeele-õpetaja liiga suureks paisuv töökoorem. Igaüks meist teab, kui suurt vaeva nõuab praeguste suurte klassikomplektide juures emakeele-õpetajalt harilikkudegi kirjalikkude ülesannete parandamine ja läbivaatamine, sellised lisatööd aga teevad selle vaeva vähemalt kahekordseks. Tundide jaotuse juures peaks seda vähemalt tundide arvu suhtes arvesse võetama, kui mitte mujal, siis oma kooli õppenõukogus.

Et aga sellised kirjutamis- ja keeleõpetuse elustamiskatsed õpilasi tunduvalt arendavad ja huvi äratavad ka õpilaste kodudes, on vaieldamatult selge. Õpilased jutustavad, et sel puhul, kui nad viivad koju oma töö sissekirjutamiseks mõne koguteose, klassipäeviku jm., või valmistavad oma päevikuid, „raamatuid“ jne., et siis harilikult loeb, mõtleb ja arvustab seda terve perekond, ja koolinäitusel, kuhu iga aasta need tööd välja oleme pannud, on nende ümber alalõpmata suur trügimine.

Vastavalt ped. toimkonna üleskutsetele saadan mõne näite neist päevikuist ja brošüürest ning albumeist tutvumiseks nende katsetega kirjutamise elustamise alal.

Et ruumi puudusel pole võimalik pikemaid väljavõtteid neist töist tuua, meenutame kooliuuendusrühma liikmeile, et nendega võib vahetuse teel tutvuda. Omalt poolt tähendan, et päevikute, brošüüride ja albumitega kirjutusõpetuses saavutatakse neid sihte, mida rõhutab kaasvõitleja M. Sakk oma kirjutises. Laste kestvat huvi töö vastu saame aga kõige paremini ergutada töövõtete mitmekesisusega, sest kogemused näitavad, et üks ja sama töövõte, olgu

see alul kuitahes huvitav, pikapeale alalisel kordumisel kaotab oma jergutava mõju. Mida rohkem on õpetajal häid töövõtteid varuks, seda paremini on tagatud töö edu. Seepärast tuleks kasutada kõiki uuenduslikke töövõtteid (kirjavahetus, albumid, päevikud, brošüürid jt.) parajas vahelduses, et õpilaste huvi elavana püsiks. Täiesti loomulik on, et õpetaja töökoorem alati suureneb, kui õpilased huviga, järjekindlalt ka vabal soovil töötavad, kuid ei saa öelda, et üks mainitud töövõtteist (näit. kirjavahetus) suurema koorma õpetajale veeretaks, kui mõni teine individuaalse tööviisi vahend. Aga õpetaja vaeva tasub sisemine rahuldustunne, et õpilased töötavad huviga ja eduga.

Joh. Käis.

Kuidas töötame individuaalse tööviisi põhimõttel füüsikas.*

H. Stamm.

(Türi algkool).

Hõõrdumine.

I. Vaatlen** läbi luubi poleeritud kastikaant, plekk-karbi põhja, villast lõnga, oma pluusiriiet, sukasäärt, klaasikeste pinda, laua pinda, suuri ja väikesi ümargusi puupulki. Koostan enesele töövihku neist kehadest nimekirja, jaotades need kehad: a) siledate ja b) konarlike kude pindadega kehadeks.

II. Loen raamatust hõõrdumistungist («Väike Loodusesõber» III, lk. 25, p. 1.). Siis katsetan nii:

1) Veeretan väikesi pulgakesi ja klaasikesi mööda poleeritud kastikaant ja sama kasti põhja. Miks katsete tagajärjed on isesugused?

2) Hoian poleeritud kasti, mille peal pulgakesed, natuke kallakul. Nüüd panen sukasääre kasti kaanele ja selle peale pulgakesed. Hoian samuti kallakult. Tagajärjed märgin töövihku.

3) Kerin spiraalselt väikeste pulgakeste või klaasikeste ümber siidniiti ja

lasen siis niidi otsa lahti. Sama katseteen villase lõngaga. Tagajärjed?

Siit võin järeldada, et mida siledamad kahe kokkupuutuva keha pinnad, seda vähem jäävad kehad üksteise konaruste taha kinni, seda vähema jõuga hõõrduvad nad üksteise vastu. Meie ütleme siis: hõõrdumine on väike. On pinnad konarlikud, siis on hõõrdumine suur. Loen selle kohta raamatust, lk. 26, p. 4.

III. Teen järgmised katsed:

1) Kaalun tooli ära. Siis tõmban teda vedrukaalu konksupidi mööda põrandat. Kui nüüd jagan vedamisel saadud arvu (kg) tooli raskusega (kg), siis saan sellega teada, kui suure osa tooli raskusest moodustab hõõrdumistung. Seda suhet tooli hõõrdumistungi ja raskuse vahel nimetatakse hõõrdumiskoeffitsiendiks.

2) Nüüd leian eelmise katse põhjal puuhalu hõõrdumiskoeffitsiendi.

3) Täidan kasti kividega, nii et kasti raskus on võrdne puuhalu raskusele. Nüüd leian kasti hõõrdumiskoeffitsiendi. Miks siin on h-koeff. teine?

IV. Kõik senitehtud katsed näitavad tagajärgi nn. liuguv al hõõrdumisel. Muudan nüüd liuguva hõõrdumise veerevaks hõõrdumiseks raamatus kirjelatud viisil (lk. 25, ülal). Katsetades sama puuhalu ja kividega kasti, leian nende hõõrdumiskoeffitsiendi veereval hõõrdumisel.

V. Katsete tagajärjed vihku kirjutatud, arutan veel kord kaasõpilastega läbi hõõrdumisnähtusi ja toon lisaks oma tähelepanekuid tegelikust elust. (5 näidet liuguvast ja 5 näidet veerevast hõõrdumisest.)

Pea tänasest tööst
meeles:

1. Millest tekib hõõrdumine?
2. Mida nimetatakse hõõrdumiskoeffitsiendiks?
3. Mitu liiki hõõrdumist eristatakse?

Inerts.

I. 1. Panen lauale plekk-karbid, kivid, klaasid. Tõmban neid enese poole ja lükkan neid enesest eemale. Kui käe nende küljest ära võtan, mis saab siis nende kehade »liikumisest«?

* Käesolevad tööjuhatused on jätkuks neile, mis olid avaldatud «Kasvatuses» nr. 3, 1932. Seal on selgitatud ka töö väline korraldus.

** Autor on tarvitanud käskivat vormi; didaktiilistel kaalutlustel esitame tööjuhatused 1. isikus.

Joh. Käis.

2. Laon 4 (või rohkemgi) 5-sendist raha üksteisele ja löön noaga tasakesi alumise raha pihta. Kordan katset tugeva löögiga. Katse tagajärjed märgin töövihku.

3. Lähen õue ja jooksen a) otsesunas õige ruttu ja katsun umbes 10-da sammu peal äkki seisma jääda; b) katsun samuti 10-dal sammul ümber pöörduda ja kohe sama ruttu tagasi joosta; c) ruttu joostes äkki ümber maja nurga pöörduda (jooksmisel hoian seina lähedusse!). Katsete tagajärjed kirjeldan töövihus.

4. Panen ühesuguse hooga laual liikuma suure ja väikese kivi. Tagajärg? Siis katsun käe abil seisma panna kaasõpilasel mööda pörandat hoogsalt liikuma pandud suure ja väikese kivi. Mida tunnen?

5. Teen raamatus tähendatud katse nr. 1 (kivi riputan tahvliraamis oleva naela otsa või tahvlis oleva naela otsa või ukselingi otsa, nii et 3 õpilast saaks seda katset korraga teha). Kui katse esimesel korral kohe raamatus nimetatud tagajärge ei anna, siis kordan teda. Millest võib ebaõnnestus tulla?

6. Teen raamatus tähendatud katse nr. 3. Peale selle katsetan veel nii: võtan klaasi veega, selle peale panen tüki paberit, paberile raha. Nüüd tõmban paberi äkki ära. Kuidas seletada tagajärge?

7. Üues teen järgmise katse: täidan pesukausi peaaegu ääreni veega, kausile panen nõõri pooleldi ümber (nõõri otsad hoian kõrgemal, muidu libiseb nõõr alla). Tõmban kausi äkki mööda muru ja jätan seisma. Millal ja kuhu poole läheb vett maha? Kõikide katsete tagajärjed märgin töövihku.

II. Lahendan raamatus esitatud küsimused, arutades neid kaasõpilastega, ja katsun ise veel leida inertsiseadusel põhjenevaid nähtusi igapäevasest elust. (5 näidet hoost ehk liikumisinertsist, 5 näidet paigaloleku-inertsist.)

Pea tänasest tööst
meeles:

1. Kuidas väljendatakse inertsiseadust?
2. Kes oli selle seaduse avastaja?

Raskuspunkt ja tasakaal.

I. Loen raamatust tasakaalustamisest (lk. 27). Siis teen papptükkidega katse raskuspunkti leidmiseks (Katse kirjeldus on raamatus. Katse olgu täppis!).

II. Viin oma papptüki püsivast tasakaalust (mis see on?) ükskõiksesse tasakaalu. See tehtud, kirjutan oma nime papptükile ja annan õpetaja kätte.

III. Loen raamatust lk. 28, p. 3. Siis katsetan risttahukatega. Esiteks panen kõige suurema risttahuka töölauale ja teen temal oleva loe abil kindlaks, millal ta just ümber kukub. Ühtlasi mõõdan kallaku kõrgust, s. t. kui kõrgele on vaja tõsta töölaua teine ots klassilauast. Sama katse kordan keskmise ja siis väiksema risttahukaga. Risttahukaid joonistan töövihku (kukkumise moment!). Edasi katsetan risttahukatega raamatu järgi (lk. 28, viimane rida).

IV. Lahendan raamatus leiduvaid ülesandeid.

V. Teen tasakaalu-katsed jooniste nr. 1, 2 ja 3 järgi. Siin näen, et on küllalt toetuspunktist, et keha tasakaalustada. Aga kuis on siis lugu raskuspunktiga?

VI. Teen enesele kodus ühe uhke köietantsija (joon. nr. 4) ja panen ta käima. Samuti tasakaalustan kodus kehi jooniste nr. 5—8 järgi.

Pea tänasest tööst
meeles:

1. Mis on tarvis, et laual, pörandal jne. seisev keha oleks püsivas tasakaalus?
2. Kuidas saab rippuv ese püsivas tasakaalus olla?
3. Mis on raskuspunkt?

Raskustung. Püst- ja rõhtsuund.

I. Selgitan enesele raskustungi mõistet, lugedes raamatust (lk. 21, 22) ja katsetades. Katseks valmistan enesele loe raamatus kirjeldatud viisil.

II. Loen vaaderpassist. Vaatlen kapis olevat vaaderpassi. Siis valmistan enesele vaaderpassi järgmiselt: täidan veega kapis olevaid klaasikesi (1—2 mm alla ääre). Panen klaasikese rõhtsuunas pappkarpi tehtud avausse. Siis „kont-

rollin“ aknalauda, õpetaja lauda jne. Määrán umbes, kui kõrge liist tuleks panna klassilaua alumisse külge, et laud rõhtsuunas oleks. (Siin võib näha, et täpsal kontrollimisel vaaderpassiga silmamõõt veidi „valetab“).

III. Järgmiseks tunniks valmistan enesele kodus vaaderpassi (vaaderp. kirjeldus raamatus).

Kellapendel.

I. Valmistan enesele 3 pendlit. Seks tarvitan niiti ja tinakuulikesi. Esimese pendli niidi pikkus olgu 1 meeter (täpsalt 99 cm). Riputan ta tahvliraamises oleva naela otsaja panen ta siis käima. Loen võngete arvu 10 sekundi jooksul (kui tarvis, kaasõpilase abiga). Kordan katset. Nüüd teen sama katse teise pendliga, mille niidi pikkus on 24,5 cm. Ka siin loen võngete arvu 10 sekundi jooksul. Ja lõpuks katse kolmanda pendliga, mille niidi pikkus on 11 cm. Ka nende kahe viimase pendliga tuleb katse korrata kontrollimiseks. Leitud arvud kirjutan tabelisse:

Võngete arv 10 sek.	99 cm	24,5 cm	11 cm
1. katse			
2. katse			

II. Vaatlen nüüd, kui kaua iga pendel selle ühe saadud hoo tõttu võngub ja missuguses suunas ta lõpuks seisma jääb. Miks suund just niisugune on?

III. Hariliku seinakella juures saab pendel uut hoogu pommi abil. Pendel aga omakorda korraldab kella rataste liikumist, sest ta võngub ühtlaselt.

Esimese pendliga kella valmistas hollandlane Huygens (loe: Heugens) 1655. aastal. Enne seda tunti päikese- ja liivakella, ka veekella. Pärin õpetajalt (vajaduse puhul) nende kohta lähemat seletust.

IV. Katsun pendli-seaduse järgi (niidi pikkus ja võngete arv) jälile saada, mis teha seinakella pendliga, kui a) kell käib ette või b) jääb maha õigest ajast.

V. Kõikide katsete tagajärjed ja aru-
tustel saadud andmed kirjutan töövihku.

VI. Järgmiseks tunniks valmistan enesele päikesekella (papist sõõr, läbimõõt umbes 15—20 cm, keskel nael või mõni muu osuti). Panen kella käima päikesepaistelisel ilmal.

Pean tänasest tööst meeles:

1. Mitu võnget 1 sek. teeb 1 m (99 cm) pikkune pendel?

2. Mitu korda on pendel lühem, kui ta 3 korda kiiremini võngub? kui ta 2 korda aeglasemalt võngub?

Kirjanduse arvustisi ja ülevaateid.

Jaan Ainelo — Henrik Visnapuu. Poeetika põhijooni.

Poeetika. Stilistika. Retoorika. Meetrika. Teematika. Tektoonika. Kirjandite teooria. I. «Noor-Eesti» kirjastus, Tartus, 1932. 184 lk., hind 3 kr. 85 senti.

Bernhard Linde.

Kahtlemata tunti sellise raamatu järel meie keskkoolides ja iseõppijate juures suurt vajadust, sest K. Peterson'i koostatud kirjandusteooria õpperaamat ja preester Laar'i paarikümne-leheküljeline

poetika konspekt ei suutnud kaugeltki katta avardunud vajadusi ja võõrkeelsed vastavad raamatud polnud tänapäeva õpilaskonnale, alates keskkoolist kuni ülikoolini incl., keele pärast alati kättesaadavadki. Suurema õpperaamatu koostamiseks polnud hästi kasustatav ka see töömeetod, mis meil on muutunud päris tavalisekski, ja nimelt: agaram sulleliigutaja kirjutab nobedalt maha mõne professori vastavad loengud ja annab siis need raamatuna oma nime all välja, muidugi tublisti lühendatult ja siit ning sealt nipet-näpet juurde hankides. Selline on

osalt Laari poeetika, ja leidub meie kirjandusegi lühem ajalugu, mille koostamine on käinud umbes sama rada.

Kõnealuse raamatu autoreist on esimene vist õpetaja, teine aga tuntud poeet, nii siis võrdlemisi lootusi-äratav paar hea poeetika õpperaamatu kirjutamiseks, ja vist oleksid nad oma ülesandega päris rahuldavalt valmiski saanud, kui nende koostöö oleks olnud tihedama-loomuline, kui see oleks ulatunud teineteise kontrollimiseni ja vastavate eriteadlaste hoolsama kaasabi hankimiseni. Tõsi, eessõnas on nimetatud mõnigi kaalukas nimi teose käsikirja läbivaatamise ja muude parandustega seoses, kuid on täitsa võimatu oletada, et kõik nimetatud parandajad oleksid käsikirja hoolikamalt läbigi lugenud, sest siis poleks tekkinud nii suuri puudusi ja vigu, nagu leidub neid kõnesolevas raamatus.

Kõigepealt ei ole kõnealuse teose autorid olnud otsekohesed: nad pole lausa välja öelnud, et „Poeetika põhijooni I“ on peamiselt tõlge kahe venekeelse raamatu järgi. Ainelo on nähtavasti olnud Tomaševski „Teooria literatuuri“ tõlkijaks, kuna Visnapuu on tõlkinud ja kasustanud peale Tomaševski veel N. N. Šuljgovski „Teooria i praktika poetičeskovo tvorčestva,“ mida H. Visnapuu on tõlkinud ja kasustanud õige silmapaistvalt juba oma kirjutistes, mis ilmunud „Loomingu“ veergudel. Tomaševski teose III trükki on veelgi eessõnas peale kahe sakslase raamatu nimetatud kolmanda teosena, mida „kandvana“ olevat püütud „jälgida“ „Poeetika põhijooni“ koostamisel. Muidugi on väljendus „kandvana püütud jälgida“ vägagi õrn nimetus tõlke kohta, kuid lepime sellega, kuna Visnapuu ei ole aga tarvilikuks pidanud oma allikast seni ei kõnesolevas raamatus ega ka varem oma kirjutistes poeetika üle mainidagi.

Oleks võinud isegi tervitada sellise võrdlemisi eeskujuliku teose, nagu on seda Tomaševski „Teooria literatuuri“, tõlkimist, muidugi tingimusel, et eestikeelses tõlkes oleksid näited võimalikult toodud vastavalt meie oma kirjandusest. Kuid ka tõlkimisel ning eriti käesoleval „jälgimise“ puhulgi poleks olnud mõtet kasustada Tomaševski venekeelse teose kolmandat trükki, mis on vananenud ja mil-

lest pole veel kõrvaldatud autori poolt hilisemates trükkides parandatud puudused, kuna selle raamatu venekeelse väljaande IV trükk on ilmunud juba 1928. a. ja sisaldab olulisi muutusi ja parandusi, võrreldes 1927. a. ilmunud III trükiga.

Ainelo-Visnapuu tõlketeose (nime-tame seda juba selle vastavama nimega) tugevamaks küljeks on näidete osa. Neid on kogutud võrdlemisi rikkalikult ja sellega on nähtud suurt vaeva ning väljendatud näidete kogumisel püsivat hoolsust. Peamiselt näikse see olevat Ainelo töö, kelle teos „Näiteid ja harjutisi III. Lause- ja stiiliõpetus“ seisab allikate nimistus esikohal ja sealt näikse õige palju näiteid olevatki üle toodud. Arvult nii rikkalik näidete hulk, mis sageli kipub juba oma kvantiteediga lämmatama teose teoreetilist külge, jätab aga läbitõttuselt mõndagi soovida, kuna kõik toodud näited pole kaugeltki täpsalt vastavad ega sobi igakord teooria tõendusmaterjalina.

Muidugi on selle viimase asjaolu põhjuseks olnud see, et autorid ei ole ise olnud täiesti kodus selles ainevallas, millest nad koostasid raamatu. Seda tõendavad väga paljudki kohad Tomaševski venekeelse originaali ja ilmselt sealt tõlgitud kohtade kõrvutamisel, mis näitab, et tõlkijad pole venekeelse algupärandi mõttestki kõikjal täiesti aru saanud. Ka leidub väiteid, mis sisult on täiesti ekslikud ja sisaldavad ekslikke teateid. Nopime näiteks juhuliselt lk. 12. järgmise väite: „Idamaa, nii vana kui uus, on rikas igaseltsi luuleteoste poolest, aga me ei tea midagi tema poeetikast.“ Kui autorid selle „me“ all iseendid mõtleavad, siis annavad nad endile küll vaesusetunnistuse üldise poeetika tundmises, sest normatiivse poeetika õilsama näitena võib tuua just jaapani poeetikat, mis määrab täpsalt kindlaks, palju silpe tohib olla igas luuletises. Isegi eesti keeles oleksid autorid võinud leida ajakirja „Noorusmaa“ veergudelt nende ridade kirjutaja artiklist jaapani poeetika kohta vajalisi algteateid.

Sama ekslik on väide: „Dante, Lope de Vega, Calderon ja Shakespeare löid oma surematud teosed teatavasti ilma teooriata.“ Teooria ei puudunud neilgi, kuigi see oli tol ajal vaid nende oma teooria, mis seisis vastuolus tol ajal maks-

vate teooriatega, nagu nende autorite teooria on vahest hiljemgi sattunud vastuolu hiljem maksma hakanud teooriatega. Selliseid ebatäpsaid ja õpilastele valemõisteid andvaid lauseid leidub külluses kõnesolevas raamatus, kuna aga segased laused peaksid olema lubamatud igas kooliraamatus.

Kõigele paneb aga krooni pähe, kui Ainelo tõlgib venekeelse „leksika“ lihtselt „leksikoniks“ ja kreeka „koolonist“ teeb „kolonni“. Tomaševski tarvitab esimest sõna „sõnastusliku külje“ märkimiseks, kuna „koolon“ — paljus „koola“ — tähendab „lõiget“ kirjutises, kõnes.

Kui Visnapuu koostatud meetrika osas tundub märksa suuremat iseseisvust ja vallandumist Tomaševski tõlkimisest, siis on seegi ainult näiline, kuna seegi omapära ei kuulu Visnapuule enesele, nagu oletab näiteks möödunud aasta „Loomingu“ 10. nr. is kõnesolevat teost arvestanud Joh. Semper, vaid siingi on see, mis pole pärit Tomaševskist, tõlke- laen eespool juba nimetatud Šuljgovski mahukast teosest, mis pakub „värsitamise tehnilisi algmeid“ võrdlemisi üksikasjaliselt ja missugust teost on Visnapuu õige tunduvalt kasustanud, kuigi Šuljgovskit pole kuski mainitud allikana. See M. O. Volfi kirjastusel 1914. a. ilmunud teos on üldse ja eriti veel Eestis võrdlemisi haruldane, kuna isegi ülikooli raamatukogus puudus nimetatud teos.

Viiks pikale hakata kõrvutama „Poeetika põhijooni“ üksikasjalikumalt kahe nimetatud venekeelse teosega, mis oleks küll aga huvitavaks aineks mõnele üliõpilasele eesti kirjandusloo seminaris.

Muidugi võivad kõnesolevagi raamatu autorid vabandava asjaoluna ette tuua seda, et enne neid on samuti talitanud rõhuv enamik meie kooliraamatute autoreist, kasustades tööabinõuna rohkem kääre kui sulge, kuid tuntud koolikirjaniku ja veelgi tuntuma luuletaja koostööst oli põhjust oodata paremaid tulemusi, eriti kui arvesse võtta kõnesoleva raamatu ilmumise eel käinud reklaami, mille taga kahjuks osutus vaid kahe vene autori teose katkendlik tõlge, mis pealegi pole ka kuigi eeskujulikult sooritatud.

J. Kivisaar. Tartu Eesti valla- kooliõpetajate (Hollmanni) semiar. 1873. — 1887.

Tartu, 1932.

Aug. Raud.

Sellise tiitliga raamatuke ilmus möödunud aasta jõulukuks, kirjastatud kuuldavasti autori enda „kulu ja kirjadega“. Autor on Hollmann'i seminari viimase (1887. a.) lennu õpilane, praegu Tartus paiukilolev endine rahvakooliõpetaja. Andmed raamatu koostamiseks on ta hankinud peamiselt tähendatud seminari praegu-elavalt lõpetajailt, üksikuist ajalehis ilmunud kirjutistest ja riigi keskarhiivist. Küll on püüdnud ta ka seminari arhiivi üles leida, kuid see pole õnnestunud. Nii on autoril olnud käes kasutada võrdlemisi napid andmed, põhjenedvad ülekaalus mälestustele, mille iseloom on küll (üldiselt otsustades) elav ja elamuslik, kuid mille täpsuses ja objektiivsuses võib sageli kahelda. Kutsunud kaastöele Hollmann'i seminari viilistlasi ja palunud neist mõnda selle seminari „ajaloo“ (nagu väljendab autor) kirjutamist enda peale võtta, on mõtte algatajad ja andmete koguja, saanud eitaavad vastused, ise asunud teose koostamisele, aetud veendumusest, et säärane teos peab ilmuma, enne kui kõik mälestused ei kao aja unarusse. Seega on J. Kivisaar tänuväärselt katsunud täita üht seni tähele panemata jäetud tühikut. Jääb vaid asjatundjate otsustada, kas teose koostamisega ei ole ehk rutatud, arvestades andmete nappust, või kas raamatu koostamine on sattunud just sobivaimasse kätte — ajal, mil meie ajaloolased on juba suutnud näidata, et nad sellelaadsete teoste koostamisele asuvad teaduslike distsipliinidega ja ajakohaste käsitusmeetoditega. Nende ridade kirjutaja seda otsustamist igatahes ei julge enda peale võtta, samuti kui ta ei või avaldada arvamust raamatu sisulise tõelisuse ja objektiivsuse kohta.

Raamatus leiame järgmised osad: saateks (teose saamisluugu); sissejuhatus (koolmeistreid ettevalmistavate õppeasutiste tekkimismõtte); seminari eelaeg (katsed avada seminar); seminari avamine (peamiselt end. kasvandiku Jakob Paidra'

mälestuse järgi); seminari maja ja krunt (seminari peahoone pildiga ja seminari krundi joonisega); seminari päevakord; töö seminaris (seminari õppeainete tabeliga ja tundide jaotusega üksikute õppejõudude vahel); kooliteadus (praktilised harjutused); lõpueksamid; õpetajad (lähemad andmed direktor Fr. Hollmann'i, õpetajate C. H. Niggol'i, F. Hoffmann'i, J. Kurrik'u, P. Oru', A. Grenzstein'i, Pimenov'i ja aednik Becker'i kohta); seminari kasvandikud (üldmärkmeked); seminari lõpp; endiste seminaristide arvamused seminari kohta (seminari vaim, kord, õpetus, toit, ruumid); seminari arhiiv (autori katsed seda arhiivi leida); seminari lõpetajate nimestik 1875—1887 (jaoti ebatäppis); eluloolised lühimärkmeked seminari 68 vilistlase kohta; lisa 1 (Jakob Paidra' mälestised seminarist); lisa 2 (J. H. Wirkhaus'i kirjutise „Tartu „Hollmann'i seminari“ päevilt“ äratrükk „Postimehest“; selle juurde sama autori kirjutise „Kuidas elati „vallakoolmeistrite seminaris““ äratrükk sealt samast). — Olgu veel tähendatud, et raamatu tiitli eesleiaime (peale eespoolnimetatud pildi ja joonise) dir. Friedrich Hollmann'i näopildi, samuti seminari viimase (1887. a.) lennu ja seminari õppejõudude kogupildi.

Nagu sisustiku loendusest näha töötab teos lugejale küllalt huvitavat materjali. Ja tõesti loed raamatu ühe söömuga isukalt läbi. Jaoti on see sellepärast, et teosel on rohkem mälestiste (memuaaride) kui teadusliku uurimuse laad. Autor, asunud koostama seminari „ajalugu“, ei ole püstitanud endale tõsisemaid uurimustöö nõudeid, ja asudes autori vaatevinklile võib lugejagi rahulduda. Kui hiljem mõni ajaloolastest tahab käsitleda sedasama ainet kas eri teoses või muude eesti kultuurilooliste uurimuste hulgas, siis leiab ta J. Kivisaare raamatukesest igatahes kogukese illustreerivat ja faktilist materjali. Muidugi ei saa ära salata soovi, mis kerkib seda raamatut lugedes: kas ei oleks võinud olla juba see teos põhjalikum uurimus võimalikult rohkete ülesvõtete-illustratsioonidega tekstis (hankida neid viimaseid oleks praegu veel ikka saanud ja jõukam kirjastus ei oleks klišeede-kuludest tagasi pörganud)? Samuti närib alateadvuses kahtlus: kas tõesti on võimatu leida Hollmann'i

seminari arhiivi? Kui arvatakse see olevat Riias, siis ei ole see linn ometi maailma merede taga, kuhu hõlpsasti ligi ei pääse, vaid n. ö. käe-jala juures.

Ei tohi jätta kuidagi mainimata üht otse kisendavat puudust selle teose juures, ja see on — andestamatult vigane keel. Nähtavasti on autor kõige laiemas mõttes oma jõuga saatnud raamatukese turule, ilma et ta kellegi kaasabi oleks vajanud; nii siis ka mitte keelelist redigeerimist. On ütlemata kahju, et võrdlemisi ladus tekst on tehtud vastikuks haavavate ortograafiliste ja morfoloogiliste eksimustega, derivatsioon- ja interpunktsiooni-, vähemal määral ka süntaksi-vigadega, millele seltsib rida ebajärjekindlusi. Sellist nähtust saab vaid seletada kas äärmise hoolimatusega või oma võimete ülehindamisega. Kui autor-väljaandja oleks kartnud ehk liigset väljaminekut redigeerija tasu näol, siis oleks ta võinud ometi teada, et on inimesi, kes veendumuslikust armastusest ja halastusest eesti keele vastu teevad keelelise viimistlemise töid ka tasuta, eriti kui on tegemist säärase väikese kolmepoognalise väljaandega, nagu seda on J. Kivisaare poolt koostatud Hollmann'i seminari ülevaade.

Vead on kõige algelisemat laadi, millega ei ole öeldud, et vigu ei leiduks ka keele peensustes. Oleks mõttetu ja otsarbetu neid täieulatuseliselt siinkohal korrata, olgu vaid näidetena esitatud mõningad. Näiteid ortograafia ja morfoloogia alalt: Eesti vabariik (pro Vabariik). Tartu Saksaseminar (pro saksa seminar või Saksa Seminar), Tartu Veneseminar, Tartu Eestiseminar (kõrvuti esineb ka Eesti seminar), Lätijaoskonnas (pro läti jaoskonnas), Peetrikogudus (pro Peetrikogudus); Tartu- ja Võrupoistel Tartukeeles pähe õppida; ühestki Eesti ettevõttest; ühelegi Eesti pidule; millele Eesti keeles; küsimust käsitlevate Saksa keelsete aktite (teisal: aktites) juures leidub ka üks Eestikeelne paber; olla Saksakeelse laulu laulnud; Saksa abiseltsi maja (allpool aga: on see maja Abiseltsile tagasi antud); adressid, ei kõlbanud, konfereents, õpeaeg, kõige kohasem ots-

tarbe, kumbagi juure, määrati kumbastki klassist; keskarhiv, kartulaid, käiksest, vanade keeldeta, järeleksame (pro järeleksameid), lasi (pro laskis), kaebanud, pensioon (pro pension), kõiki katsete peale vaatamata (pro kõigi katsete; õigem: kõigist katseist hoolimata), riikes (pro riiges), seminaristel, vaimulik-kest revidentest, vahetundel, poegilt jne.; kokku- ja lahkukirjutamise alalt: ettevalmistada, ümbervahetada, arusaada, äraelada, ettevalmistama, ümberkirjutama, pealtkuulama, üleskirjutades, pealtkuulamas, ettevalmistasin, arusaadakse, olla ärapõlenud (pro olevat ära põlenud); ülestõusnud, pesti end (pro ülestõustud, pesti end); oli väljaheidetud, õnnistamise päev (pro õnnistamisepäev); kujupoolest (pro kuju poolest) sarnanes krunt; teiseklassi seminaristid; mõne kihelkonna koolijuures (pro mõne kihelkonnakooli juures); seminariklassid; kreis maakoolivalitus; Valga kihelkonna kooliõpetajate seminar; Tartu Eesti vallakooli õpetajate seminar (tiitlil erinevalt); kihelkonna koolide ehk ka paremate valla- või linnakoolide juures; Venekeel, Eestikeel (juhu- liselt õieti: eesti keel; kord ka: vene keelde) jne.; kõikumisi: Räpina ja Rääpina, keskarhiv ja Keskarhiiv, asutis ja asutus (ühes ja sessamas tähenduses), kihelkonna kool ja kihelkonnakool (ühes ja sessamas tähenduses) ja rida ülaltoodud näidetes; ebaõigeid sõnastusi: erikirjutised ehk albumid (pro või); kihelkonnakoolid ehk vallakoolid; kas direktor ehk mõni õpetaja; Hollmann ise ehk teised seminari õpetajad; pedagoogikat ning aiatööd (pro ja); igal võimalikul juhul (pro juhtumil, juhul); rahvakool kui õpeasutis, kes (NB!) terve rahva noorsoole...; pärast seminari sulgumist (pro sulgemist); peale lõuna käidi linnas (pro pärast lõunat); veidrusi võõrsõnus: pritschastijete ja dejepritschastijete, schlifita; eksimusi ja ebajärjekindlusi kirjavahemärkides: Kaarma, se-

minar (tarbetu koma) ja Valga... seminar; ...niisama vana, kui rahvakool ise (tarbetu koma); peale paari katkendi Postimehes (pro „Postimehes“); XVI sajand ja XVIII. sajand; 18. apr. 1765 a. ja 1871. või 1872. a.; teostub 50. aasta pärast; ...otsustas aastal 1839. küll avada ühe seminari; on sündinud 16. X. — 1833 ..Hollmanni 4. pojana jne.; trüki- vigu: Kunda (pro Kuuda), herjta- miseks (pro harjutamiseks), kobista- jad (pro kabistajad), kupeerinud (pro kopeerinud) jt.

Jätkugu neist näidetest selle tõen- duseks, et lugupeetavale ametivennale pole asjata tahetud teha etteheiteid kõnes- oleva raamatu keelelise külje suhtes.

See vali keeleline otsus ärgu heiduta- gu aga kedagi tutvumast selle teosega, sest puudustest hoolimata peegeldub sel- les ometi peatükk eesti kultuurilugu, se- da enam, et Hollmann'i seminar on väl- ja saatnud ligi paarsada rahvalaugustuse- töötajat, kelle õpetusevilja on maitsnud hulk meie kaasaeglastest.

A. H. Tammsaare. Tõde ja õigus.

Romaan IV j. „Noor-Eesti“ kirjastus, Tartus (1932). 454 lk. Hind 6 krooni.

P. Hamburg.

Tammsaare oma suurromaani neljan- da jaoga on jõudnud juba olevikku. Kui kolmas osa oli pühendatud 1905. aasta revolutsioonile, millest Vargamäe Indrek Paas võttis osa õpinguis takistunud üli- õpilaseksami tegijana, siis neljandas, on sama romaani keskkuju juba pealinnas õpetajaks Vabariigi õitseajale järgnenud vesivõsulliste äride pankroteerumise ajastul.

Indrekki on sattunud vesivõsulistest äritsejate kampa oma naise Karini kau- du, kes on romaani kolmandast osast tuntud vürtspoodniku, sõja ja revolutsioo- ni aegadel rikastunud Vesiroosi tütar. Ka- rin on majaomanik ja Indrek tema mees ning laste isa.

Romaani aineks on pealinna koore- kihi elu: ärimed, kes pankroteerumise- ga teeninud miljoneid, nende kohvikus istuvad, klatšivad ja armukesti pidavad naised ning viimaste ümber koondunud kunstirahvas, advokaadid jt., keda kõi-

ki autor maalib äärmiselt tumedate värvidega. Seega on ta nähtavasti tahtnud näidata meie koorekihi ja haritlaste sise-mist tühjust, vaimu ja kultuurilagedust, kus elu sihiks on raha ja selle kaudu saadav flirt, füüsiline nauding ning ühepäevane mõnutsemine. Indrekki oli kord rahast vaimustatud nii, „et ta arvas tema kaudu saavutatavat eluõnne. See oli siis, kui õhku tiinestas inimeste vereaur ja iharus,“ (lk. 30), kuid nüüd on ta jälle vaimuinimene, kes targutab ilma elu ja inimeste suhete üle ning mõistab karmilt hukka seltskonnas valitsevad tõekspidamised ja tegumood. Ta ei käigi ise palju selles seltskonnas, on kodus oma koolitöö ja laste juures, kui Karin jookseb mööda kohvikuid, sõbratare ja sõpru ning mängib moodset naist „paremast“ seltskonnast. Kodus naisega targutades, vaieldes ja tülitsedes avaldab Indrek oma puhta mõistuse paradokse, Tammsaarele omast sõnamängu ja „tõdede“ peapeale pööramist, mis kohati on originaalsed ja huvitavad, samas aga laialivalguvalt tüütavad.

Indreku targutuste mõjul Karin läheb rikkuma abielu ja hakkab samuti targutama kodus ning seltskonnas. Ta enda ütelse järgi võivad mehe targutused teha teda hulluks, millisena teda teatud määral võib ka võtta. Normaalse naine ei talita nii, nagu seda teeb sageli Karin, kas või näiteks oma advokaat Paralepaga, abielurikkumise stseeni pihtimine Indrekule ja külmmõistlik konna ja muust targutamine sealjuures.

Targutustest on võrsunud ja targutustel põhjenebki suurem osa Indreku ja Karini abieludraamast, mis lõpeb viimase surmaga ja Indreku tingimisi süüdimõistmisega kohtu poolt. Tammsaare on erinevate poolte abielusuhted kahekõnede kaudu esile mananud masendavalt. Tema romaani peategelased võivad olla ainult mõttekujud, kellesse katsutud suruda aja olemuse äärmused. Ta on näidanud inimeste peas oletatavaid võimalikke mõtteid pro ja contra, kuid kahjuks valanud aga kõik need võimalikud mõtted sõnadesse paari isiku suu läbi, mis pole reaalselt kuidagi usutav, sest tegelikult jääb enamik mõeldud mõtteist sõnades avaldamata.

Teiste, eelmistest romaani-osadest juba tuntud motiivide kõrval kerkib kõnesolevas teoses uuna üles isiklikkude saladuste motiiv. See ongi, mis teeb kõnesoleva romaani peategelase, Karini, lõplikult „hulluks“, mis viib ta roopast välja ning sunnib tegema kodus draamat. Sest kõigil on isiklike saladusi tema ees.

Mõningate Indreku pisikeste saladuste juhuline paljastumine teeb ta meeletuks. Teenija Tiinagi suur saladus ei anna Karinile rahu. Ta katsub seda küll kõikide abinõudega välja uurida ja presida, kuid asjatult. See jääb saladuseks lugejailegi. Kuid vististi leiame Tiina suure saladuse lahenduse „Tõde ja õigus“ teise jao lõpust, lk. 577—578, kus Indrek, Mauruse koolist väljavisatuna, on läinud kojanaise — Vaarmanni — juurde ja töötab selle väikese ning vigase tütre Tiina võtta endale naiseks, kui see saab terveks. Töotuse rõõmust saabki jalutu käimisvõimeliseks ning sellest vististi ongi päritud teenija Tiina nõks-kõnnak, mis Karinile tundub nii imelikuna, ja küllap Indreku omaaegne töotus ongi Karinile muukimatuks saladuseks.

Seega on Tiinal kõnesolevas romaanis väga oluline osa. Ta on Indrekule saatuseks ning näib oma südames ikka uskuvat veel oma lootuse ja Indreku töotuste täideminekut, sest millega muidu seletada tema emalikkude hoolt Indreku laste eest ja äärmist kodusust Indreku perekonnas. Millega muuga seletadagi ka autori poolt Karini meelevaldset kõrvaldamist teose lõpus ning Tiina ja Indreku ühes autos kojusõitu trammile alla jäänud Karini laibaga.

Käesolevas autor on vastamisi seadnud kaks naist: haritud, rikka, emantsipeeritud ja targutaja Karini, ning harimatu, emalikult naiseliku Tiina, kes tarvitab gandhilikke võitlusvahendeid, kelle relvadeks on armastus ja kannatus. Võitjaks on jäänud viimane. Siit paistab pisikene päikesekiir kogu romaanis valitseva pessimismi uttu, mis järgmises romaanis osas võib paisuda suureks kiirtevihuks või koguni päikeseks, sest selline elu, nagu näitab seda Tammsaare kõnesolevas teoses, pole elamise väärt, peab olema mingi parem. Loodame, et autor ka lugejaile seda paremat elu näitab, sest

muidu ei maksaks halva üle viriseda ega iriseda, mis teeb halva veelgi halvemaks.

Kõnesolevas romaanis peituvad täiel määral Tammsaare pahed ja vourused, siin on rohkesti huvitavaid mõtteid, kuid sama palju viljatuid targutusi, asjatuid kõrvalekaldumisi (revolutsionäär Meleski lugu, proua Itami lapse kõhu ja enda jämedate sääрте arstimine usu- ning nõiasõnadega jt.), kompositsioonilisi veinutusi ja stiililisi labasusi. Nagu „Tõe ja õiguse“ teine ja kolmas köide, on kõnesolevgi rohkete targutuste tõttu lugedes väsitav, kuid siin on autor suutnud siiski hoiduda lehekülgede-pikkustest targutavatest monoloogidest ja aine valada kahekõnedesse, mis toob teosesse rohkem dünaamikat võrreldes eelmiste osadega, ning kergendab lugemist. Ja lugeda maksab seda teost.

Mõni sõna E. Mesiäinen'i „Seletavate märkmete“ puhul („Kasvatus“ nr. 7, 1. a.).

Joh. Lohk.

Minu V. Siukonen'i „Laulu õppeviisi“ arvustus („Kasvatus“ nr. 4, 1. a.) on meelitanud tõlkija omapäraste „seletavate märkmete“ kirjutamisele.

Sõnarohke kirjutise kohati indiskreet-susse kalduva tooni tõttu märgin vaid järgmist:

1. Kui harjutused sünnivad oktaavi piires, on igal astmikul 8 astet, igal astmel oma koht noodijoonestikul.

• Kui õppeaasta jooksul käsitletakse 6 erikohalist (-nimelist) astmikku, on *do*-l olnud 6 asukohta, samuti ka igal teisel astmel; kokku 48 asukohta, millega õpilane tegelenud õppeaasta kestel.

Erilist raskust see lihtsete (ja seda nad peavad olema!) harjutuste laulmisel siiski ei sünnita.

2. Et V. Siukonen'i raamatus teoreetiline ballast oleks kuhjatud ainult 4. õppeaastale, on tõesti eksitus. Ma pole seda öelnud ega mõelnud. Vihjasin nimelt 5. õppeaasta kavale.

3. *Takteerima* (taktieren) tarvitan nii, nagu seda tarvitavad R. Wagner, F. Weingartner jt. Arvustises on märgitud ka lehekülgl, mille kohta märkus

käib, isegi lause on tsiteeritud. Jäeb täiesti arusaamatuks, kuidas võidakse rääkida veel *taktidesse jaotamisest*.

4. 5. õppeaasta 3. ülesandes (lk. 70 ja 71) loeme: „Siin on mul helihark, kuulake, missuguse heli see annab“ jne. Ilmselt on püütud märkida õpetaja sõnastus klassis; on mõttetu väita, et see olevat määratud lauluõpetajaile.

5. Kordan veel: on mõttetu rääkida enne pool- ja tervetoonist, kui õpilased ei suuda seda kuulda (s. t kõrvaga neid eristada).

Silmadega ja mõistusega tonaalsete vahekordade uurimine sõrmistel ei too laulule kuigipalju kasu.

6. E. M. väidab, ma olevat täiesti asjatult rääkinud, et tähtnimedega laulmine on monotoonne ja tüütav alatise *ee*-tamise tõttu, raamatus sellest ei räägitavatki.

5. õppeaasta 4. ülesandes (lk. 71) loeme: „Lauldakse tervetoon *c-d* („*m*“-ga ja nimedega: „*cee-dee*“). — Lauldakse klaveri järele esiteks *d-e*, siis *c-e*, esiteks „*m*“-ga ja siis mängunimedega.“ Ja edaspidiseks tööks juhised: „Harjutamist nagu varem“ (lk. 72).

7. Võru seminaris „serveeriti“ toonika-*do* männipuust hõõveldatud värvilisel helitrepil, puust vältusele vastava pikkusega noote ja samasuguseid erivärvi pause tarvitades.

Too võtte ei ole küll importeeritud Helsingi konservatooriumist, ent palju värskest toob tõhe siiski, mispärast teda teistelegi soovitan.

Tundub võimatuna, et E. M. minu arvustist lugedes löike, milles küllalt pikalt ja selgelt räägitakse toonika-*do* meetodist helitrepil, kogemata vahele jättis.

Samuti peaks tõlkijal ometi meeles olema, et raamatus 5. õppeaastal ka tähtnimedega (mängunimedega) laulmine on ette nähtud. Milleks nimetada siis selliseid „seletavaid märkmeid“?

8. Mõõndun, et mõnes vanas õppe-raamatus võib ehk tõesti leiduda tõlkijalt toodud rütmi definitsioon, kus meetriliste rõhkude abil saadud rõhualad (taktid) võetakse rütmiüksustena. Moodne rütmiõpetus ei tunnusta mingisugust korrapärasust aja jaotuses, vaid rütmiks loetakse igasugune meeltega tajutav.

ajajaotus. Rütm ei olene taktist. Kirjutatakse isegi taktideks (ja rõhualadeks!) jaotamatult (A. Schnabel jt.)

Tuntumaid muusikapedagooge Carl Flesch ütleb selle kohta: * „Sellest nägelikust kütkest (taktijoonest, J. L.) vabanenud meelos võib, ainult oma seestmistele arenemisseadustele kuuletudes, tekkida, tõusta ja surra. Seeläbi saab edasiasanne vabamaks, sidumatumaks, loomulikumaks, rütm vaheldusrikkamaks (minu sõrendus, J. L.), pinevamaks. Taktijoon puudumisega harju-

* Carl Flesch, Künstlerische Gestaltung u. Unterricht, Leipzig 1929, lk. 209.

takse väga ruttu, see tundub vabastavana ja meeoleu-tõstvana.“

9. Iga helistiku astme iseloom oleneb tema tonaalseist suhteist teiste astmetega. Need suhted on igas helitõus isesugused, sellele vastavalt ka astmete iseloom. Kui seda ei tunta ja ei kuulda, on halb, ent ma ei mõtlegi kedagi sellepärast sõimama hakata.

E. M. veenvaimad väited — „kangekaelne avalik opositsioon“, „asjatundmatu diletantlikkus“, „isekas jultumus“ jne. iseloomustavad vaid kirjutist ja kahjaks ka kirjutajat.

On kahju, et V. Siukonen'i sümpaatne raamat on leidnud sellise kaitse.

Kooli ja õpetajaskonna päevaküsimusi.

Organisatsioonide teateid ja kroonika.

Reaalkooli korraldamise kava.

Tartu Kultuuri Sõprade Koondise poolt Hasominile esitatud kava.

I. Reaalkooli ülesandeks

on algkooli lõpetanuile kolm aastat kestva ümmarguse üldhariduse andmine, mis oleks ettevalmistuseks teenistusele riigi- ja omavalitsuse asutistes, eraettevõteteis ja kodus majapidamises, ning ühtlasi võimaldaks soovijaile hariduse jätkamist kutsekoolis või ka gümnaasiumis.

Märkus. Selle koolitüübi „reaalkooliks“ nimetamise poolt räägivad järgmised asjaolud:

1. Reaalkooli peamiseks ülesandeks on juhtida oma lõpetajaid tegelikku ellu praktilistele tegevusaladele.

2. Meile vene ajast tuntud reaalkooli kursuse kestus (ilma täiendusklassita) oli 9 õppeaastat (3 ettevalmistus- ja 6 põhiklassi), samuti kuluks kavatsetava reaalkooli lõpetamiseks 9 õppeaastat (6 algkooli klassi + 3 reaalkooli klassi).

3. Sõna „reaalkool“ on rahvas hästi tuntud. Ka Saksamaal ja Rootsis näiteks kannab samaladne koolitüüp reaalkooli nime.

II. Reaalkooli ellukutsumise peamotivideks on:

1. Algkooli lõpetanud noortele säärase ümmarguse üldhariduse saamise võimaldamine, mis lubaks neid juhtida ellu mitmesuguseile tegevusaladele.

2. Sobiva üldharidusliku baasi loomine II astme kutsekoolile (algkooliõpetajate ettevalmistusasutis, käsitöö, majapidamise, tehnika ja teised kutsekoolid).

3. Suurema painduvuse saavutamine koolivõrgu korraldamisel, mis eriti tähtis juhtumeil, kus puudub

gümnaasiumi ülalpidamise võimalus (väiksemad linnad, alevid, vähemusrühvuste koolid).

4. Gümnaasiumi vabastamine õpilasist, kes ei kavatse astuda ülikooli, mis võimaldab õppetööd gümnaasiumis suuremal määral kohandada ülikooli nõudeile.

5. Pooliku haridusega noorte arvu vähendamine (gümnaasiumist enne lõppu väljalangejad).

6. Majanduslik kokkuhoid hariduskuludes ülikooli viiva gümnaasiumi harude arvu vähendamise kaudu ka hulga noorte haridustee lühendamise kaudu.

III. Reaalkooli koht meie koolivõrgus.

1. Reaalkool toetub algkoolile. I klassi võetakse vastu algkooli lõpetanud, kes oma intellektuaalseilt võimeilt ei seisa madalamal keskmisest tasemest.

2. Reaalkooli kursused kestavad 3 aastat. Tarbe korral võib avada reaalkooli juurde erilaadilisi täiendusklasside ja -kursusi (majapidamine, käsitöö, elektrotehnika, võõrkeeled jne.).

3. Majandusliku ja vaimse jõu otstarbeka kasutamise võimaldamiseks tuleb lubada ühendada reaalkooli teiste koolidega (gümnaasium, kutse-, täiendus- ja algkool) ühiseks tervikuks.

IV. Reaalkooli ja gümnaasiumi õppetöö koordineerimine.

1. Koordineerimine on vajalik:

a) jõukokkuhoiu seisukohalt (võimalikult ühised õppekavad, õpperaamatud, õpetajad jne.);

b) haridus- ja tegevussuuna hilisema valiku võimaldamiseks (üleminek reaalkoolist gümnaasiumi ja ümberpöörduvalt);

c) meie kooli orgaanilise kasvamise seisukohalt pole soovitatav luua uusi, seniseist liialt erinevaid koolitüüpe, vaid otstarbekohasem on lähtuda olemavast, neid elu kogemustele vastavalt ümber kujundades.

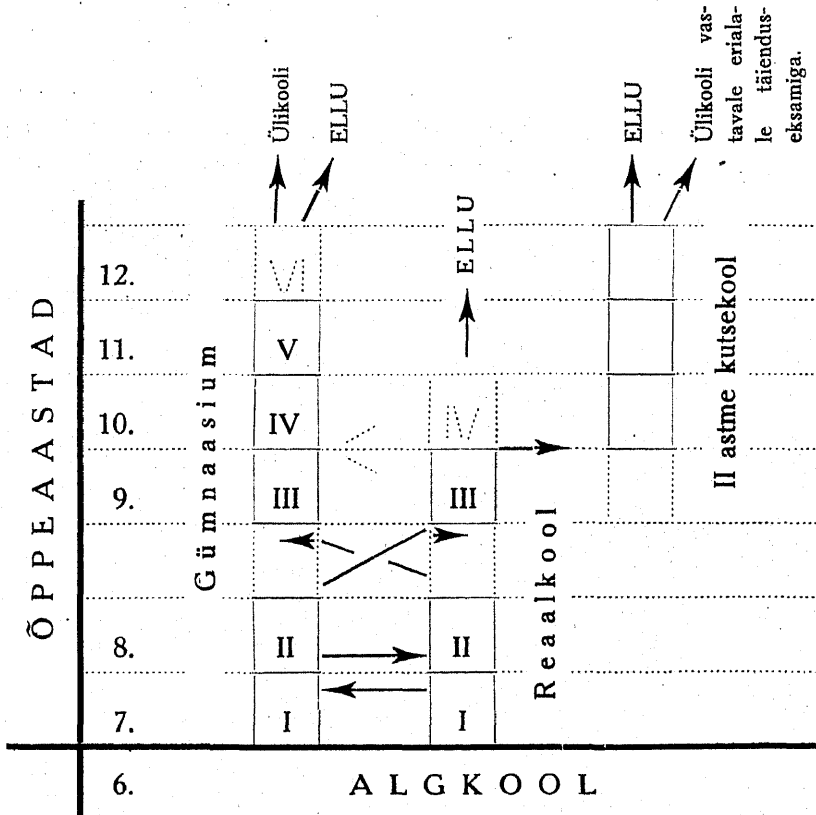
2. Koordinatsioon teostub järgmiselt:

a) I kl. tunni- ja õppekava on üldiselt ühine gümnaasiumi omaga. Erinevus väljendub peamiselt käsitluse laadis;

b) II kl. tunni- ja õppekava erineb gümnaasiumi omast valitavate ainete poolest II võõrkeele asemel. Üleminek reaalkoolist gümnaasiumi on hõlpsasti võimalik neil, kes valitava ainena on õppinud teist võõrkeelt;

c) III kl. tunni- ja õppekava sisaldab kuni 10 tundi oskusaineid. Üleminek reaalkoolist gümnaasiumi on võimalik ainult erilise lisatöö abil.

d) Näitlikult kujutab reaalkooli koordinatsiooni gümnaasiumiga järgmine skeem:

V. Reaalkooli tunnikava.

Reaalkooli tunnikava aluseks üldhariduslikes aineis on võetud gümnaasiumi humanitaarharu tunnikava. Teise võõrkeele kui õpilasile valitava aine asemel õpetatakse II ja III klassis käsitööd ja kodumajandusõpetust, või HSM-i loal ka teisi aineid, näiteks poistele praktilisi töid füüsikas jne.

Märkus: Kool kannab valitava aine õpetamisega seotud kulud, kui õppetöö alul on vähemalt 25% klassi koosseisust, kes soovivad valitavat ainet õppida. III klassis jätkub II klassis alatud valitava aine õppimine vaatamata õpilaste arvule. Õpilaste vähese arvu juures võib valitavuse võimaldamiseks ühendada II ja III kl. õpilased ühiseks rühmaks.

Kolmanda võõrkeele asemel III kl. valib kool vastavalt kohalile tingimusele (maa, linn) ja õpilaste soole oskus- või kutseaineid, nagu: raamatupidamist (2 tundi), kiirkirja (2 tundi), aiandust ja põllumajandust (4 tundi), joonestamist (2 tundi, poistele), elektrotehnikat (2 tundi, poistele), ehitustehnikat (2 tundi, poistele), muusikat (2 tundi), kaubatundmist (2 tundi), lisatunnid käsitöös ja majapidamises (ä 2 tundi) jne.

Peale eelloendatud ainete võib kool HSM-i loal võtta valitavaiks aineiks ka teisi aineid.

Eeltoodud põhimõttele kujuneb reaalkooli tunnikava järgmiseks:

Õppeained.	I	II	III	Kokku
1. Emakeel	5	4	3	12
2. Matemaatika	5	4	3	12
3. Loodusteadus ühes tervishoiuga	3	3	4	10
4. Maateadus	2	2	2	6
5. Ajalugu	2	2	2	6
6. Kodaniku- ja majandusteadus	0	0	1	1
7. I võõrkeel	6	4	4	14
8. II võõrkeel või käsitöö, kodumajandusõpetus ja prakt. tööd füüsikas	0	4	4	8
9. Oskus- või teisi aineid kooli valikul	0	0	4	4
10. Joonistamine ja joonestamine	2	2	0	4
11. Kehakasvatus	2	2	2	6
12. Usuõpetus	2	2	1	5
13. Riigikaitse õp. poegl. ja käsitöö tütarl.	1	1	1	3
	30	30	31	91

14. Laulmine (koorilaul) kogu kooli kohta 2 tundi.

Sellest n. ö. normaaltunnikavast kõrvalekaldumused on lubatud HSM-i nõusolekul igas aines 1 tunni võrra, kusjuures tundide koguarv klassis ei tohi tõusta ega langeda igas klassis enam kui ühe tunni võrra.

VI. Reaalkooli õppekavad.

1. Üldmärkusi õppekavade käsitluseks.

P. IV märgitud reaalkooli ja gümnaasiumi koordineerimise nõudeist õppetöö alal järgneb, et üldhariduslikes aineis on I. ja II reaalkooli klassis rakendatavad gümnaasiumi vastavad õppekavad enamvähem samal kujul, kuna III-das kui lõpp-

klassis on vajalised suuremad muudatused ning täiendused ainst tervikulise ülevaate saamiseks.

Pidades silmas reaalkooli peamist ülesannet — juhtida noori otse ellu mitmesugustele tegevusaladele, tuleb töökavade koostamisel ja tegelikus töös õppeaine käsitusel rõhutada eeskätt praktilist rakenduslikku külge, jättes enam tahaplaanile peamiselt teoreetilise tähtsusega küsimused; ühes sellega tuleb hoolitseda käsiteldava aine enam kindla kui laiaulatusliku omandamise eest. Ja seda eriti lõppklassis, mis ei pea kujunema pealiskaudseks gümnaasiumi kolme viimase klassi töö konseptiliseks kokkuvõtteks, vaid üksiküsimuste põhjalikuks käsitluseks normaaltöökoormatuse piirides.

Õpetajate II karskuspäev.

Kui 1928. a. alul tundus vajalik tunnistada karskuskasvatustöö õpetajate ühiseks asjaks, nagu olid teinud seda uued õppekavadki, siis kutsuti ellu E. O. Liidu juures karskuskasvatustoimikond. See astus kontakti senise koolikarskustööd juhtinud organisatsiooniga — Õpetajate Karskuskasvatustööliiduga, saavutati kokkulepe ja koolikarskustöö läks kogu ulatuses E. O. L. Karskuskasvatustoimikonna juhtimisele. See toimikond kutsus palgalise tööjõuna ametisse karskussekretäri ning tegelik töö algas 1. augustist 1928. a.

Et aga kogu õpetajaskonna seisukohti ja kavatsusi karskuskasvatustöös kuulda saada, selleks osutus vajalikuks laiemaulatuslik kogunemine. Nii otsustati 1928. a. lõpul 28.—30. detsembril korraldada õpetajate I karskuspäev Tallinnas. See esimene õpetajate karskuspäev määras siis vajalikumad põhimõttelised seisukohad ning töökava üldjoontes ja valis selle töö juhtimiseks toimikonna.

Möödunud neli aastat on toonud kaasa muudatusi olukorras, kogemusi, küsimusi. On vajadus uuesti kuulda laiemat kogu arvamusi. Arvestades seda, otsustas E. O. L. Karskuskasvatustoimikond kutsuda kokku õpetajate II karskuspäev, et kuulda senise töö arvustavat hinnangut ja uusi kaalutlusi töö jätkam-

miseks. Selleks koguneski üle saja õpetaja üle maa 28.—29. detsembril 1932. a. õpetajate II karskuspäevale.

Esimene päev, 28. detsembril.

Päeva avab kell 1/2 11 homm. E. Õpetajate Liidu Karskuskasvatustoimikonna juhataja dir. H. Roos. Tervitab Õp. Liidu nimel kokkutulnuid ja põhjendab lühidalt II karskuspäeva korraldamise tarvidust, tema iseloomu ja praegust üldmiljööd karskuskasvatustöös.

Juhatajateks valitakse: H. Roos, H. Rajamaa ja K. Praakli; sekretariaati: prl. L. Rand, prl. K. Rebane, pr. S. Žukova, J. Tõlp, A. Traks, A. Laurisson, peasekretäriks — P. Kochtiitsky.

Tervitab riigi haridusnõunik dr. Nuth HSM-i nimel, kes jutustab illustreerimise loo, milles temal tulnud esimest korda kokku puutuda karskusküsimusega, kaugel põhjas — Koola poolsaarel. Saare õpetajal ei läinud korda laulata da peigmeest-joobnut. Kirjeldab olukorda vanal vene ajal umbes 30 a. eest. Nüüd on ajad muutunud. Tuleb veel palju kasvatada ja selgitada, selles tänase päeva tähtsus. Soovib jõudu, tahet, võimet töötada meie noorsoo tuleviku, meie rahva ja riigi kasuks.

Juhataja H. Roos teatab, et referent dr. Püüman on haigestunud ja teeb sellest tekinud muudatused teatavaks.

Päev asub esimese referendi P. Kochtitsky ettekande kuulamisele: „Ülevaade senisest tööst.“

Kui 4 aasta eest, 28. dets. 1928. a. kogunesime Raua tänaval XXI l. algkooli ruumes, olid olud teissugused. Uutes õppekavades oli karskusõpetus ühes kõlblusõpetusega saanud iseseisva koha, E. Õpetajate Liit oli samal kevadel moodustanud karskuskasvatustoimkonna ja hiljem Õpetajate Karskuskasvatustööliiduga kokkuleppel kooli karskuskasvatustöö juhtimise võtnud täiel määral oma asjaks; ametisse kutsutud oli alalise töäjõuna karskusekretär. Oli üle 300 kasvatustegelase koos. Ülevas meeleolus arutati kolme päeva jooksul karskuskasvatustöö põhimõtteid ja meetodeid ning üksmeelselt võeti vastu rida resolutsioone. Neist kooli ülesanded karskuskasvatustöös ja alkoholivaba kultuuri loomisel ning õpetaja-kasvataja karske isik kui põhjapanevad seisukohad on leidnud nelja aasta jooksul tõsist tähelepanu ning andnud küllaldaselt tulemusi. Kolm aastat töötas karskusekretär E. Õ. Liidu juures. Peale üldise töö juhtimise viibis ta rohkesti kõnereisidel, viimase aastal oli 138 kõnet kohtadel. Siis aga kärbiti riigi toetust ja E. Õ. L. oli sunnitud likvideerima karskusekretäri koha. Ajakirja „Lootusringi Juhil“ kaudu juhitakse karskuskasvatustööd ja õpilaste isetegevust viiendat aastat. Lootusringide arv on kasvanud. E. Noorte Punase Ristiga on loodud kokkulepe ja selle alusel on ENPR koolikoondiste ja lootusringide töö ühtlustatud nii, et üks organisatsioon omab täiel määral teise õigusi; ühinemine on olnud kasuks mõlemale ja koondunud ringide arv ulatus kolme aasta eest 583-le. Võistluskirjutust on järjekindla tõusu tähe all jätkatud, eelmisel aastal oli osavõtjaid ligi 7000. Lootusringide kevadpäeva korraldamine on ühendusse viidud emadepäeva korraldamisega. On osa võetud tööde näitusest kasvatusteaduslikul nädalal Tallinnas ja karskustöö näitusest Lätis, kus Karskuskasvatustoimkonna tööd said esimese auhinna. Karskuskasvatustoimkond on olnud ühenduses E. Karskusliiduga ja ühiselt sellega esinenud mitmeigi märgukirjaga.

Seaduseandluse alal on koostatud noorsoo keeluseaduse kava, mis alla 20-aastastele oleks võimaldanud alkoholi eest kaitset: seaduse kava esitati Riigikogu karskusrühmale, kes pidi esitama selle Riigikogule. Prof. Põllu surmaga jäi aga see seal poolt teostamata.

Vahepeal on mõndagi muutunud. Õppekavu muudeti, mille tõttu karskusõpetus kaotas iseseisva koha; toetust kärbiti, tundub raskelt majanduslik kriis ja tagasikiskumine. Samal ajal on aga ka alkoholimüük vähenenud ligi 25%, kuigi teiselt poolt rõhutatakse alkoholi kodusesse pääsu koduveini ja salapiirituse näol endisest rohkem.

Kogunesime siia, et arvustavalt hinnata nelja-aastase töö suunda ja võtteid, ning märkida uusi toetus- ja raskuspunkte töös.

Teiseks refereerib H. Roos teemast: „Karskuskasvatuse ülesandeid.“

Meie saame oma kasvatuse objekti — lapsed — kodudest. Nad tulevad pähedega, mida peame vähendama ja katsuma nullini viia. Tõeline kasvatustöö on karskustöö. Kuid teame, et üldine kasvatustöö meie kodudes lonkab. Mõõdunud sügisel pöördusin Karskusliidu materjalide puhul õpilaste poole sooviga, teatada kirjalikult, kuidas tuleks korraldada karskustöö meil koolis. Vastuseid oli sama palju kui vastajaid — sisu poolest. Nõuti muuseas, et see nii korraldataks, et koosolekud kondini ja südamesse tungiks, et see tööpoolest mõjukuks. Soovide kohaselt moodustati 12 õpilasest löögirühm, kes jagasid tööd endi vahel. Laste kõned tungisid mulle südamesse. Nad oleksid pidanud kõigisse mõjuma. Hääletasime, kes on klassis joodikud, juhulised tarvitajad ja absolutistid. Joodikuid (tütarlaste kool!) ei olnud. Teine rühm sai kaunis palju käsi. Kolmas rühm oli väiksem. 360 õpilasest keeldus 20% teadlikult. 80% juhulisest klaasist ei keeldunud. Selles väikeses materjalis ongi meie üldpilt ja töö sihtjoone alused. Nüüd enne jõulu pöördusin neljandate ja viiendate klasside õpilaste poole küsimusega, kuidas on lood seisukohtade revideerimisega pärast karskuspäeva. Oli suurt tõusu märgata kolmanda tulba kasuks. Sõnad olid mõjunud. Tegelikude karskete % tõusis 18% -lt 45-le (absolut.) Kui meil oma vaadet ei ole, siis juhivad teised meie vaated. Selgitustööd on veel palju vaja — ei ole küllalt veel seda tehtud, nagu arvatakse.

Meil on müüdnud kroonu viina vähem, kuid kas joodud vähem, seda on raske öelda, sest salavedu, koduvein, õlu (kodu) ei käi kontrolli alla.

Laste vastustest selgub, et „mina loodan, et olen nii kindel, et võin jääda parajulaseks.“ Lubasin veel paar korda puudutada seda küsimust, et kuidas liigub see meelsetuse kuuve. Arvan et niisugune meeldeväetus on tarvilik (vanemad hommikul, naine: vaata ette, et auto alla ei jää!) See muumia peaks meil ka igapäevases elus alati silma ees olema.

On tarvis, et meie endile kui kalastele ja nende vanematele ikka jälle meelde tuletaksime: olge ettevaatlikud.

Tuleks otsida võimalusi, et ka keskkoolis rohkem oleks aktiivsed võimalusi kavade järgi. Lõpetan sooviga: ole ettevaatlik!

Erakorraliselt saab sõna Noorsoo Karskusliidu esindaja härra Olup, kes tervitab Noorsoo Karskusliidu nimel ja teatab, et nende homme algava 7. noorsoo karskuskongressi kavva on võetud referaat: Kontakti loomine õpetajakonnaga. Tegelikkuude kontakti võimaluste loomiseks palub kõiki õpetajaid külalistena osa võtta nende kongressist. Annab edasi vastava kutse.

Järgneb koolinõunik G. Reiali referaat teemast: „Kodukasvatuse ülesandeid.“

Väikelappesega käiakse ümber nagu murdealisesega, ja vastupidi. Lapse-eas 7.—8. eluaastas on murrang. Ta õpib end vaatlema. Endine avalik teesklemata laps muutub ettevaatlikuks. Teda mõjustavad teised õpilased, ta vabaneb ema käekõrvalt. Nüüd tuleb lapse isikut hoolsamalt tähele panna.

Ei saa nõus olla, et lastaks last täitsa vabalt areneda. Seda ei ole ka võimalik tegelelikult läbi viia. Praegune kasvatusteadus usub, et iseloom on kasvatatav. Eraktüüpidel on ühiskondlik areng nõrk, selle all kannatavad nad ise. Tuleb siis kasvatada sihi-teadlikult.

Ainult miljöö kaudu kasvatamise vastu räägib võrdlus isoleeritud ruumis kasvatatavate bakteeriatega — nad pärast eluvõitluses ei pea vastu. Kasvatada tuleb häid harjumusi, millel elus määratu suur tähtsus. Vanemad tõendavad, et joomine nende lastesse ei mõju (kõrtsipidajate lapsed). Mõni karsklane on loodud karsklaseks — temast füsioloogiliselt ei saa joojat — talle ei maitse. Kuid vanem ei tea, kas ta laps on vastuvõtlik või mitte — sellepärast tuleb last hoiatada.

Vanemad ei arvesta käsku ja keeldu. Palju kästakse ja keeldakse, kuid ei olda järjekindlad. Mida vähem, seda parem, kuid see vähene olgu järjekindlalt läbi viidud.

Kerschesteiner arvab, et pedagoogika praktiliselt praegu karistusega läbi ei saa.

Tasu kasustatakse, et teole viia. Vanemaile peaks selgitatama, et tasul on loomulik tagajärg teole.

Üks meie koduse kasvatuse suur puudus on lapse tegevuse piiramine ja sellega ühenduses — hellitamine. Prof. Põllu lapsed 7—8-a. kohendasid oma voodid, puhastasid oma saapaid. Töö ja isetegevus ei või puududa.

Vahekorras kodu ja kooli vahel on arusaamatusi. Koolile heidetakse ette üht ja teist. See on tihti vale. Vanemad ei arvesta seda, et nad kooli autoriteedi maha kisuvad. (Sama, mis riid vanemate vahel). Usuõpetuse puuduseks on nõrk usutunde arendamine. Ei arvestata iga. Laps selles eas on vastuvõtlik. Vanemad aga süüdistavad kooli. Siin on õpetajaskonnal tõsine ülesanne. Siin tuleb koolil kodusse minna. Muidu asi ei edene. Maal ja linnas olud erinevad. Linnas ei häbeneta nii. Tuleb taktiliselt käituda ja tähelepanu juhtida lastevanemate koosolekul, kus tuua konkreetseid juhud ette, ilma et kedagi puudutataks. Lastevanemate koosolekud tuleb paremini korraldada. Igal koosolekul peaks figureerima kaks küsimust: kooli ja kodu vahekorrad ja koduse kasvatuse küsimused.

Vastava klassi õpilaste vanemate koosolekud on eriti tähtsad murde-eas, kus laps tahab abi ja on vastuvõtlik välisele kiusatustele. Seal on abiventiilikus skautlus ja teised vastavad organisatsioonid. Poisid on seikliushimulised. See leiab rahuldust osaliselt skautlikus liikumises. Sel juhul

on võimalik laste endi hulgast juhid leida. Juhiks saab tugev, vahva, osav pois. Õpetaja-karskustegelane loomulikult tunneb end koduseks kasvatuseks eriti kutsutud olevat.

Juhataja avab

läbirääkimised

üldiselt kõigi kolme kõne kohta.

Koolival. juh. J. Depman. Lastevanemate koosolekuist võivad praeguse korra juures võtta osa ainult lastevanemad. Peaks aga võimalus olema kõigil kohalikus kooliringkonnas elavil osa võtta — ka neil, kel veel lapsi pole.

Teiseks, ei tuleks hõlbustada linnaõpetajat, nagu oleks neil raskem üles otsida lastevanemaid.

Jul. Elango: Vaidleb J. Depmanile vastu. Kui lastetuule anda ka õigused, siis need on sageli kõige suuremad kooli vaenlased, sest et kool toob makse jne. Mitte ära seada ametlikke lastevanemate ja avalikke kasvatuse ja kodukasvatuse ning karskuse koosolekuid.

Koolin. G. Reial toetab J. Elango seisukohta. Linna ja maa kooliringkonnaga kontakti küsimuses on kindel, et maaõpetaja tunneb oma ringkonna lastevanemaid palju paremini kui linnas. Kordab veel, et õpetajal oleks kindlad kõnetunnid lastevanemate vastuvõtuks.

E. Kuslapuu arvab, et ka kodukasvatuse jne. koosolekuil on võimalik kooli vastu üles astuda. Lastevanemate koosolek tuleks muuta kooliseltsideks, kust terve ümbrus osa võtaks.

Koolin. G. Reial: Eelkõneleja mõtted on mõnel pool ellu viidud, kuid ei ole teada, et need paremusi annaksid. Siis tuleks see algkooli seaduses fikseerida. Kuid sinna tuleks ainult huvitatud, kuna üldine kontakt jääks ära.

Et meie kool nii vihatud oleks, kui mõnel pool toonitatakse — seda mina ei saa tõendada. Kuid kooli ja kodu vahekorrad pole küllalt soe — seda on märgata.

K. Praakli: Kodukasvatuse alal oleme alles algajad, sellepärast on vanemates nii palju arusaamatusi. Kui aga korraldada koosolekuid, siis muutub soojemaks vahekorrad. Jälgides kodukasvatustoimkonna kava, leiame, et on auk murde-ealise noorsoo keskel, kes koolist lahku. Peame piirama oma tegevust ainult kasvatusküsimustega. Peame nõu pidama, mis teha just koolist lahkunutega.

Koolin. G. Reial: See on sama tähtis kui enne koolinoorsoo kasvatuse küsimus. Kuid raske küsimus. Peab neid murde-ealisi tundma. Tuleks teid leida, et neid tõesti ka peale kooli lõppu edasi viia, neis ideaale äratada. Tuleks korraldada vilistlaste kogusid, perekondlikke koosolekuid õpetajatega, lugemisringe jne. Teid on, tuleb katsetada, et leida valikut ja võtteid.

Koolival. juh. J. Depman ei poolda kooliseltse.

Lastevanemate koosolekud on vähearu- lised. Täienduskoolide alal ei ole asi nii halb kui räägitakse, siin hakkame kriisist üle saama.

H. Rajamaa: Maal tehakse osa lootusringide tööd tundides, linnas sel ajal tuubitakse. Tagajärg on, et linnalapsed, näiteks, oskavad looduslugu paremini. Siin on vastuoksus, kuna alused ei ole võrdsed.

E. Kuslapuu ei soovita skautluse ja noorkotkluse võõrkeha koolidesse.

Koolin. G. Reial: Ma ei soovita neid, vaid näitasin, et skautlus on lapsele omane, ja mis lapsele omane, see peab ka koolile omane olema. Ma ütlesin, et see põhimõte — noori iseseisvalt tegevusse rakendada — on tähelepanuväärne.

Ekslik on töötuse võtmine lastelt. Siis murde-eas see töötus vortakse. Mitte kool vaid laps dikteerib meile töövõtted.

Kartused ei tohi meid heidutada. Maalt tulevad õpilased pole selle all kannatanud, et nad on maal töötanud lootusringides. Vahe tuleb sellest, et maa ja linna kool ei ole alati võrdseis oludes. Kuid teise aasta lõpuks on üldiselt maa lapsed linna lastele järele jõudnud.

Skautlik liikumine tütarlastele on võõras. Need on võõrkehad ja neist on vähe oodata. Kahjuks poiste organisatsioonis õpetaja ei tööta kaasa, kuna tütarlastega töötavad.

Et sõnavõtjaid enam ei ole, minnakse kell 2 lõunavaheajale. (Järgneb).

Uus õpetajate palgaseadus tulemas.

Kuuldavasti on Hasominis väljatöötamisel uus õpetajate palgaseadus. Kuna samal ajal ühenduses uue riigi-eelarvega on kavatsus õpetajate tasusid vähendada ja töötingimusi mitmeti muuta, siis valitseb viimasel ajal õpetajaskonna laiemates hulkades märgatav ärevus. Kohalikud organisatsioonid arutavad olukorda ja mitmelt poolt on E. O. Liidu saadetud mitmesuguseid otsuseid ja resolutsioone. Isegi üldkongressi kokkukutumist on mõne ühingu poolt soovitatud.

Et selgemat pilti saada õpetajaskonna meeleolust ja soovidest, seks E. O. Liit korraldas Harjumaal Õp. Liidu algatusel ja E. O. Liidu kutsehuvide toimkonna juhtimisel 12. veebr. Tallinnas laialise õp. org-de esindajate nõupidamise, kus võeti vastu seisukohad ja soovid õpetajate tasude ja töötingimuse asjus. Need seisukohad kaalus läbi kutsehuvide toimkond ja kinnitas 25. veebr. E. O. Liidu juhatus ning esitas Hasominile.

Tartu keskkooliõpetajate separaatiivpüüded.

Samal ajal, mil kõik õpetajate organisatsioonid eriti tihedalt koonduvad E. O. Liidu ümber, et ühiselt arendada palgavõitlust, määrates selleks isegi mõnel pool rahalist toetust, nagu tegi seda Viljandimaa Õp. Liidu asemikkudekogu, üks osa Tartu keskkooliõpetajaid alahindavalt ignoreerib E. O. Liitu. Selle ringkonna esindajad käisid muuseas hasoministri juures ja esitasid oma märgukirja, millest E. O. Liidu juhatusse ei antud koopiatki. Kuna märgukirja esindajad eemalt provintsist tulles sündmuste arenemiskäiku Tallinnas nähtavasti ei tundnud, siis jäid nad oma märgukirjaga teatud määral hiljaks. Vab. Valitsus võttis riigi eelarve-

kava vastu juba 19. jaan., kuna märgukirja esitajad jõudsid Tallinnasse alles 20. jaan.

Kuna säärane juhtiva ja koordineeriva keskkohta ignoreerimine arusaamatusi tekitab, seda enam, et E. O. Liidu juhatus Tartu Keskkooliõpetajate Ühingu juba jaanuari alul hoiatas, siis viimasel E. O. Liidu juhatusse koosolekul otsustati niisugune ignoreeriv ja separatistlik teguviis hukka mõista ja selle kordumisel esitada asjaolud E. O. Liidu asemikkudekogule seisukoha võtmiseks.

Juubilare E. O. Liidu juhatuses.

3. veebr. pühitses 50-ndat sünnipäeva E. O. Liidu juhatuses liige ja praegune abiesimees Jakob Kents.

11. veebr. sai 50-aastaseks E. O. Liidu juhatuses liige ja end. hasominister Jaan Piiskar.

Pastoritele ei anta usuõpetuse revideerimise õigust.

Teatavasti möödunud aasta lõpul riigikoguliikmed L. Raudkepp ja A. Sternfeldt esitasid Hasominile märgukirja usuõpetuse õpetamise kohta koolides. Märgukirjas peale muu nõuti revideerimise õigust pastoritele. Hasomin kaalus märgukirjas esitatud küsimusi igakülgselt ja asus revideerimise ja instrueerimise küsimuses pastorite suhtes eitavale seisukohale.

Keskkooliõpetajad hakkavad organiseeruma.

Gümnaasiumiõpetajate II kongressil 1931. a. kevadel valitud keskkooliõpetajate toimkonna esimene üldkoosolek peeti 5. veebr. 1933. a., s. t. ümmarguselt kaks aastat pärast toimkonna valimist. Peale informatsiooni iseloomu kandvate küsimuste võeti koosoleku tulipunktina arutusele keskkooliõpetajate organiseerimise küsimus. Selle küsimuse arutamisel olevat üksikud sõnavõtjad läinud õige ägedaks ja tungitud kallale eriti E. O. Liidule, et see midagi ei tegevat keskkooliõpetajate huvide kaitseks.

Lõpuks asuti seisukohale, et keskkooliõpetajate organiseerimine vajab elustust. Teatud määral läksid arvamused lahku ainult organiseerimise üksikasjus. E. O. Liidust lahkulõõmise poolt anti ainult 2 häält (F. Laarens ja J. Adamson).

Ühel-häälle lõpuks võeti vastu järgmine seisukoht: keskkooliõpetajad moodustavad E. O. Liidu juures autonoomse osakonna, mille iseseisvalt valitud esindajad on küllaldaselt E. O. Liidu juhatuses ja asemikkudekogus. Selle reformi teostamiseks otsustab toimkond asutada ülemaalse keskkooliõpetajate kogu, kes astub E. O. Liidu liikmeks selle põhikirja § 8. alusel. Ühes sellega tuleb vastavalt muuta Liidu põhikirja (muuseas kustutada § 16). Nimetatud otsuse teostamiseks ja ülemaalse keskkooliõpetajate kogu registreerimiseks anti volitus toimkonna Tallinnas asuvaile liikmeile.

Toimkonna juhatusse valiti: esimeheks O. Kiesel, abiks — K. Jaanvärk, sekretäriks — J. Grüntal, abiks — H. Karu, ametita — A. Veiderman ja J. Käis.

Huvitav algatus.

„Õpetajate Lehes“ 10. veebr. k. a. nr. 6 „Üks tulekandjaist“ soovib kaalumisele võtta ülemaalse hariduskaitse ja hariduspropagandapäeva korraldamise.

Didakt.-met. seminar

üliskooli juures on praeguse hasoministri H. Kukke korraldusel otsustatud uuesti avada ja juba käesoleval semestril tööle rakendada. Õppejõududeks on määratud inglise keele osas J. Estam ja saksa keele osas E. Jaanvärk.

Korraldamisel vaimlise kultuuri päevad.

Eesti Kirjanikkude Liit on algatanud vaimlise kultuuri päevade korraldamise 1933. a. sügisel.

Nende päevade eesmärgiks on propageerida ja demonstreerida eesti vaimlise kultuuri loomingut kirjanduse, kujutava, heli- ja lavakunsti ning humanitaar- ja reaalteaduste alal.

Päevade korraldamise asjus on peetud juba nõupidamisi ja loodud komiteesid.

Anton Jürgenstein †

Teisipäeval, 21 veebr. suri end. kauaaegne Vändra kihelkonnakooli juhataja, pärsine ajakirjanik ning kultuuri- ja politikategelane Anton Jürgenstein.

Protestikoosoleku kõrgete üüride vastu

korraldas 26. veebr. k. a. Tallinnas palgateenijate organisatsioonide palgavõitluse aktsioonitoimkond. Koosolekust võttis osa üle 3000 inimese.

Välismaalt.

Rootsist.

Kokkuhoid ka Rootsist.

Ka Rootsi on kaasa tõmmatud üldisse maailma kriisi. Kuigi töötute arv siin on alles võrdlemisi väike (umbes 1/4 sellest, mis Saksamaal), on ometi majanduselu kõigil aladel tunda tugevat survet, mis kajastub ka vaimlises elus ning takistab koolitöö arengut. Nii on summad õpetajate välismaareisideks ja kodumaised edasiharimisstipendiumid peaaegu täiesti kustutatud. Tugevasti on kärbitud ka toetus õpetajate edasiharimis- ja suvekursustele, õpilasspordi ettevõttele, koolimajade ehitamiseks jne. Riiklikku toetust täienduskoolidele on suuresti vähendatud. Rootsi õpetajaskond ootab juba enam kui 10 aastat palgaolude põhjalikku ümberkorraldamist, mida nüüd muidugi üldse loota pole. Valitus püüdis seni seisukorda parandada elukalliduslisadega, mida maksti vähemalt 30% põhipalgast, kohati enamgi. Nüüd on elukallidusliisa vähendatud 28% -le. Väikesi koole maal koondatakse. Riigipäeval oli hiljuti kõne all õpetajate ettevalmistuse ümberkorraldamise küsimus. Algkooliõpetajate ettevalmistust ülikoolide kätte anda, nagu seda nõudsid õpetajate organisatsioonid, ei peetud praegu võimalikuks. Jääb püsima 4-aastane seminar, kuhu vastuvõtmisel nõutakse reaalkooli lõputunnistist või sellele vastavat eksamit. Gümnaasiumi lõpetajad võivad algkooliõpetaja kutse saada üheaastastel kursustel. Seda aega peetakse küll lühikeseks ja mitmelt poolt nõutakse selle pikendamist 2 aasta peale ning kursuste sidumist tavaliste seminaridega.

Ameerikast.

Katastroofi märke Ühendriikides.

500 inimesest koosnev Hooveri poolt asutatud Sotsiaal-probleemide Uurimise Instituut seletab oma aruandes, et vägivaldne murrang Ühendriikides on möödapäästamatu, kui ei asuta kiires korras lahenda-

dama sotsiaal-probleeme. Instituudi ettepanekud on: õiglasem sissetulekute jagamine, masside ostujõu tõstmine, 6-tunnine tööpäev ja viiepäevane töönael, vanaduskindlustuse laiendamine, maksujõulise fondi asutamine töötute abistamiseks, avaliku kontrolli kõvendamine üldsuse huvisid riivavais ettevõtteis (söetööstus), parandusmaksu tõstmine.

Dollarmiljonärid jäävad vaeseks.

Ametlikkude teadete järgi on üksikisikute sissetulekud 1931. a. 13 231,3 miljonit dollarit 17 220,7 miljoni vastu 1930. a. ja 25 226,3 miljoni vastu 1928. a. Miljoniline ja suurem sissetulek on veel «ainult» 75 isikul 150-ne vastu 1930. a. ja 513 vastu 1929. a. Üksikisikute teenistus spekulatsioonidest on langenud 2239,7 milj. dollarilt 1929. a. 283,3 miljonile 1931. a. Miljonäride eesotsas on «kättesaadamatu» Henry Fordi kõrval noorem John Rockefeller 2380 miljoniga, Georg Backer 560 milj., Charles Schwab 350 milj., Sidney Mitchell — 350 milj. Edward Harkniss — 280 milj., Vincent Astor — 238 milj., Edward Harriman — 224 milj., J. P. Morgan — 210 milj. dollariga. Ja selle kapitalistliku «korra» redeli alumistel pulkadel — 12 miljoni töötut! ..

Ungarist.

Ungari peaministri tunnustus õpetajaskonnale.

Ungari Õpetajate Liit pidas hiljuti aastakoosoleku, millest võttis osa umbes 3000 liiget. Koosoleku avamisel viibis ka peaminister Gömbös, kes esimehe Stefan Rákosi tervitusele vastas pikema kõnega, öeldes muuseas: „Ma võin siinolevatele daamidele ja härradele kinnitada, et ma õpetajate hinge hästi tunnen, kuna ma ise põlvnen õpetaja perekonnast. Siin Teie hulgas istub minu vana õpetaja, kelle majas ja koolis, samuti kui oma isa majas,

ma juba väikese lapsena võisin tundma õppida õpetaja kasvatustööd. Ungari õpetaja on tähtsaim tegur rahvuslikus kasvatuses. Ta kasvatab noore taime suureks, millest rahvuse aias tugev puu areneb. Kui õpetaja rahva tulevikule nii tähtsat tööd teeb, siis on meie kohus teda toetada. Ma ei ütle seda ainult nüüd; ma olen alati rõhutanud, et koriseva kõhuga ei saa teha tagajärjekat kasvatustööd. Just seepärast tunneme kohustust õpetajaskonda toetada ja teeme ka seda meie majanduslikkude võimaluste piires. Me püüame õpetajate probleemi niihästi materiaalses kui ka vaimlises suhtes kõigi jõududega lahendada ja õpetajaskonna kõlblat ning materiaalet taset tõsta. Rahvusliku terviku organiseerimisel kangastub meile mõte, et kutsehuviliste organisatsioonide süsteemis ka õpetajaskonnal peab tema tähtsusele vääriline koht olema, et ta ise võiks oma huvide kaitseks välja astuda. Ei ole ühtegi teise või kolmanda järgu õpetajat. Ema, kes oma last armastab, on sama tähtis kasvatustegur kui ülikooli-professor. Järeltuleva põlve kasvatamisel tuleb kasvatasmõtet rõhkem kui õpetust rõhutada. Seepärast peab õpetajaskond olema Ungari tulevaste põlvete tõeline kasvataja. Ta peab isamaale kasvatama tugevaid kodanikke, kes on vaimustatud ideaalidest ja tarbe korral ka kannatada suudavad nende pärast." Peaministri kõne võeti vastu tormiliste kiiduavaldustega. Pärast seda kõneles haridusminister dr. Höman, kes rõhutas, et ta selle asemel, et 3—4 õpetajat kõige kõrgemasse palgajärku tõsta, meelsamini hoolitseb noorele õpetajate generatsioonile tegevusvõimaluste eest.

Prantsusmaalt.

Prantsuse õpetajaskond palgavõitluses.

Käesolev aasta on Prantsusmaalegi toonud tungiva kokkuhoiu tarbe. Valitsus on otsustanud kogu aasta jooksul uusi ametnikke mitte juurde võtta. Kuna riik seni vajas 4—5000 uut ametnikku aastas, kusjuures kandideerijate arv oli ligikaudu kolm korda suurem, on ametniku-kandidaatide pettumus suur. On ette nähtud veel muidki kokkuhoiu abinõusid, nagu palgavähendus jne. Prantsuse Õpetajate Liit on avaldanud protesti palgakärpimise kavatsuste vastu. Õpetajad ähvardavad seesugusel korral mitte enam täita administratiiv-ülesandeid, mis nad seni vabatahtlikult ja ilma palgata endi peale olid võtnud. Iseäranis annab see end maal tunda ja väiksemates linnades. Heategevusmarkide müük, iga-sugused avalikud korjandused, mis Prantsusmaal on nii sagedased, jms. lasusid seni peaaesjalikult õpetajate õul. Edasi ähvardavad õpetajad loobuda osa võtmast õpilastega ametlikest meelevaldustest ja pidustustest ning ekskursioonide ja ettekannete korraldamisest väljaspool õppeaega. Seesugune kavakindel vastupanu on äratanud laialdast tähelepanu.

Saksamaalt.

Inimsusaate kriis.

Kauase traditsiooni kohaselt pühitseb Leipzigi Õpetajate Ühing oma aastapäeva Pestalozzi-peoga. Möödunud 87. aastapäeval korraldatud Pestalozzi-peol kõneles prof. Th. Litt, rahvusvaheliselt tuntu- maid kaasaja kasvatusteadlasi. Kõne teemaks oli „Inimsusaate kriis“, milles ta teravmeelselt

arvustas kaasaja vaimlisi liikumisi. Ta näitas, kuidas kogu Saksa haridustraditsioon ähvardab kõikumema lüüa, kuna tema põhituum — inimsusaade — on mitmelt poolt saanud ägedate kallaletungide osaliseks. Tema mõlemad peatunnused — haritud isiksuse seesmine kooskõla ja kõige inimliku avar mõistmine — on leidnud mitmesuguseid vastaseid. Sotsioloogiline realism peab hariduseks ainult teadmisi enda ühiskondlikust asendist ja viib „uus-asjalikkuse“ näol kõige vaimlise eitamisele. Rahvussotsialistlik aktivism usub, et individuaalse isiksuse harimine seisab vastuolu rahva kui terviku koostöö püüetega. Uus-protestantlik liikumine, nn „kriisiteoloogia“, näeb humanismis ainult inimese üleemeelikut endajumaldamist ja rõhutab inimese igavest rippuvust Jumalast. Uusromantika näeb vaimus elu surmajat ja ülistab kõike alateadlikku ning tungidepäras. Nii erinevad kui need vastased isekeskis ka on, ähvardavad nad ometi tõelist rahvaharidust. Inimsusaatest ei saa loobuda, kui ei taheta loobuda inim-aust. Just meie ajal, kus üldine kaldumus poliitikasse on võrdumas vaimu äraandmisele, on vaja manitsust inimsusele. Ainult inimsus tuletab inimesele meelde tema suuri ülesandeid. Liialdamist sellega ei ole meie ajal enam karta. Lugupeetud õpetlane lõpetas oma kõne tormiliste kiiduavalduste saatel üleskutsuga õpetajaile olla inimsusaate kandjais ja kaitsjais.

Teaduse vabaduse mahakiskumine.

Konjunktuuri uurimise instituudi direktor, riigi statistika ameti juhataja prof. Vagemann avaldas teose „Mis on raha?“ Selles töös arendatud seisukohad ei sobi võimu-majanduslastele. Pangad ja mitmesugused majanduskoonidised nõuavad ägedalt prof. Vagemanni tagandamist kohalt, nad ei püüagi vastuväiteid tuua nimetatud raamatus esitatud seisukohtadele, vaid leiavad, et niisugune ilmavaade ei sobivat tema ametiga.

Ametisse sobib praegu Saksamaal nähtavasti ainult see, kes tantsib kapitalisti ülemvõimu pilli järgi. Kes teadusliku uurimise tulemusena jõuab teisele seisukohale, peab maksma mõtte- ja sõnavabaduse eest oma ametikohaga. Kas Saksamaa jõuab jälle kesk-aega?!

Natsionaalsotsialistide kasvatusideaali

väljendatakse juba konkreetsemalt. Nat-sots. õpetajate ajakirjas kirjutab keegi A. Mertens järgmist:

„Õpetaja peab ümber kujunema eestvedajaks. Noorsugu peab aktiivseks muutuma. — Kool peaks olema kohaks, kust õpilane saab kangelasliku kasvatus. — Kangelane — see on mõtlemine, elamine, kannatus ja surm. Kangelase eest surra on õnnis. Samuti Dietrich v. Berni kui ka Adolf Hitleri eest: „Hitler, sinu eest suren ma meelsasti“ — ütleb surmavalt haavatud noor SA-mees.

Mis on sellise kangelase austamise vastu praeguste kasvatuslehtlaste tõekspidamised, mis kõita tahavad noorsugu „ajakohaseks peetava“ demokraatliku, patsifistliku, kutseharidusliku jne. algatusega!

D. v. Berni, Hitleri eest peaks saksa noorsugu surema, ja kool peaks seda sisse pookima kui ülimalt arusaamist. Ja näivdiki minevat ajal, kus domineerivad D. v. Berni taolised, selles suunas meie saavutised humaansuse ja iseseisvuse alal...

Kokkuhoid hariduskulude arvel Saksamaal.

Kui vaadata Saksa riigi kulusid ja tulusid alates 1925. aastast, mis on esimene pärast marga stabiliseerumist, siis näeme, et need moodustavad kõverjoone, mis sama kiiresti tõuseb kui langeb. Algu- ja lõpp-punkt asuvad peaaegu samal kõrgusel. 1925/26. oli riigi, osariikide ja omavalitsuste kulude kogusumma 14,5 miljardit riigimarka, 1932/33. — ligikaudu 14,8 miljardit riigimarka. Haripunkt oli 1929/30. 20,9 miljardit riigimarka. Kui võrrelda 1929/30. eelarvet 1931/32. omaga, siis on tagasimineku ümmarguselt 3,8 miljardit riigimarka, s. o. 18,4%. Kui kõrvale jätta sõjavõlad ja toetised elukorterite ehitamiseks, mis kulud on enam ajutist laadi, siis on tagasimineku kõige suurem hariduse-alal: 22,20% (hoolekande-alal 20,20%, üldise valitsusaparaadi alal 12,90%). Kokkuhoid hariduse-alal ulatub nii siis 7,80% üle niikuinii kõrge keskmäära. 1932/33. a. on see tagasimineku veelgi suurem, kuna just sel ajal võeti ette rida uusi koondamisi. Iseäranis õpetlikud on need arvud, kui vaadelda nende jagunemist riigi, osariikide ja omavalitsuste järgi ning juurdemaksu (b) lahus üldistest kuludest (a), mille kohta annab ülevaltaate alljärgnev tabel.

	1927/28.	1928/29.	1929/30.	1930/31.	1931/32.
Riik:	a) 39,5	40,1	37,0	35,1	
	b) 38,9	39,5	36,4	34,6	30,0
Osariigid (ilma hansalinnadeta):	a) 1485,7	1601,1	1679,3	1635,0	
	b) 1369,0	1467,4	1523,1	1475,6	1260,0
Omavalitsused:	a) 1272,0	1446,4	1501,1	1352,8	
	b) 992,2	1138,8	1167,0	1078,3	830,0
Hansalinnad:	a) 97,1	110,4	117,2	116,9	
	b) 88,6	98,0	101,6	102,2	80,0
Kokku	a) 2896,2	3198,0	3334,6	3139,2	
	b) 2488,8	2739,7	2828,2	2690,6	2200,0

Nagu sellest tabelist näha, on, võrreldes 1929-30. ja 1931/32. arve, tagasimineku osariikide juurdemaksus 17,30%, omavalitsuste juurdemaksus 28,90% ja hansalinnades 21,30%, nii et hariduskulude koondamise esirinnas käivad just omavalitsused.

Samuti õpetlik on vaadelda kõigi hariduskulude jagunemist ja kokkuhoidu üksikute koolitüüpide järgi, mille kohta saame ülevaltaate järgmisest tabelist.

	1929/30.			1930/31.		
	Üld-kulud	Tulud	Juurde-maks	Üld-kulud	Tulud	Juurde-maks
Koolivalitsus:	56	1	55	54	1	53
Koolid:						
a) algkoolid	1625	105	1520	1510	76	1434
b) täienduskoolid	156	44	112	141	34	107
c) keskkoolid *	608	156	452	83	18	65
d) kõrgemad koolid *				493	132	361
e) kutsekoolid	173	40	133	162	34	128
Kokku koolid:	2562	345	2217	2389	294	2095
Teadus ja kunst:	552	159	393	533	152	381
Kirik:	165	2	163	163	2	161
Kokku	3335	507	2828	3139	449	2690

Tagasimineku koolide alal on palju suurem, kui kiriku alal. Koolidest on taas kõige enam kannatanud alg- ja täienduskoolid: üldkulude tagasimineku % on algkoolide alal 6,5, täienduskoolide alal 9,6, kesk- ja kõrgemate koolide alal 5,6 ja teaduse ning kunsti alal 3,4.

Need arvud näitavad, kui võrt kõik kõned algkoolist, kui kogu rahvahariduse kõige olulisemast baasist, on vaid ilusad sõnad, kuna tegelikult jikkagi kõige enam just sel alal kärbitakse ja koondatakse.

* Saksa „keskkool“ (Mittelschule) erineb meie keskkoolist, kuna tema lõputunnistis ei anna õigust ülikooli astumiseks; ta vastab ligikaudu meil kavatsetavale reaalkoolile. Meie keskkoolile (gümnaasiumile) vastab Saksamaal nn. kõrgem kool (höhere Schule).

Uusi raamatuid.

Kultuurkalender 1933. K/ü. „Loodus“, Tartus. Hind 75 s.

Agnes Taar. Naisvallavanem. Komöödia 3 vaatuses. „Noor-Eesti“ kirjastus, Tartus, 1933. a. Hind 2 kr. 20 s.

Nõmme Haridus- ja Rahvamajaselts 1928—1933. Eesti Loodus. Tartu ülikooli juures oleva Looduseuurijate Seltsi Teataja. 1933. a. nr. 1.

J. Kents. Üldmaateadus I vihik. Õpperaamat keskkoolide I ja II klassile 49 joonisega tekstis. K/ü. „Loodus“, Tartus, 1933. a. Hind I kr. 50 s.

J. Kents. Üldmaateadus II vihik. Õpperaamat keskkoolide III klassile 49 joonisega tekstis. K/ü. „Loodus“, 1933. a. Hind I kr. 50 senti.

Elav teadus nr. 14.

Recueil pédagogique. Volume III, Nr. 1.

Toimetuse ja talituse aadress: Tallinna, Tatari 3. Telef. 458-52.

Tellimishind: ilma kaasandeta aastas Kr. 4.—, poolaastas Kr. 2.—
ühes kaasandega „ Kr. 5.—, „ Kr. 2.50

Üksiknumber 75 senti.

Vastutav toimetaja: Ernst Martinson.

Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit.

Firma J. Ratassepa trükk — Tallinnas, Lai 43. Telef. 441-91.

Üheski koolis ega raamatukogus ei tohi puududa
Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel ilmunud

NOORSOORAAMATUD

Jutukirjastik.

Nr. 1.	Ch. Dickens: Kilk koidel (Trükk otsas.)	Hind 100 senti
Nr. 2.	Jack London: Põlev laev	" 25 "
Nr. 3.	K. Hänninen: Jäämere kangeline (Trükk otsas.)	" 100 "
Nr. 4.	J. Parijõgi: Laevapoisi pälvilt. II trükk.	" 100 "
Nr. 5.	H. Conan Doyle: Kuidas brigader tappis rebase	" 25 "
Nr. 6.	H. Conan Doyle: Kuidas brigader päästis sõjaväe	" 25 "
Nr. 7.	H. Conan Doyle: Kuidas brigader vallutas Saragossa	" 25 "
Nr. 8.	H. Conan Doyle: Lugu üheksast preisi ratsaväelasest	" 25 "
Nr. 9.	H. Conan Doyle: Brigaderi viimne seiklus	" 25 "
Nr. 10.	Anna Brigader: Põialpoiss	" 50 "
Nr. 11.	Jack London: Pagan Otoo	" 25 "
Nr. 12.	A. Chamisso: Peeter Schlemmii	" 50 "
Nr. 13.	Anni Svan: Olli elukool	" 150 "
Nr. 14.	J. Akuraters: Sulaspõisi suvi	" 75 "
Nr. 15.	M. Janson: Rahuingel	" 100 "
Nr. 16.	J. Parijõgi: Jõulud, jõulud!	" 50 "
Nr. 17.	Juhan Jaik: Kaarnakivi	" 100 "
Nr. 18.	R. Janno: Kuningas Toom	" 100 "
Nr. 19.	V. Korolenko: Makari unenägu	" 50 "
Nr. 20.	L. Tolstoi: Kui palju inimene vajab maad	" 25 "
Nr. 21.	Ch. Dickens: Neil ja tema vanaisa	" 50 "
Nr. 22.	P. Rings: Kümme päeva jäälaamil	" 25 "
Nr. 23.	J. Parijõgi: Suuskadel Vallastesse	" 100 "

Reisivestete kirjastik.

Nr. 1.	J. Parijõgi: Soome	Hind 75 senti
Nr. 2.	J. Parijõgi: Kevad kutsub.	" 100 "

Populaarteaduslik kirjastik.

Nr. 1.	Sven Hedin: Uue maailma avastuslugu	Hind 75 senti
Nr. 2.	M. Laarman: Puulõige	" 150 "
Nr. 3.	Boris Žitkov: Sellest raamatust	" 50 "
Nr. 4.	V. Bianki: Sõda metsas	" 25 "

Elulookirjastik.

Nr. 1.	M. Laarman: Tizian	Hind 5 senti
Nr. 2.	M. Laarman: Rembrandt	" 25 "
Nr. 3.	E. Martinson: Beethoven	" 50 "

Laste pildiraamatute kirjastik.

Nr. 1.	M. Laarmann: Mõista, mõista, mu õeke!	Hind 90 senti
Nr. 2.	H. Krims: Kullikene	" 60 "

„Noorusmaa“ albumid.

„Noorusmaa“ jõulualbum 1925 a.	Hind 30 s.
„Noorusmaa“ I almanak	" 100 "
„Noorusmaa“ II almanak	" 100 "
„Noorusmaa“ III almanak	" 150 "
„Noorusmaa“ IV almanak	" 150 "
„Noorusmaa“ V almanak	" 130 "
„Noorusmaa“ VI almanak	" 100 "

(Almanakkide uued anded ilmumas.)

„Noorusmaa“ aasta- käigud.

„Noorusmaa“ 1926 aastak. I pool.	Hind 100 s.
" " " II " "	" 100 "
" 1927. " I " "	" 200 "
" " " II " "	" 200 "
" 1928. " " " "	" 150 "

LADU: K. k. ü. „TÖÖKOOL“

Tallinna, V. Roosikrantsi 3, tel. 462-56.

VÄÄRTUSLIK UUDIS ÕPETAJAILE!

UUSI TEID ALGÕPETUSES

METOODILINE KÄSIRAAMAT LIITKLASSIDELE.
ESIMENE JA TEINE ÕPPEAASTA.

II j. Teine osa: jõulust kevadeni.

Hind 2 krooni.

ROOSTANUD JOH. KÄIS. E. Õ. LIIDU KIRJASTUS.

Käsiraamatus läbitöötatud arvutusmaterjal ja lugemisaine ühes tööjuhastustega kirjalikeks harjutusteks ilmus K. k. ü. „TÖÖKOOLI“ kirjastusel käsiraamatuga ühlaegu järgmistes iseseisvates lisades:

- Lisa № 1. Esimesed vaod. Emakeele lugemik ja tööraamat, 1. õppeaasta, jõulust kevadeni. Hind 60 s.*
- Lisa № 2. Esimesed vaod. Emakeele lugemik ja tööraamat, 2. õppeaasta, jõulust kevadeni. Hind 80 s.*
- Lisa № 3. Emakeele töövihk. 1. õppeaasta. Hind 15 s.*
- Lisa № 4. Emakeele töövihk. 2. õppeaasta. Hind 15 s.*
- Lisa № 5. Õpilase arvutusvihk. 1. õppeaasta, jõulust kevadepühadeni. Hind 30 s.*
- Lisa № 6. Õpilase arvutusvihk. 1. õppeaasta, kevadepühist õppetöö lõpuni (ilmub kevadepühiks). Hind 30 s.*
- Lisa № 7. Õpilase arvutusvihk. 2. õppeaasta, jõulust kevadepühadeni. Hind 30 s.*
- Lisa № 8. Õpilase arvutusvihk. 2. õppeaasta, kevadepühist õppetöö lõpuni (ilmub kevadepühiks). Hind 30 s.*

Tervikuna ühes lisadega annab see raamat täielise tööüsteemi 1. ja 2. õppeaastale, eeskätt liitklassidele, üldõpetusena ja individuaalse tööviisi rakendusega.

UUSI TEID ALGÕPETUSES

3.—6. õppeaasta käsiraamat ilmub 1933. a. suvel.

PEALADU: K. k. ü. „TÖÖKOOL“
V. Roosikrantsi 3, Tallinna.